

Colofon

Socius

Steunpunt sociaal-cultureel volwassenenwerk vzw

Gallaitstraat 86 bus 4

1030 Brussel

welkom@socius.be

www.socius.be

www.prettiggeleerd.be

www.laاتمsenschitteren.be

www.oscaronline.be

Brussel, april 2014

D/2014/4393/2

Auteurs: Mieke Berghmans, Steff Deprez, Hanne Celis en Joke Vandenabeele

Het onderzoek 'Peilen naar de impact van sociaal-culturele praktijken' werd uitgevoerd door het Laboratorium voor Educatie en Samenleving (KU Leuven) in samenwerking met Socius.

Stuurgroep onderzoek: Fred Dhont (Socius) en Marc Jans (Socius)

Vormgeving: www.ramdesign.be

Copyright Socius vzw

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Peilen naar de impact van sociaal-culturele praktijken

Mieke Berghmans
Steff Deprez
Hanne Celis
Joke Vandenabeele

Inhoudstafel

Woord vooraf	7
Hoofdstuk 1. Wat verstaan we onder impact?	9
Impact: een begrip dat vaak hevige reacties oproept	10
Impact hangt samen met missie	10
Impact: een begrip dat zich beweegt rond drie verschillende interpretaties	11
Een werkdefinitie	11
Impact als een langetermijneffect van één specifieke praktijk	11
Impact als langetermijneffect waar een praktijk toe kan bijdragen	12
Impact als betekenis en waarde	13
Impact en impactevaluatie: enkele relevante suggesties	14
Impact realistisch en relevant formuleren	14
Maak jouw kijk op impact expliciet	16
Het belang van evaluatief denken en handelen	17
Hoofdstuk 2. Vier grote stappen naar een relevante impactevaluatie	19
Een opeenvolging van keuzes en observaties	22
Keuzestap 1: doel van de evaluatie	22
Observatiestappen 2 en 3: kenmerken van de praktijk en de organisatie	22
Keuzestap 4: impactevaluatie design keuzes	22
Hoe dit stappenplan gebruiken?	23
KEUZESTAP 1: Doel van de impactevaluatie	24
OBSERVATIESTAP 2: Kenmerken van de praktijk	32
OBSERVATIESTAP 3: Organisatiekenmerken	40
KEUZESTAP 4: Impactevaluatie design keuzes	42
Hoofdstuk 3. Een rijke waaier aan methoden	53
Inleiding	54
Legende bij de matrix	55
Focus van de analyse	55
Complexiteit van het veranderingsproces	56
Veranderingstheorie en logisch model	56
Tijds kader	57
Verklaren effecten	57
Stimuleren van reflectie en betrokkenheid	58
Capaciteiten, middelen en tijd	58
Overzicht van veelgebruikte methoden van impactevaluaties	59
Mixed methods approach	60
Most Significant Change (Meest significante verandering)	62
Evolving storylines	64

Success Case Method	67
Institutional histories	70
Learning History/ Innovation history (Het uitschrijven van een leergeschiedenis/innovatiegeschiedenis)	72
Method for impact Assessment of Programs and Projects (MAPP)	76
SenseMaker	79
Appreciative Inquiry (Waarderend Onderzoek)	81
Social Network Analysis	82
Process Tracing (Het traceren van een proces)	84
General Elimination Methodology (Algemene eliminatie methode)	86
Outcome Harvesting	88
Outcome Mapping	90
Contribution Analysis (Bijdrage analyse)	93
Multiple Lines and levels of evidence (Meervoudige lijnen en niveaus van bewijs)	96
Comparitive Casestudy (Vergelijkende gevalsstudie)	99
Qualitative Comparitive Analysis – QCA (Kwalitatieve vergelijkende analyse)	102
Social Return on Investment	104
(Quasi-)Experimentele modellen	108

Glossarium **113**

Bedoelde en onbedoelde impact	115
Causaliteit: attributie	115
Causaliteit: contributie	116
Causaliteit: generatieve	117
Complexiteit	118
Complexiteit: simpele systemen	119
Complexiteit: ingewikkelde systemen	119
Complexiteit: complexe systemen	120
Evaluatiegebruik	121
Evaluatiegebruik: evaluatieproces	122
Evaluatiestromingen	123
Evaluatiestromingen: participatie	123
Evaluatiestromingen: focus op gebruik	123
Evaluatiestromingen: theoriegestuurd	124
Evaluatiestromingen: experimenteel	124
Evaluatiestromingen: performance management	124
Model 3 sferen	124
Theory of Change	126

Bibliografie **129**

Notities **141**

•• Woord vooraf

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk omarmt 'leren'. Dagelijks stimuleren en ondersteunen organisaties en professionals uit de sector de ontwikkeling van deelnemers, vrijwilligers, burgers, groepen of gemeenschappen. Aan deze praktijken gaat heel wat denkwerk vooraf.

Het is dan ook goed dat organisaties af en toe de tijd nemen om hun eigen leerproces onder de loep te nemen en stil te staan bij een aantal fundamentele vragen. Bereiken we wat we willen bereiken met onze initiatieven? Leiden ze altijd tot gewenste uitkomsten? Wat is de betekenis en de waarde ervan voor deelnemers, partners en de samenleving? Of in één vraag gesteld: "Wat is de impact van onze sociaal-culturele praktijken?"

Het is niet vanzelfsprekend om eenduidige uitspraken te doen over de impact van sociaal-culturele praktijken. Impact is immers moeilijk te operationaliseren en lang niet altijd in cijfers uit te drukken. Daarenboven staan sociaal-culturele praktijken niet los van andere initiatieven en interventies in de samenleving. Soms roeien we tegen de stroom in, een andere keer versterken we bestaande tendensen en ontwikkelingen. Het is dan ook geen sinecure om een bepaalde impact eenduidig aan een sociaal-culturele praktijk toe te schrijven.

Met deze studie helpen we je op weg om een geschikte aanpak te vinden waarmee je deze vragen kan beantwoorden. Vragen die vertegenwoordigers uit de sector op onze onderzoeksagenda plaatsten bij de aanvang van de beleidsperiode 2011-2015. De zorg leeft duidelijk om ook resultaten en impact in beeld te brengen, naast gegevensregistratie en -verzameling die zicht geven op inspanningen en investeringen. Niet alleen omwille van de legitimering en zichtbaarheid van het sociaal-cultureel volwassenenwerk, maar vooral voor de ontwikkeling van de organisaties en professionals binnen de sector.

Socius vond in het Laboratorium voor Educatie en Samenleving (KULeuven) de geschikte partner om de uitdaging van de impactbepaling aan te gaan. We zijn de onderzoekers bijzonder dankbaar voor de inspanningen die ze leverden en voor de open en interactieve wijze waarop ze ons als stuurgroep daarbij hebben betrokken.

Hun onderzoek vormt de basis voor deze handleiding en steunt op literatuurstudie, interviews, documentenanalyse en focusgroepbijeenkomsten. Voor die focusgroepen konden zij rekenen op de actieve inbreng van diverse organisaties uit de sector. Die inbreng was van grote waarde om hun onderzoek te doen aansluiten bij concrete noden en aandachtspunten uit het werkveld. In deze publicatie vind je nog duidelijke sporen van de literatuurstudie terug. Daar waar de handleiding steunt op wetenschappelijke concepten en inzichten kan je het glossarium raadplegen. In dit glossarium vind je de wetenschappelijke basis voor de opgenomen begrippen en concepten.

Het bepalen van impact is een complexe aangelegenheid. Maar hoe beter organisaties vooraf nadenken over hun praktijken en de context waarin ze deze plannen en uitvoeren, des te vlotter komen ze tot inzichten over hun impact. Deze handleiding leidt de lezer doorheen dit denkproces tot passende evaluatievormen. Dat alles vraagt tijd, middelen en soms specifieke expertise. Als organisaties deze impactevaluatie aangrijpen om hun praktijken te versterken en verder te ontwikkelen, dan zijn deze investeringen beslist de moeite waard.

Fred Dhont

Directeur Socius

Steunpunt sociaal-cultureel volwassenenwerk

Hoofdstuk 1

Wat verstaan we onder impact?

Wat verstaan we onder impact?

In dit eerste hoofdstuk lichten we het concept impact toe en geven we een algemene werkdefinitie van impact. Tevens geven we aan hoe het begrip impact binnen de sector van het sociaal-cultureel volwassenenwerk (SCvW) op drie verschillende manieren een invulling krijgt. Tot slot formuleren we drie suggesties voor organisaties die meer willen inzetten op impactevaluatie.

• Impact: een begrip dat vaak hevige reacties oproept

Vandaag roept het woord 'impact' in de sector van het SCvW, net als in andere sectoren, verschillende connotaties op. Velen associëren het met termen als effecten en doelstellingen, maar ook met het toenemende belang van efficiëntie, succes boeken, verantwoording afleggen en controle door de overheid. Deze associaties geven het begrip impact al snel een normatief en waardegeladen tintje. Genuanceerde gesprekken over impact en impactevaluatie veranderen dan ook al snel in straffe, soms zelfs emotionele discussies. In zo'n discussies geven critici bijvoorbeeld aan dat de nadruk op impact kenmerkend is voor het (te) sterke geloof in beheersbaarheid, voorspelbaarheid en attributie (zie glossarium: causaliteit-attributie). De nadruk op impact fnuikt volgens hen de creativiteit en doet geen recht aan de complexiteit van sociaal-culturele praktijken. Voorstanders stellen net dat impact noodzakelijk is, wil je relevant, effectief en efficiënt bezig zijn. Zij vragen zich af hoe een organisatie zich kan verantwoorden zonder te verwijzen naar erg concrete en specifieke indicaties van de impact van hun werking.

• Impact hangt samen met missie

Discussies over impactevaluatie kunnen ook oplaaien omwille van de sterke samenhang tussen de missie van een organisatie en de omschrijving van gewenste impact. Een organisatie die inzet op het behalen van duidelijke succesindicatoren, is anders van aard en legitimeert zich op een andere manier dan een organisatie die vooral inzet op het geven van stimulansen om zo maatschappelijk relevante initiatieven mogelijk te maken. Een organisatie met als missie mensen samenbrengen rond een thema om zo een niet vooraf bepaald engagement tussen mensen mogelijk te maken, kijkt vermoedelijk op een andere manier naar impact dan een fondsenwervende organisatie met als doel zo veel mogelijk geld verzamelen voor een specifiek project.

Het verwondert dan ook niet dat er binnen het rijk geschakeerde landschap van het sociaal-cultureel volwassenenwerk, een grote diversiteit heerst aan assumpties en ervaringen over impact en impact evalueren. We merken verschillen in de nadruk die organisaties zelf leggen op het bepalen van impact. Sommige organisaties rapporteren bijvoorbeeld met nadruk op geleverde inspanningen, gerealiseerde activiteiten, aantal deelnemers enzovoort. Andere rapporteren over de effecten van hun initiatieven. Zelfs binnen eenzelfde organisatie kijken vormingswerkers, afhankelijk van

het initiatief dat zij voor ogen hebben, op een andere wijze naar impact. Zo kan een organisatie die mensen samenbrengt en een discussie stimuleert, bijvoorbeeld over 'opvoeden vandaag', ervoor kiezen om geen vastgelegde succesindicatoren te gebruiken om de impact van dit initiatief aan te tonen. Diezelfde organisatie kan voor haar jaarlijkse campagne net wel strikte en vooraf bepaalde succesindicatoren hanteren.

• • Impact: een begrip dat zich beweegt rond drie verschillende interpretaties

Om recht te doen aan de diverse manieren waarop organisaties binnen het SCvW naar impact kijken, kiezen we in deze publicatie bewust om niet één specifieke kijk op impact naar voren te schuiven. Tegelijkertijd willen we conceptuele verwarring vermijden en het begrip impact voor het SCvW aanscherpen en verhelderen. We vertrekken daartoe van een brede werkdefinitie van impact en geven aan hoe het SCvW op drie verschillende manieren naar impact kijkt.

Een werkdefinitie

In deze handleiding hanteren we een definitie van impact die in de sector van de ontwikkelings-samenwerking veel gebruikt wordt, namelijk de definitie van impact volgens OECD-DAC, het ontwikkelingscomité van de OESO. Impact is 'positive and negative, primary and secondary long-term effects produced by a development intervention, directly or indirectly, intended or unintended' (OECD-DAC, 2002). Impact gaat met andere woorden over de positieve én negatieve, bedoelde en onbedoelde effecten (zie glossarium: bedoelde en onbedoelde impact), directe en indirecte effecten, die zich op lange termijn en ten gevolge van een praktijk¹ voordoen.

Dit is een werkdefinitie. Immers, uit de contacten met de praktijk (interviews, beleidsplannen en voortgangsrapporten, praktijktafels) leren we dat het begrip impact binnen de sector van het SCvW breder geïnterpreteerd kan worden. Hieronder geven we een overzicht van drie manieren van kijken naar impact binnen de sector.

Impact als een langetermijneffect van één specifieke praktijk

Soms zien sociaal-cultureel werkers impact als een langetermijneffect dat het resultaat is van één specifieke praktijk (zie glossarium: causaliteit-attributie). Deze kijk op impact vooronderstelt dat er een directe, enkelvoudige causale relatie is tussen één praktijk en een specifiek effect. Een praktijk is binnen deze interpretatie een voldoende voorwaarde om een specifiek resultaat te bereiken. Hoewel andere factoren of praktijken ook tot eenzelfde effect kunnen leiden, neemt men hier aan dat naast de praktijk geen andere voorwaarden of factoren nodig zijn om een bepaald resultaat te behalen. Men gaat er hier ook vanuit dat sociaal-cultureel werkers de causale relatie tussen de praktijk en een, bedoeld of onbedoeld, langetermijneffect kunnen aantonen.

¹ In de sector van het SCvW wordt vaak het begrip '(sociaal-culturele) praktijk' gebruikt in plaats van 'interventie'.

Voorbeeld ● ●

Een goede illustratie van deze kijk op impact, weliswaar vanuit een andere sector, vinden we in het persbericht dat de Zelfmoordlijn, naar aanleiding van een impactonderzoek, heeft gepubliceerd in oktober 2012:

“35% van de oproepers van de Zelfmoordlijn ziet af van zelfdoding door de aanwezigheid van de lijn. Dat blijkt uit een onderzoek van professor Lieven Annemans (Universiteit Gent, VUB). Uitgedrukt in euro komt dat neer op een netto-besparing tot 23 miljoen euro voor de maatschappij. Kirsten Pauwels, directeur van het Centrum ter Preventie van Zelfdoding: ‘Dit onderzoek bevestigt dat we de investeringen van zowel de Vlaamse overheid als van onze sponsors meer dan waard zijn. Deze resultaten zijn een duwtje in de rug, maar er is nog veel werk.’ (Centrum Ter Preventie van Zelfdoding, 2012)

Dit persbericht focust op een rechtstreekse causale relatie tussen de praktijk van de Zelfmoordlijn en het langetermijneffect, met name een besparing van 23 miljoen euro. Hoewel ook andere factoren kunnen leiden tot eenzelfde besparing, schenkt men daar in het bericht geen aandacht aan. De onderzoekers lijken andere factoren niet noodzakelijk te achten voor het besparingseffect van de Zelfmoordlijn. De praktijk van de Zelfmoordlijn is met andere woorden een voldoende voorwaarde om tot een besparing te komen. Er is een enkelvoudig, rechtstreeks causaal verband tussen praktijk en effect.

Impact als langetermijneffect waar een praktijk toe kan bijdragen

Een tweede kijk op impact vertrekt van de aanname dat de relatie tussen een praktijk en diens impact complexer is. Sociaal-cultureel werkers gaan er met andere woorden vanuit dat een specifiek langetermijneffect het resultaat is van verschillende praktijken en contextfactoren die met elkaar kunnen interageren. De combinatie van dit alles leidt tot , bedoelde of onbedoelde, langetermijneffecten of impact. Deze kijk onderkent dat een bepaalde praktijk een zekere invloed kan uitoefenen die veranderingen kunnen bewerkstelligen. Met andere woorden, er zijn causale relaties tussen praktijk en effecten. Maar deze kijk onderkent dat ook andere factoren en actoren invloed uitoefenen op de ruimere interessesfeer en ambitie van de praktijk. Daarom spreken sociaal-cultureel werkers volgens deze tweede kijk niet over de manier waarop de praktijk een bepaalde impact veroorzaakt (wat een rechtstreeks causaal verband vooronderstelt), maar over de manier waarop een praktijk bijdraagt tot een bepaalde impact (bedoeld en onbedoeld). Impact is binnen deze kijk een rekbaar begrip. Sommigen richten zich met impact enkel op de langetermijneffecten, anderen zien ook kortetermijnveranderingen en – effecten als impact. (zie glossarium: model drie sferen, zie ook suggestie 2 hieronder)

Deze manier van kijken herkennen we in de communicatie van sommige sociaal-culturele organisaties. Zeker wanneer zij het belang van hun initiatieven voor een breed publiek of de subsidiërende overheid willen benadrukken.

Voorbeeld ● ●

Velt is de Vereniging voor Ecologisch Leven en Tuinieren. Gezond leven op het ritme van de seizoenen. En dit met respect voor de natuur. Velt geeft ecologisch leven vorm in huis, tuin en daarbuiten. Door kwaliteitsvolle publicaties en samenwerkingsverbanden wil Velt bijdragen tot de ontwikkeling van een duurzame levensstijl. In Vlaanderen en Nederland telt Velt 14000 leden en 100 lokale afdelingen. Daarmee is Velt een spreekbuis voor de belangen van ecologische consumenten.”

“Vormingplus Waas-en-Dender wil bijdragen tot de ontwikkeling van een democratische en solidaire maatschappij en maakt werk van diversiteit en duurzaamheid. Vormingplus Waas-en-Dender streeft naar een samenleving waar mensen met verschillende visies en levensbeschouwingen elkaar respecteren, bevragen en beïnvloeden. Het Vormingplus-aanbod weerspiegelt deze sociale betrokkenheid. Door participatie, engagement en verantwoordelijkheid aan te moedigen, wil Vormingplus Waas-en-Dender ook zelf een invloed hebben op maatschappelijke veranderingen.”

In beide voorbeelden is de aanname duidelijk. Met hun praktijk willen sociaal-culturele werkers bijdragen aan een bepaalde gewenste impact. Velt wil bijdragen aan een duurzame levensstijl, Vormingplus Waas-en-Dender wil bijdragen aan een democratische en solidaire samenleving. Anders dan bij de eerste kijk op impact zijn sociaal-culturele werkers er hier van overtuigd dat ook nog andere factoren en praktijken, die in bovenstaand voorbeeld weliswaar niet benoemd worden, meespelen in het al dan niet bereiken van de uiteindelijke impact.

Impact als betekenis en waarde

Binnen het SCvW zijn er ook praktijken die hun bestaansreden niet ontleen aan een na te streven effect of verandering. Hun missie is het samenbrengen van mensen. Het doel van de praktijk is als het ware de praktijk zelf. Het lijkt niet altijd gepast of wenselijk om over zo'n praktijken te praten in termen van impact. Het denken in causale verbanden tussen praktijken en effecten, en het denken in functie van een al dan niet bedoelde verandering, doet niet ten volle recht aan de waarde of eigenheid van dit soort praktijken.

Voorbeeld ● ●

Een voorbeeld van deze kijk op impact van een praktijk hoeven we niet eens zo ver te zoeken. Het gezin is een organisatie van mensen die haar bestaansreden en betekenis ontleent aan het feit dat zij een gezin zijn. Natuurlijk draagt het gezin bij tot een aantal langetermijneffecten. Zo zal de opvoedingsstijl van de ouders bijdragen tot de persoonlijkheid van de kinderen. Toch zijn de meeste ouders, stel dat het mogelijk is om de relatie tussen hun acties en de langetermijneffecten in kaart te brengen, geen vragende partij om op deze manier over hun gezin na te denken. Een denken gestoeld op de relatie tussen interventies of praktijken en de mogelijke effecten of impact hiervan, verandert de identiteit van hun gezin immers drastisch. Waar het doel van gezin in de eerste plaats 'gezin-zijn' is, zou het doel verschuiven naar effecten die buiten het gezin liggen.

Deze manier van kijken herkennen we ook in bepaalde praktijken van het SCvW. Praktijken zoals 'zich verenigen' of 'mensen samenbrengen' worden niet enkel als waardevol gezien omwille van impact die buiten de praktijk zelf ligt. Een wandeling georganiseerd door een lokale afdeling van een vereniging bijvoorbeeld is niet noodzakelijk georganiseerd in functie van een bepaalde impact buiten de wandeling zelf. De impact van de wandeling is de wandeling zelf: de wandeling is effectief als mensen deelgenomen hebben aan de wandeling. Natuurlijk heeft de wandeling bepaalde effecten: deelnemers bewegen of hebben sociaal contact, maar deze effecten zijn onmiddellijke effecten eigen aan de activiteit zelf. Daarenboven zou het sterk benadrukken of focussen op deze effecten de betekenis van de activiteit, de wandeling, zelf veranderen. Door bijvoorbeeld tijdens de wandeling werkvormen in te zetten om mensen met verschillende mensen te doen praten, door bijvoorbeeld bepaalde hellingen in de wandeling in te voegen om deelnemers een meer sportieve prestatie te doen leveren, verandert de aard, betekenis en waarde van de wandeling zelf.

Deze derde kijk op impact wijkt het sterkst af van de werkdefinitie die we voorstellen. Er wordt immers geen onderscheid gemaakt tussen praktijk en effect en er is bijgevolg geen sprake van een causaliteitsrelatie tussen een praktijk en een effect.

Betekent dit dat er niets over impact gezegd kan worden voor dit soort van praktijken? In strikte zin en volgens de letter van bovenstaande werkdefinitie inderdaad niet. Toch kan het zeer nuttig zijn om ook de impact van dit soort praktijken op een systematische manier te bestuderen. In dat geval wordt er niet nagegaan welke effecten de praktijk veroorzaakt (kijk 1) of tot welke effecten de praktijk bijdraagt (kijk 2). Eerder wordt er onderzocht of en op welke manier deze praktijken waarde- en betekenisvol zijn voor betrokkenen. In deze handleiding brengen we ook deze laatste manier van kijken naar impact in rekening.

• **Impact en impactevaluatie: enkele relevante suggesties**

Uit het onderzoek waarop we deze handleiding baseren, halen we enkele suggesties voor organisaties die meer en sterker willen inzetten op impactevaluatie. Deze organisaties moedigen we aan om:

1. de beoogde impact van praktijken die ze ontwikkelen en implementeren, realistisch en relevant te formuleren
2. de manier waarop ze naar impact kijken te expliciteren;
3. in te zetten op een cultuur van evaluatief denken en handelen.

Impact realistisch en relevant formuleren

Wanneer organisaties uit het SCvW de relevantie van hun werk moeten aangeven, zoals bijvoorbeeld in voortgangsrapporten en beleidsplannen, dan kiezen ze vaak voor een goede beschrijving van activiteiten. Hoe de opgesomde activiteiten concreet bijdragen tot een beoogde maatschappelijke impact, die de lezer dan uit de missie en visie van de organisatie kan afleiden, is vaak minder duidelijk omschreven. Zelfs een indicatie van de concrete effecten die de organisatie met de verschillende activiteiten beoogt en bereikt, wordt vaak weinig of niet uitgeschreven.

Voorbeeld ● ●

“Een organisatie die zich als algemeen doel stelt om ‘meer gelijkheid in de Vlaamse samenleving’ te bewerkstelligen, organiseert interculturele uitwisselingen tussen Marokkaanse en Vlaamse gezinnen. De organisatie wil de impact van deze praktijk van interculturele uitwisselingen aantonen door de activiteiten uitgebreid te beschrijven. Maar noch de beschrijving van de concrete activiteiten, noch de visie en missie, laten toe het werkelijke effect, de feitelijke impact van de praktijk te vatten. De beschrijving van de concrete uitwisselingen (aantal deelnemers, duur, plaats, tevredenheid van de deelnemers) geeft weliswaar een interessante inkijk in de georganiseerde activiteiten maar zegt weinig tot niets over het effect ervan. Een missie en visie geven anderzijds niet concreet aan wat de effectieve bijdrage is van interculturele uitwisselingen aan meer gelijkheid in de Vlaamse samenleving.”

Deze handleiding is in de eerste plaats een oproep om de beoogde impact van praktijken uit het SCvW zo concreet mogelijk te omschrijven. In het voorbeeld van de interculturele uitwisselingen kan een betere, concretere omschrijving van de beoogde impact zijn: ‘de houding van de deelnemers tegenover mensen met een andere cultuur is veranderd’. Het is een omschrijving die voldoende concreet en tevens realistisch is. Het is bovendien een omschrijving die naar de kern verwijst van waarvoor deze organisatie staat.

In het concretiseren van de beoogde impact ligt een stimulans om de werking op zowel een realistisch als relevante wijze te omschrijven. Het is vaak een les in bescheidenheid en het maken van weloverwogen keuzes. In plaats van grootse en tegelijkertijd moeilijk in te schatten effecten – (bvb. meer gelijkheid in de Vlaamse samenleving) voor ogen te houden, maakt deze oefening het mogelijk de beoogde impact effectief te gaan evalueren. Dit op diverse manieren zoals later in deze handleiding nog aan bod komt.

Maak jouw kijk op impact expliciet

We signaleerden reeds drie erg verschillende interpretaties van impact die in het handelen van sociaal-cultureel werkers naar voren treden. Wanneer niet duidelijk is vanuit welke interpretatie diverse betrokkenen spreken, volgt er verwarring en frustratie. Collega's die dezelfde woorden gebruiken en elkaar lijken te begrijpen, komen toch niet tot overeenstemming omdat ze vanuit een verschillende kijk op impact spreken. Maar ook eenzelfde professional kan de verschillende interpretaties door elkaar gebruiken. Zo viel het ons tijdens overleg met praktijkwerkers meermaals op dat ze, in antwoord op de vraag naar een beschrijving van hun praktijken, sterk benadrukken dat hun acties slechts een bijdrage leveren tot een bepaald effect. Ze geven daarmee impliciet aan dat hun praktijk slechts één van de bepalende factoren is in de verandering of het effect dat ze nastreven. Impact is dan het langetermijneffect waar een praktijk, naast andere factoren, toe kan bijdragen (kijk 2). Wanneer diezelfde praktijkwerkers op zoek gaan naar een concrete methode om impact te evalueren, geven ze evenwel duidelijk aan dat ze exact willen meten hoe hun praktijk een bepaald verandering heeft veroorzaakt (kijk 1). Ze vertrekken dan niet meer vanuit de veronderstelling dat andere factoren ook een bijdrage hebben geleverd tot het effect of de verandering.

Het 'springen' tussen verschillende kijken op impact gebeurt vaak en is zelfs nodig. Hoe men naar impact kijkt, hangt immers af van de situatie en de aspecten van de praktijk die men wil bestuderen. Evenwel is het aangewezen bij de start van een impactevaluatie goed door te praten vanuit welke kijk op impact je een welbepaalde praktijk wilt evalueren. Je neemt hiervoor best de tijd die nodig is om tot een interpretatie te komen die het team deelt en consequent aanhoudt doorheen de gehele impactevaluatie. Bij het scherpstellen van de specifieke kijk op impact, geef je best ook aan over welke termijn en op welke schaal je organisatie uitspraken wilt doen. Ziet je organisatie impact eerder als de effecten die zich op lange termijn, als gevolg van de praktijk, tonen? Of gaat het eerder over kortetermijneffecten? (zie glossarium: model drie sferen)

Voorbeeld ● ●

Stel je een project rond duurzaam energiebeheer voor. Daarbinnen wil je de impact van een vormingssessie 'Duurzaam huishouden' meten. Je vertrekt hierbij van de veronderstelling dat de tips die deelnemers krijgen over het plaatsen van spaarlampen, het koken met een deksel op de kookpot etc, niet alleen het gedrag van die deelnemer maar van zijn/haar gehele familie kunnen veranderen om uiteindelijk het totale energieverbruik in Vlaanderen te beïnvloeden. In dit geval maak je best voor de impactevaluatie begint, duidelijk op welke termijn je de impact van die activiteiten situeert. Gaat het om kortetermijneffecten van de praktijk (vertonen de deelnemers thuis energiezuinig gedrag)? Focus je op iets langeretermijneffecten (hebben deelnemers en hun familie hun gedrag veranderd in een meer energiezuinig gedrag)? Of wil je zicht krijgen op erg langetermijneffecten (is er minder energieverbruik in Vlaanderen)?

Verder is het belangrijk om overeenstemming te krijgen over de focus. Focus je bij het evalueren van de impact op de bedoelde of onbedoelde effecten? Wil je enkel nagaan of de deelnemers meer energiezuinig gedrag vertonen zoals bedoeld of wil je ook nagaan of de deelnemers hun koopgedrag (bv. lokale groenten kopen) hebben veranderd. Dit laatste kan een onbedoeld effect zijn en kan je via impactevaluatie ook in beeld brengen.

Kort samengevat, betekent dit dus het volgende: Het is belangrijk om, alvorens aan een impactevaluatie te beginnen, te expliciteren hoe je naar impact kijkt. Het is nodig om je, samen met alle betrokkenen, te verhouden tot de brede werkdefinitie van impact uit deze handleiding en aan te geven of je de impact verbindt met een langetermijneffect van één specifieke praktijk (kijk 1), met een langetermijneffect waar een specifieke praktijk een bijdrage aan levert (kijk 2) dan wel met één of meerdere betekenisvolle ervaringen (kijk 3). Daarnaast expliciteer je best of je je vooral wil richten op eerder korte dan wel eerder langetermijneffecten, en op bedoelde of ook op onbedoelde effecten.

Het belang van evaluatief denken en handelen

Tijdens ons onderzoek merkten we dat organisaties uit het SCvW voortdurend hun praktijken bijsturen en evalueren. Dit gebeurt veelal op een organische, informele en niet-systematische manier. Professionals krijgen tijdens hun werk relevante suggesties van deelnemers of stellen veranderingen vast bij de doelgroep. Ze nemen deze bevindingen mee in de planning van een volgend initiatief. Zo'n informele mechanismes zijn zeer belangrijk en worden soms aangevuld met meer formele evaluatie-instrumenten zoals een tevredenheidsvragenlijst.

Wanneer je ervoor kiest om op een formele manier impact te evalueren, moet je als organisatie investeren in een cultuur van evaluatief denken en handelen. Impact evalueren vraagt immers veel tijd en energie en staat nooit op zich. Om te voorkomen dat het zoveelste rapport onderaan in de lade belandt, moet een impactevaluatie ingebed zijn in een organisatie die evaluatief denkt en handelt. Zo'n organisatie heeft een cultuur van systematisch de eigen praktijk bevragen, onderzoeken en evalueren, systematisch reflecteren over evaluatiebevindingen en praktijken op basis van evaluatie en reflectie bijsturen en aanpassen. Het systematische reflecteren, evalueren en bijsturen (Baker & Bruner, 2012) doe je best in team en is absoluut noodzakelijk om van een impactevaluatie een zinvolle oefening te maken. Zo kan impactevaluatie integraal deel uitmaken van een voortdurende, weerkerende cyclus van adaptief beheer en organisatieleren. Dit is belangrijk met oog op relevant SCvW.

Hoofdstuk 2

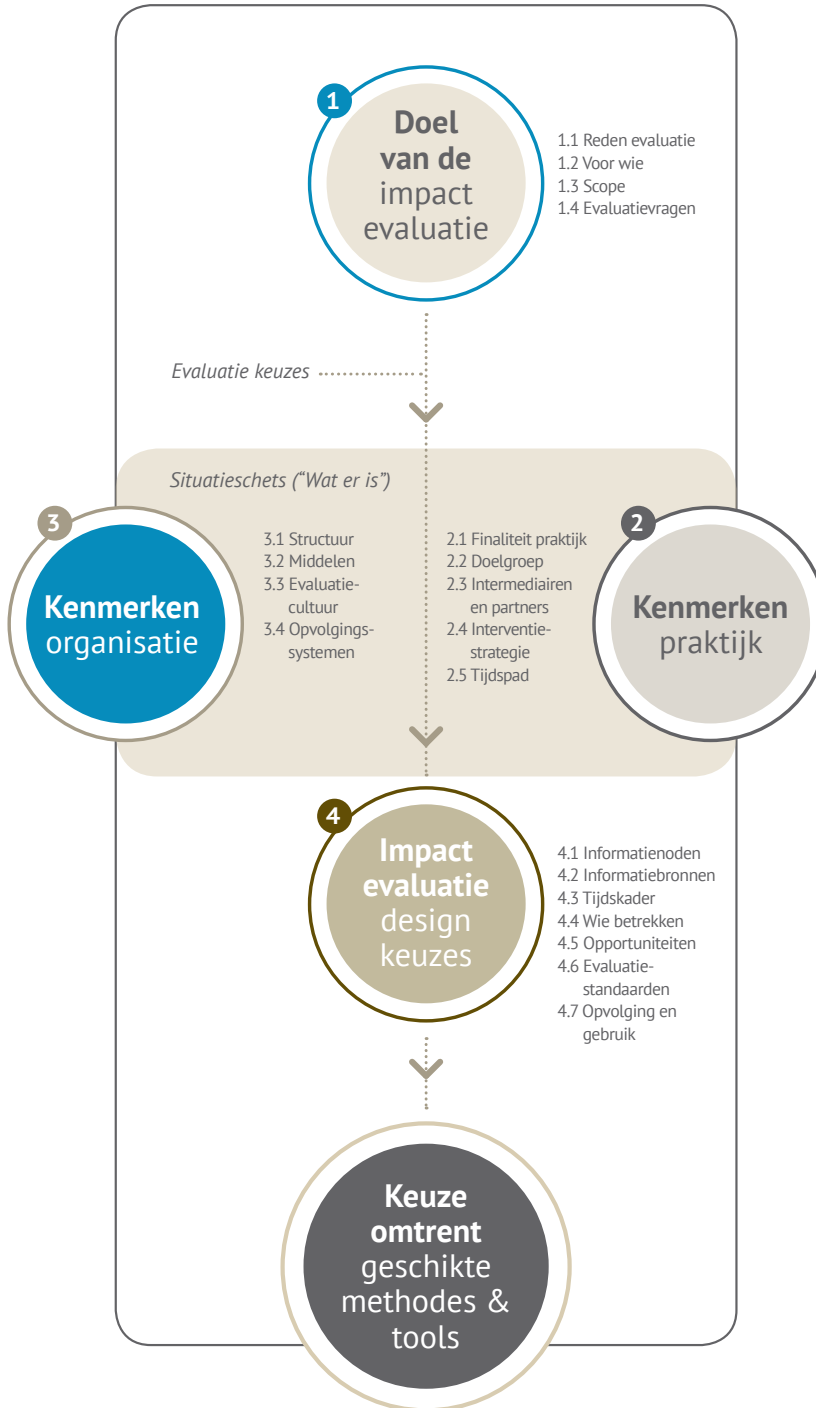
Vier grote stappen naar een relevante impactevaluatie

2

Vier grote stappen naar een relevante impactevaluatie

In de zoektocht naar een geschikte methode om de impact van een praktijk te evalueren, neigen we vaak intuïtief te werk te gaan en die methode te kiezen die we het best kennen of die het meest voor de hand ligt. Dit leidt niet altijd tot de meest geschikte evaluatiemethode. Met het stappenplan hieronder, dat we ontwikkelden op basis van een grondige literatuurstudie en van contacten met organisaties uit het SCvW (interviews, verkennen van documenten, praktijktafels), willen we deze intuïtieve manier van werken even onderbreken. In dit stappenplan presenteren we de belangrijkste afwegingen en keuzes bij het opzetten van een impactevaluatie. Het stap voor stap doorlopen van dit plan (zie figuur hierna) en de daarbij horende vragen laten toe specifieke evaluatievragen systematisch te analyseren en weloverwogen keuzes te maken voor een concrete aanpak en methode(s).

Het stappenplan

• Een opeenvolging van keuzes en observaties

In onze figuur onderscheiden we twee keuzestappen en twee observatiestappen. Per stap reiken we in het volgende hoofdstuk vragen aan die enerzijds focussen op keuzes om de impactevaluatie af te bakenen en anderzijds op het in beeld brengen van relevante organisatie- en praktijkkenmerken.

Keuzestap 1: doel van de evaluatie

In een eerste keuzestap staat de volgende grote vraag centraal: “Wat wil je als organisatie bereiken met een impactevaluatie en waarom?” We zullen deze eerste stap opdelen in volgende subvragen: Waarom wil je een impactevaluatie ondernemen? Voor wie is deze evaluatie bedoeld? Welke praktijk of aspecten van een praktijk wil je evalueren? Welke vragen moet je met de impactevaluatie beantwoorden? Met het begrip ‘praktijk’ bedoelen we hier initiatieven, programma’s, werkingen, projecten en activiteiten waarvan je de impact zal bepalen.

Observatiestappen 2 en 3: kenmerken van de praktijk en de organisatie

Het bepalen van impact is contextgebonden. Daarom voorzien we twee stappen die stil staan bij de kenmerken van de te evalueren praktijk en de kenmerken van de betrokken organisatie. In stap 2 en 3 staat het maken van een situatieschets (praktijk- en organisatiekenmerken) centraal. In deze observatiestappen helpen de vragen je om de te evalueren praktijk en de specifieke organisatie waarin deze vorm krijgt, zo precies mogelijk te beschrijven. Die vragen sturen dus niet aan op het maken van keuzes zoals in stap 1 en 4.

Observatiestap 2 staat stil bij de finaliteit van de praktijk, de doelgroep van de praktijk, de mate van participatie, de betrokken intermediairen en partners, de interventiestrategie en het tijdsplan. Een goed zicht op al deze aspecten maakt het mogelijk om de impactevaluatie goed te doen aansluiten bij de specificiteit van de praktijk. De kenmerken van de organisatie, observatiestap 3, hebben ook een invloed op de manier waarop een impactevaluatie best vorm krijgt. De aspecten waarop ingezoomd wordt in deze observatiestap zijn: de structuur van de organisatie, de beschikbare middelen en capaciteiten, de evaluatiecultuur en de opvolgingssysteem in de organisatie.

Keuzestap 4: impactevaluatie design keuzes

De laatste stap is opnieuw een keuzestap: een impactevaluatiedesign kiezen. De centrale focus ligt hier op de vorm van de evaluatie, rekening houdend met de antwoorden op voorgaande stappen. Deze vierde stap is opgevat als een checklist van concrete aandachtspunten die je doorloopt alvorens vorm te geven aan een gepaste aanpak en methodologie van impactevaluatie. Er is aandacht voor de informatie die nodig is om de impactevaluatie te kunnen maken, de bronnen van deze informatie, het tijdsplan, wie er moet betrokken worden, welke standaarden van toepassing zijn, de opportuniteiten buiten de organisatie en de opvolging en het gebruik van de evaluatie-resultaten.

• • Hoe dit stappenplan gebruiken?

In dit stappenplan volgt iedere stap op de vorige stap. Af en toe kan het van belang zijn om terug te gaan naar vorige deelstappen. In de figuur staan de twee keuzestappen (1 en 4) op de verticale as van het stappenplan. Ze vormen als het ware de ruggengraat van het model. De twee observatiestappen (2 en 3) staan op de horizontale as. We vatten ze op als het maken van een scherpe foto van praktijk en organisatie met een breedhoeklenz.

Dit stappenplan en de bijhorende vragen kunnen ook nuttig zijn voor het vorm geven aan andere soorten evaluaties (bv. procesevaluatie) of voor het anticiperen op gepaste evaluatievormen bij de opstart van een nieuw project. De handleiding schreven we echter in de eerste plaats als een handig instrument bij het opzetten van een impactevaluatie. Indien je zelf overweegt om de impact van een praktijk te gaan meten maar nog niet goed weet op welke manier je dit wil aanpakken, raden we je aan om elke stap van dit stappenplan door te nemen en de bijhorende vragen, die je onder elke stap vindt, te beantwoorden. De antwoorden op deze vragen zullen je niet alleen het nodige inzicht geven in je evaluatievraag, ze zullen ook bepalen aan welke kenmerken je impactevaluatiemethode en –aanpak moet beantwoorden om jouw impactevaluatievraag te beantwoorden.

Bij het begin van hoofdstuk 3 vind je een handig instrument, in de vorm van een matrix, dat je toelaat een overzicht te behouden over de centrale kenmerken van de impactevaluatiemethode die je zal ontwerpen. Het kan nuttig zijn de matrix, tijdens het doorlopen van dit stappenplan, bij de hand te houden en waar mogelijk reeds in te vullen. Deze ingevulde matrix is een kompas dat je toelaat om op een weldoordachte manier je eigen impactevaluatiemethode te ontwerpen. Hoofdstuk 3 bevat ook een overzicht van bestaande impactevaluatiemethoden en bij elk van deze methoden geven we een korte toelichting en vulden we de matrix in. Wat dus ook kan, is de eigen ingevulde matrix naast deze matrices leggen en op die manier een gepaste keuze maken uit deze veel gebruikte impactevaluatiemethodes.

Dit stappenplan toetsten we in de loop van dit onderzoek een eerste maal bij organisaties uit het SCvW. Tijdens deze ‘try-out’ gaven die organisaties aan dat het doorlopen van het stappenplan tijdsintensief is. Hou er bijgevolg rekening mee dat je best voldoende tijd uittrekt voor dit proces. Daarnaast gaven diezelfde organisaties aan dat meerdere mensen binnen een team, organisatie of partnerorganisatie een bijdrage kunnen leveren aan het beantwoorden van de vragen uit het stappenplan en op die manier kunnen bijdragen tot een weloverwogen en gedragen impactevaluatie. Het doorlopen van deze stappen in team leidt ongetwijfeld tot boeiende en relevante gesprekken over de eigen kijk naar impact als organisatie.

Helemaal achteraan deze handleiding zit nog een trefwoordenlijst of glossarium. Het is een lijst van concepten waarin bepaalde stappen en aandachtspunten verder worden toegelicht. Waar nodig zullen we in de tekst naar dit glossarium verwijzen. Bijvoorbeeld hier, wanneer we spreken van het belang om stil te staan bij diverse aspecten van ‘evaluatiegebruik’.

KEUZESTAP 1: Doel van de impactevaluatie

Deze keuzestap richt je op het scherp stellen van wat je wil bereiken met een impactevaluatie en waarom. De vragen die hier centraal staan zijn: Waarom onderneem je een impactevaluatie? Voor wie is deze analyse bedoeld? Wat is de omvang en de reikwijdte van de te evalueren praktijk, zijnde een project, initiatief, werking of programma? Welke vragen wil je met deze impactevaluatie beantwoorden?

1.1. Redenen voor een impactevaluatie

→ Geef in enkele zinnen aan wat de voornaamste redenen zijn om deze impactevaluatie te organiseren (deze redenen kunnen verscheiden en uiteenlopend zijn).

Er zijn grosso modo drie verschillende redenen die, in meer of mindere mate, meespelen wanneer je besluit om de impact van een praktijk te evalueren (zie glossarium: evaluatiegebruik):

- het vellen van een oordeel
- het verbeteren van een praktijk
- het verzamelen van kennis/inzichten over de praktijk

Je kan de impact van een praktijk evalueren om een oordeel te vellen, met andere woorden om te bepalen wat de verdienste, waarde of kwaliteit is van die praktijk. Meestal wordt een oordelende evaluatie gevraagd na afronding van een praktijk of om beslissingen te nemen over het al dan niet voortzetten van een praktijk.

Voorbeeld ● ●

Binnen een organisatie die rond armoedebestrijding werkt, heeft de raad van bestuur groen licht gegeven om een pilootproject op te starten rond spaarsystemen. Dit project is nieuw en wordt gedurende enkele jaren uitgevoerd. Wanneer de raad van bestuur moet beslissen om het piloot-project te generaliseren over de hele werking en om meer middelen in het project te investeren, kan directeur gevraagd worden om de impact van het project te evalueren. Zo'n impactevaluatie zal de raad van bestuur toelaten te oordelen of het project succesvol was, voortgezet of zelfs uitgebreid kan worden.

De focus van de impactevaluatie kan ook liggen op de verbetering en de verdere ontwikkeling van een bepaalde praktijk, een specifieke interventie of project. In dit geval ligt de focus op de sterke en zwakke componenten van de praktijk in relatie tot de beoogde effecten en hoe deze effecten kunnen worden verhoogd.

Voorbeeld ● ●

Een organisatie heeft als doel om consumenten te informeren en hun gedrag te beïnvloeden. Hiervoor werkt ze al 5 jaar met een bepaalde communicatie- en campagne strategie. Een impactevaluatie wil de bedoelde en niet bedoelde effecten op het niveau van de consumenten in kaart brengen. Gelijktijdig worden de effectiviteit en efficiëntie van de communicatie en campagne strategieën kritisch geëvalueerd in relatie tot de bereikte effecten. Dat laat toe om grondig aanpassingen en verbeteringen door te voeren.

Een impactevaluatie kan ten slotte opgestart worden om algemene kennis te verwerven over een bepaalde thematiek of sector en niet zozeer om beslissingen te ondersteunen over de voortgang of de aanpassing van een praktijk. Deze kennis wordt dan gebruikt om een breed publiek te informeren, het algemeen denken over een onderwerp te beïnvloeden, beleid op lange termijn te onderbouwen, een sociale theorie te testen of toekomstige projecten te ontwerpen.

Voorbeeld ● ●

Een goed voorbeeld van zo'n motivatie om impact te evalueren vind je in het betekenisonderzoek van Frank Cockx en Hanne Bastiaensen (2010). In dit onderzoek kijken zij naar de participatie in sociaal-culturele praktijken en de betekenis die deze praktijken hebben voor de deelnemers. Het doel van dit onderzoek was om meer kennis te verwerven over de impact van sociaal-culturele praktijken in het algemeen, zonder op één specifieke praktijk of organisatie te focussen. De onderzoeksvragen zijn: Wat is de relevantie van sociaal-culturele praktijken in het leven van de participanten? Op welke wijze krijgt het participeren in sociaal-culturele praktijken vorm in onze hedendaagse samenleving die onder andere gekenmerkt wordt door individualisering?

De praktijk leert ons dat er naast deze drie hoofdredenen vaak indirecte positieve effecten zijn bij het uitwerken en implementeren van een impactevaluatie en dat je hier als organisatie ook proactief kan op inzetten. Zo kan een grondige en participatieve impactevaluatie positieve effecten hebben op de ontwikkeling van praktische vaardigheden en burgerschapscapaciteiten van de betrokkenen aan de evaluatie. Ook, kunnen deelnemende personeelsleden of vrijwilligers betere inzichten verwerven in de werking en, kunnen relaties tussen actoren verbeterd worden. Ten slotte kan het soms als een vorm van teambuilding worden beschouwd.

In realiteit wordt er meestal om verschillende redenen besloten om tot impactevaluatie over te gaan. Wanneer een evaluatie bijvoorbeeld ondernomen wordt om de werking te verbeteren, is het tegelijkertijd mogelijk om te oordelen over bepaalde aspecten van de praktijk. Daarom is het bij deze eerste stap niet zozeer belangrijk om één reden te kiezen, maar wel om een goed zicht krijgen op de belangrijkste beweegredenen om impact van een praktijk te gaan evalueren. Middelen voor impactevaluatie zijn vaak beperkt. Daarom schep je best duidelijkheid omtrent de verwachtingen en redenen van de evaluatie. Het goed afbakenen van deze belangrijkste beweegredenen is cruciaal voor de verdere uitwerking van de impactevaluatie.

1.2. Voor wie?

→ **Wie zijn gebruikers van de impactevaluatie? (Wie vraagt er naar?, Wie heeft er belang bij?, Hoe gaan ze de eindresultaten van de evaluatie gebruiken?)?**

De focus bij deze stap zijn de eindgebruikers van de resultaten van de impactevaluatie. Het kan hier gaan over instanties, groepen en personen die zelf vragen naar een impactevaluatie of waarvan de organisatie zelf vindt dat ze op één of andere wijze belang hebben bij het kennen van de resultaten. Het zijn deze eindgebruikers die met de resultaten van de impactevaluatie aan de slag gaan en zo mee kunnen bepalen wat er met de resultaten gebeurt (zie glossarium: evaluatiegebruik).

Mogelijke evaluatiegebruikers zijn: het personeel, de vrijwilligers en leden van een organisatie, andere organisaties en partners, subsidieverstrekkers, doelgroep maar ook beleidsmedewerkers en de raad van bestuur. Hieronder beschrijven we waarom zij een evaluatie kunnen gebruiken.

- Personeelsleden die betrokken zijn bij een praktijk, zijn eindgebruikers wanneer zij op basis van de impactevaluatie de praktijk verder willen ontwikkelen en aanpassingen willen doorvoeren. De resultaten van een impactevaluatie kunnen de voldoening die ze uit hun werk halen ondersteunen.
- Vrijwilligers en leden van een organisatie zijn evaluatiegebruikers wanneer het cruciaal is hen te informeren over en te betrekken bij het ontwikkelen van een nieuw beleidsplan of strategie voor de organisatie. Ook wanneer het van belang is om hun motivatie voor deelname aan activiteiten te verhogen, om vrijwillig taken op zich te nemen, om publiciteit te maken of om financieel bij te dragen, zijn zij evaluatiegebruikers.
- Andere organisaties en partners zijn eindgebruikers van een impactevaluatie wanneer het van belang is om de positie van een bepaalde organisatie of praktijk in de sector te verstevigen en toekomstige projecten te inspireren.
- Actoren die verantwoordelijk zijn voor beslissingen over de middelen voor een praktijk of de werkwijze van een praktijk kunnen eveneens vragende partij zijn voor een impactevaluatie. Veel impactevaluaties zijn ook gericht naar subsidiërende overheden en donoren.
- De doelgroep is een evaluatiegebruiker wanneer een organisatie er voor kiest om hun participatie en enthousiasme te stimuleren. Zij kunnen eveneens gebruikers zijn wanneer een praktijk erg ingrijpt op hun dagelijkse leven en de organisatie er van uit gaat dat zij baat hebben bij het kennen van de resultaten van de impactevaluatie.

Er kunnen bij een evaluatie één of meerdere eindgebruikers betrokken zijn. Vaak hebben deze gebruikers niet dezelfde eisen, belangen en verwachtingen met betrekking tot een evaluatie. Het is daarom van belang om deze eindgebruikers voldoende te consulteren omtrent de verwachtingen, eisen en het effectieve gebruik van de evaluatieresultaten. Je zal ook moeten kiezen in welke mate er kan ingegaan worden op welke eisen en verwachtingen. Ook de manier waarop één of meerdere eindgebruikers de vorm en inhoud van de impactevaluatie mee kunnen bepalen is een beslissing in deze stap.

Organisaties hebben de reflex om enkel in te gaan op de verwachtingen van één eindgebruiker, meestal die eindgebruiker die de impactevaluatie vraagt of oplegt. Dit is vaak diegene die het initiatief financieel mogelijk maakt. Een eenzijdige focus op één eindgebruiker (bv. een subsidieverstrekker) houdt een risico in. De agenda van deze eindgebruiker bepaalt mogelijks te veel de evaluatieprioriteiten, zonder rekening te houden met de andere eindgebruikers (bv. teamleden, andere organisaties, ...) van de impactevaluatie. Wanneer er verschillende evaluatiegebruikers zijn, creëer je best een mogelijkheid tot onderhandelen over de verwachtingen van de evaluatie en het soort resultaten die de verschillende gebruikers nodig hebben.

Deze vraag naar de eindgebruikers van de impactevaluatie moet je goed onderscheiden van de vraag naar de doelgroep van de praktijk. De resultaten van een impactevaluatie zijn in zekere zin altijd wel interessant voor iedereen. De vraag naar de eindgebruikers peilt enkel naar die groepen die de evaluatieresultaten effectief gaan gebruiken. Wie heeft de resultaten nodig om wat te doen? Als organisator van een project kan je bijvoorbeeld ook zelf initiatief nemen om de impact ervan te evalueren. In deze stap is het van belang om duidelijkheid te krijgen waarom je dit wilt doen. Vaak komt er een concrete vraag van binnenuit (bv. de raad van bestuur, de directie of de algemene vergadering, ...) of van buiten de organisatie (bv. subsidiërende overheid, ...). Zij zijn dan automatisch de primaire eindgebruikers. In deze stap expliciteren we deze eindgebruikers en hun noden en verwachtingen.

Voorbeeld ● ●

De vraag voor een impactevaluatie kan komen van een overheid als grote financieringsbron van een project. Deze subsidiërende instantie is geïnteresseerd in de manier waarop de financiële middelen werden aangewend. In dit geval zal de focus van de impactevaluatie liggen op het aantonen van de efficiëntie en de effectiviteit van het project.

De vraag voor een impactevaluatie kan komen van de stafmedewerkers die het project hebben uitgedacht en uitgevoerd. Ze willen inzicht krijgen in wie van de deelnemers het meeste baat hadden bij dit project. Op die manier willen de stafmedewerkers hun expertise voor dergelijke projecten verder ontwikkelen.

1.3. Scope van de impactevaluatie

- Van welke praktijk of aspecten van een praktijk wil je de impact bepalen? Specificeer de gekozen scope: praktijk(en), activiteit(en), methoden, werkvormen
- Geef aan wat in je in de gekozen scope zeker niet zal meenemen.

Deze tussenstap helpt je scherper te stellen wát je wilt evalueren. Met andere woorden: Van welke praktijk of aspecten van een praktijk zal je de impact bepalen? Je moet hier de eenheid van analyse scherp krijgen. De praktijk die geëvalueerd zal worden kan één concrete specifieke actie, een geheel van activiteiten, de volledige werking van een organisatie, initiatieven van verschillende organisaties of zelfs een impactevaluatie op het niveau van een sector zijn.

Voorbeeld ● ●

Een vereniging wil nagaan welke impact startavonden hebben op de deelnemers en op de kwaliteit van de activiteiten die de deelnemers nadien organiseren in het kader van een ruimere campagne. De analyse-eenheid is in dit geval: de startavonden. Om de impact in kaart te brengen wordt de motivatie, kennis en achtergrond van de deelnemers aan de startavond onderzocht, evenals de wijze waarop vervolgvactiteiten nadien door deze deelnemers worden georganiseerd. Wat bewust niet wordt meegenomen zijn de fluctuaties in deelnemersaantallen of de kostprijs en het financieel rendement van de startavond (financiële input t.o.v. impact).

Naast de vraag naar welke praktijk of welke aspecten van een praktijk je wilt evalueren is ook de vraag naar wat je niet wilt evalueren erg relevant. Antwoorden op deze vraag helpen je om de specifieke focus van de impactevaluatie scherp te krijgen.

Een praktijk hoeft zich niet altijd af te spelen binnen één organisatie. Afhankelijk van de partnerschappen tussen organisaties en de mate waarin activiteiten thematisch, qua doelgroep en geografisch overlappen, kan het voor organisaties relevant zijn om de maatschappelijke effecten van hun inspanningen samen te evalueren. Wanneer praktijken in grote mate door elkaar of door andere activiteiten beïnvloed worden, is het zelfs beter om deze praktijken en activiteiten in eenzelfde impactevaluatie op te nemen. Als één activiteit, project of aspect apart geëvalueerd wordt, zonder relevante activiteiten van een andere partner mee in rekening te nemen, kan dit immers een vertekend en beperkt beeld geven.

Voorbeeld ● ●

Een project rond volkstuinjes in een superdiverse Brusselse buurt heeft als bedoeling om zelfgekweekte groenten te voorzien aan diegenen die ze nodig hebben én om de verschillende bewoners van de buurt dichter bij elkaar te brengen (vergroten sociale cohesie). Dit project kadert in een algemene campagne van verschillende organisaties rond samenleven in de wijk. Er werden ook andere initiatieven opgezet zoals een sociaal restaurant (met de groenten van de volkstuin), een buurtfeest, een oogstfeest en een fietsenkeuken. Om de impact van de volkstuinjes op de sociale cohesie van de wijk in kaart te brengen is het dus aangewezen om deze andere initiatieven mee op te nemen in de impactevaluatie. De eenheid van analyse of de te evalueren praktijk gaat dan verder dan het programma groenteteelt en omvat ook aspecten van de restaurantwerking, het buurtfeest, oogstfeest en de fietsenkeuken.

1.4. Evaluatievragen

➔ **Wat zijn de (grotere) vragen die je wilt beantwoorden via de impactevaluatie? Geef maximum 5 concrete vragen die je wilt beantwoorden en licht deze toe.**

Nadat je besliste waarom je impact wil evalueren, voor wie en welke praktijk je precies zal evalueren (scope), bekijk je de precieze evaluatievraag. Via het expliciteren van de evaluatievragen krijg je zicht op wat je precies wil te weten komen, analyseren of begrijpen via de impactevaluatie.

Dit is een cruciale tussenstap in dit stappenplan. Hoe duidelijker en specifiek de evaluatievragen geformuleerd zijn, hoe eenvoudiger het is om de volgende vragensets in het stappenplan te beantwoorden en hoe meer richting je geeft aan concrete design keuzes voor je impactevaluatie. Met welke aspecten dien je rekening te houden bij het formuleren van je evaluatievraag?

Allereerst moet er een heel duidelijke link zijn tussen de evaluatievraag en het doel van de impactevaluatie. De informatie die de evaluatievraag genereert, moet bruikbaar zijn en moet een voldoende antwoord bieden op de verwachtingen van de eindgebruikers. Elke vraag stel je zo specifiek mogelijk op en behandelt één hoofdaspect. Eén evaluatievraag kan niet uit verschillende deelaspecten bestaan.

Naast het peilen naar de mate waarin een praktijk de vooropgestelde doelstellingen bereikt, kan men ook breder kijken en de onbedoelde impact van de praktijk in kaart brengen (zie glossarium: bedoelde en onbedoelde impact). In de evaluatievraag moet duidelijk gemaakt worden of enkel bedoelde of ook onbedoelde effecten geëvalueerd zullen worden.

De evaluatievragen moeten ten slotte ook duidelijk reflecteren hoe het begrip impact wordt g-concipieerd binnen de praktijk en de evaluatie (zie hoofdstuk 1).

We geven hieronder vijf types evaluatievragen. De eerste twee voorbeeldvragen zetten sterk in op het bewijzen van de oorzakelijke relatie tussen praktijk en impact. De vragen uit de twee volgende voorbeelden pogen veel meer een verklaring te bieden voor de geobserveerde impact. Een laatste vraag gaat ten slotte op zoek naar betekenis.

De voorbeeldvragen slaan op een programma gericht op het verbeteren van de gezondheid van baby's van tienermoeders en dit via verschillende activiteiten: het voorzien van gratis babyvoeding, workshops met moeders en partners over gezonde voeding, borstvoedingsadvies, contextuele begeleiding van de vrouwen met de betrokkenheid van familieleden, partner, vrienden en de school en regelmatige bezoeken van de huisdokter.

Kijken we naar de doelstellingen van het project, dan kunnen we bij een impactevaluatie focussen op de mate waarin de gezondheid van de baby verbetert (de bedoelde impact). Het is ook mogelijk om te peilen naar andere vormen van impact die door dit project teweeg gebracht worden: het zelfvertrouwen en de gezondheid van de moeders, de betrokkenheid van de moeders bij hun sociale omgeving, de relatie tussen de beide ouders, een verdere gezinsuitbreiding enzovoort.

• **Wat is de specifieke impact die kan worden toegeschreven aan de praktijk?**

De focus ligt hier op het bewijzen van de impact die een bepaalde praktijk veroorzaakt. Deze manier van kijken vooronderstelt dat er een directe en lineaire relatie tussen oorzaak en gevolg te leggen is. Het soort vragen die hier vaak gesteld worden zijn: Welke impact wordt veroorzaakt door de praktijk? Heeft de praktijk gezorgd voor de (verwachte) impact op korte, middellange en lange termijn? Welke onverwachte impact wordt veroorzaakt door de praktijk?

Voorbeeld ● ●

- Zijn de bedoelde effecten van het programma op het welbehagen en de gezondheid van baby's van tienermoeders bereikt?
- Welke onbedoelde positieve effecten van het programma op het welbehagen en de gezondheid van baby's van tienermoeders kunnen we nog vaststellen?
- Wat zijn de positieve of negatieve effecten van het programma op het welbehagen en de gezondheid van baby's van tienermoeders?

• **Heeft de praktijk een verschil gemaakt?**

Wat is de bijdrage van de praktijk, in vergelijking met andere praktijken en factoren?

De vragen die hier worden gesteld, zijn: Wat is de relatieve bijdrage van de praktijk in een combinatie van oorzaken? Welke combinatie van oorzaken zorgt voor de impact? Is onze praktijk een noodzakelijk onderdeel van deze combinatie van oorzaken die impact teweegbrengen (zie glossarium: causaliteit-contributie)?

Voorbeeld ● ●

- Wat is de bijdrage van het programma geweest op het welbehagen en de gezondheid van baby's van tienermoeders?
- Welke aspecten/componenten van het programma hebben het meest bijgedragen en welke hebben minder of niet bijgedragen tot de positieve veranderingen?
- Welke andere factoren hebben een cruciale rol gespeeld in het behalen van de positieve effecten (bedoeld of onbedoeld) op het welbehagen en de gezondheid van baby's van tienermoeders? Hoe verhouden deze zich tot de bijdrage van het programma?

• **Hoe heeft de praktijk een verschil gemaakt?**

Bij de eerste twee evaluatievragen wordt de relatie tussen de praktijk en diens mogelijke impact enkel benaderd vanuit een logica van input en output denken. De zogenoemde 'black box' die hiertussen zit hoeft niet noodzakelijk geopend te worden. Een derde vraag zoomt net in op het belang van het verklaren van de relatie en tracht dus de achterliggende mechanismen, relaties, voorwaarden en processen die een bepaalde impact tot stand brengen te verklaren (zie glossarium: causaliteit: generatieve). Volgende soorten vragen komen hier aan bod: Hoe is de geobserveerde impact tot stand gekomen? Welke achterliggende mechanismen en processen brengen een bepaalde verandering teweeg? Hoe kunnen we de geobserveerde impact verklaren? Wie werd er meer of minder beïnvloed door de praktijk en waarom? Welke interne en externe factoren spelen een rol bij de impact van de praktijk? Kwam de impact op een efficiënte manier tot stand? Wat is de effectiviteit van de praktijk?

Voorbeeld ● ●

- Hoe werden de positieve, en eventuele negatieve effecten, op de gezondheid van baby's beïnvloed door het programma?
- Welke componenten van het programma waren het meeste effectief en efficiënt?
- Wat zijn de tussentijdse processen en stappen (al dan niet gelinkt aan het programma) die hebben geleid tot de positieve effecten op de gezondheid van de baby's van tienermoeders?

De impact van de interventie op de gezondheid van de baby's kan bijvoorbeeld verklaard worden door in detail te kijken naar de effecten van de begeleiding en het borstvoedingsadvies. Het is mogelijk dat de versterking van het sociale netwerk door de begeleiding ervoor zorgde dat de gezinsrelaties verbeterden en dat meer familieleden en/of vrienden betrokken zijn bij de zorg voor de baby. Deze intensievere zorg

kan er voor gezorgd hebben dat de gezondheid van de baby erop vooruit ging. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat het borstvoedingsadvies er mede voor zorgde dat de vrouwen zich meer comfortabel voelen bij het geven van borstvoeding en dus vaker borstvoeding geven, ook in publieke situaties. De gezondheid en het gewicht van de baby verbeteren hierdoor.

• Zal of kan de praktijk elders werken?

Met een vierde soort van evaluatievraag leggen we de focus op de mogelijkheden tot veralgemeenbaarheid van een praktijk. Kan de praktijk in een andere context ook werken? De bedoeling is hier eveneens om de werkzame componenten en mechanismen in beeld te brengen, maar met een specifieke focus op de rol die de context speelt bij het succes van een programma. Wat is de invloed van de context op de impact? Wat zijn de werkzame componenten van een praktijk? Hoe kan de praktijk in een andere context een gelijkaardige impact teweeg brengen? Indien de praktijk niet voor de gewenste impact zorgt, komt dit dan door een falende implementatie, door foute veronderstellingen over de werking of door externe factoren?

- Welke (deel)praktijken kunnen ook worden geïmplementeerd in een andere context/regio?
- Welke factoren, of tussentijdse stappen binnen de praktijk, zijn zeer contextafhankelijk?
- Welke stimulerende en hinderende contextfactoren waren cruciaal in het behalen of niet behalen van positieve effecten?

Voorbeeld ● ●

In het voorbeeld van de tienermoeders bestaan er in bepaalde wijken inloopteams van Kind en Gezin waar jonge moeders terecht kunnen voor advies en ondersteuning. Binnen deze inloopteams werken ouders en aanstaande ouders in groep rond de opvoeding van en zorg voor hun baby. Daarnaast zorgen de teams vaak voor individuele begeleiding bij de moeders thuis. Deze inloopteams zorgen ervoor dat de jonge moeders eenvoudig te bereiken zijn. Ze zorgen eveneens voor een betere opvolging en ondersteuning. De vraag die we kunnen stellen is hoe het programma zal functioneren in wijken waar deze inloopteams niet bestaan.

Een ander aspect van de context is bijvoorbeeld het schoolsysteem. Hoe beïnvloedt de mate waarin een jonge moeder afstandsonderwijs kan volgen en ondersteund wordt om examens af te leggen voor een 'middenjury', het programma? Speelt aanwezigheid van opvang tijdens de schooluren voor baby's en jonge kinderen een rol?

• Op welke manier is de praktijk betekenisvol?

Een laatste type is een vraag naar de betekenis die het programma heeft voor de betrokkenen. De aandacht gaat hier niet naar de relatie tussen een oorzaak en een gevolg of naar een bereikt effect, maar naar de betekenis van de activiteiten voor de betrokkenen. Wat is de waarde van de praktijk voor de verschillende betrokkenen? Wat is de relevantie van de praktijk? Wat beschouwen de verschillende betrokkenen als betekenisvolle effecten van de praktijk?

Voorbeeld ● ●

Voor het babyproject kunnen de vragen zijn: Wat zijn de percepties van de betrokken moeders over het programma? Op welke manier ervaren de gezinsleden en andere betrokkenen dit project als betekenisvol?

Voorbeeld ● ●

Een heel ander voorbeeld hier gaat over ouderen in een computerklas. Uit onderzoek naar de impact kwam naar voren dat deze vormingen voor de deelnemers niet zozeer betekenis hadden omdat ze leerden werken met een computer. De deelnemers haalden vooral voldoening uit het feit dat ze in staat bleken op hun leeftijd nog iets volledig nieuw te leren.

OBSERVATIESTAP 2: Kenmerken van de praktijk

Voorgaande keuzestap is een stimulans om het wat, het waarom en het voor wie van de impactevaluatie scherp te stellen. Nu is de uitdaging om de te evalueren praktijk zo concreet mogelijk te beschrijven. Deze tweede stap bevindt zich op de horizontale as van het stappenplan en stuurt dus niet aan op het maken van keuzes. Met deze en de volgende stap breng je de praktijk, de organisatie en de specifieke context van deze praktijk in kaart. Een impactevaluatie is zeer sterk context gebonden, vandaar het belang van deze en de volgende observatiestap.

In deze tweede stap focussen we op de kenmerken van de praktijk die zal worden geëvalueerd. Antwoorden op de vragen uit deze stap vind je deels terug in beleidsdocumenten, plannen en conceptnota's en zijn vaak aanwezig in, al dan niet geëxpliciteerde, kennis en ervaringen van de betrokkenen. Algemeen kan je stellen dat hoe beter een praktijk gepland en overdacht is, hoe meer concrete handvaten er zijn om deze praktijk te evalueren. Er is echter ook soepelheid nodig bij het evalueren. Een te grote focus op vooraf bepaalde en te behalen indicatoren kan een brede waarneming in de weg staan. Praktijkkenmerken zijn immers niet enkel het gevolg van de eigen doelstellingen, acties en plannen, maar worden ook beïnvloed door de sociale, institutionele, culturele en economische context.

2.1. Finaliteit van de praktijk

→ **Wat is/zijn de ultieme verandering(en) die je met deze praktijk wil bereiken? Beschrijf in enkele zinnen het uiteindelijk doel van de praktijk die je evalueert.**

De finaliteit van de praktijk gaat over de ambitie, de uiteindelijke doelstellingen en de missie van die praktijk. Beleidsplannen (strategische en operationele doelen), Oscar online (finaliteit in termen van competenties bij vormingsinitiatieven), samenwerkingsovereenkomsten, projectdossiers en interne besluitvorming beschrijven deze finaliteit. Op basis van deze bronnen, andere bronnen of van wat er meer informeel werd overeengekomen, kan je de ultieme veranderingen

die je met de praktijk wil bereiken, beschrijven. Deze veranderingen kunnen zich op verschillende niveaus situeren: op het niveau van het individu, de organisatie of een systemische verandering in de samenleving.

In de strijd tegen armoede werken organisaties vaak op verschillende niveaus. Het activeringsdiscours dat op het vlak van werkgelegenheid gehanteerd wordt, situeert zich bijvoorbeeld op individueel niveau: de verwachte verandering is een job, een beter inkomen en sociale contacten voor de persoon in armoede. Een praktijk kan ook als doel hebben om een verandering teweeg te brengen op het niveau van een organisatie, een informeel netwerk of een groep mensen. Een praktijk die bijvoorbeeld de toegankelijkheid van mensen in armoede in het verenigingsleven verbetert door de drempels die er zijn bij verenigingen aan te pakken, poogt de negatieve effecten van armoede aan te pakken op organisatieniveau. Bij een campagne om beleidsmakers te stimuleren het minimumpensioen te verhogen spreken we van een praktijk die een verandering beoogt op het structurele samenlevingsniveau. Een organisatie kan via één of meerdere praktijken zowel op het individuele, organisatorische als het samenlevingsniveau tegelijkertijd veranderingen teweeg brengen.

Het scherp stellen van de finaliteit of de uiteindelijke veranderingen van de praktijk helpt om te bepalen wat je effectief wil gaan evalueren of in kaart brengen met de impactevaluatie. Het kan je ook inspireren bij het opstellen van de evaluatievragen.

2.2. Doelgroep

- **Wie is de doelgroep van deze praktijk die je wilt evalueren? (grootte, subgroepen)?**
- **Op welke manier wordt de doelgroep betrokken bij de werking van de organisatie? Wordt de doelgroep actief of eerder passief betrokken? Beschrijf in detail.**

Wie is de doelgroep van de praktijk? Hierbij is het van belang om een inschatting te maken van de grootte van de doelgroep en de verscheidenheid die er bestaat binnen deze doelgroep of tussen sub-doelgroepen.

De doelgroep van een praktijk is die groep bij wie een organisatie een verandering poogt teweeg te brengen en die baat heeft bij de verandering die wordt beoogd met een bepaalde praktijk. De doelgroep staat meestal duidelijk vermeld in de visie en missie van de organisatie of in de uiteindelijke doelen van een bepaalde praktijk.

Daarnaast is er ook een onderscheid tussen de beoogde doelgroep en de doelgroep die je effectief bereikt. Men spreekt soms van de directe en de indirecte doelgroep. Wanneer de volledige doelgroep deelneemt aan activiteiten, wordt ze direct en rechtstreeks bereikt. In veel gevallen is het echter zo dat organisaties een grote groep mensen proberen te bereiken die niet allen in direct contact met de organisatie staan of via activiteiten werden bereikt. De invloed van een praktijk kan eenvoudig geëvalueerd worden bij die mensen waarmee een organisatie direct contact heeft, dit in tegenstelling tot diegenen die verder van een praktijk af staan. Volgende vraag is dus belangrijk: Bij wie wordt er verwacht dat de impact zich voor zal voordoen?

Voorbeeld ● ●

Een organisatie probeert meer ecologisch bewustzijn te creëren bij jongeren tussen 14 en 16 jaar. Dit doen ze door activiteiten te organiseren. Er is een intens contact met de jongeren die deelnemen aan de activiteiten. Het spreekt echter voor zich dat de organisatie niet alle jongeren tussen 14 en 16 op die manier bereiken. Toch proberen ze op een indirecte manier deze grotere groep te beïnvloeden. De organisatie gaat ervan uit dat deelnemers (de directe doelgroep) hun vrienden zullen vertellen over de activiteiten. Op die manier zijn alle jongeren tussen 14 en 16 jaar een indirecte doelgroep.

Praktijken kunnen gericht zijn op één specifieke doelgroep of ze kunnen pogen verschillende doelgroepen of een breed publiek te beïnvloeden. De personen binnen de doelgroep kunnen sterk van elkaar verschillen omwille van een andere sociale of economische achtergrond, persoonlijkheid, opleiding of familie. Bij een evaluatie van een praktijk met een zeer diverse doelgroep zijn er meer (achtergrond)factoren en kenmerken waarmee je rekening moet houden.

Het is dus aan te raden duidelijk te omschrijven wie er effectief bedoeld wordt met 'de doelgroep', over hoeveel mensen we dan spreken, uit welke verschillende subgroepen ze bestaan en of ze rechtstreeks of onrechtstreeks worden bereikt. Dit kan interessante informatie geven over onder meer mogelijke impactvragen, dataverzamelmethode, het betrekken van mensen tijdens de impactevaluatie en feedback mechanismen.

→ Op welke manier wordt de doelgroep betrokken bij de werking van de organisatie? Wordt de doelgroep actief of eerder passief betrokken? Beschrijf in detail.

Participatie kan op verschillende manieren vorm krijgen:

- enkel beïnvloed worden door de diensten of effecten
- deelnemen aan activiteiten
- een consultatie van de leden of doelgroep
- een actieve betrokkenheid bij activiteiten
- een betrokkenheid bij beslissingen over een praktijk
- de mogelijkheid om zelf projecten op te zetten binnen de organisatie
- of het meebeslissen over essentiële kwesties binnen de praktijk.

De graad van betrokkenheid van de doelgroep kan gevolgen hebben voor of interessante mogelijkheden creëren tijdens de impactevaluatie.

Voorbeeld ● ●

"Onze toekomst" is een project (gecoördineerd door minderheden en verschillende koepelorganisaties) waarin verschillende Brusselse verenigingen en personen van etnisch-culturele achtergrond samen op zoek gingen naar belangrijke thema's binnen de Brusselse samenleving. Ze werkten deze thema's verder uit in 3 trajecten: actief burgerschap, onderwijs en samen-leven in diversiteit. De deelnemers bepalen

via onderlinge discussie de thema's die worden opgenomen in de trajecten. Ook de uitwerking van deze thema's en de organisatie van de activiteiten die plaatsvinden gebeurt in samenspraak met de deelnemers van deze groep. Dit is een voorbeeld van een hoge actieve betrokkenheid van de doelgroep.

Wanneer er op een participatieve manier gewerkt wordt met de doelgroep tijdens een praktijk impliceert dit niet noodzakelijk dat de impactevaluatie ook op een participatieve manier moet gebeuren. Een participatieve manier van werken biedt echter wel voordelen voor een (participatieve) impactevaluatie. Aangezien de doelgroep actief betrokken is, is de groep goed geïnformeerd over de praktijk. De betrokkenen zijn eveneens gemakkelijk bereikbaar omdat de structuren om hen te betrekken reeds bestaan.

2.3. Intermediairen en partners

- **Welke belangrijke intermediaire actoren en partners zijn er betrokken in de te evalueren praktijk?**
- **Specificeer wie voor jou een intermediaire actor en partner is. Welke rol spelen deze actoren?**

We zagen reeds dat we een doelgroep ook onrechtstreeks kunnen bereiken met een praktijk. Organisaties uit het SCvW werken vaak samen met intermediaire actoren en/of partners om hun doelgroep te bereiken. Veel organisaties werken ook samen met verschillende organisaties of instanties om een praktijk te plannen, uit te voeren en op te volgen. Deze intermediairen staan tussen de organisatoren van de praktijk (bv. staf) en de doelgroep en worden – afhankelijk van de context – ook vaak als ‘partner’ omschreven. Wie een intermediaire actor is, hangt af van een specifieke praktijk. Zo kunnen vrijwilligers verbonden aan afdelingen van een vereniging in dat opzicht ook als intermediairen beschouwd worden aangezien de doelgroep nog op een ander niveau ligt.

Voorbeeld ● ●

Keren we even terug naar het voorbeeld van een vereniging die startavonden organiseert, dan zien we dat een diversiteit aan organisaties en groepen de campagne kan dragen. De betrokken vereniging ontwikkelt het campagnemateriaal en verzorgt de inhoudelijk uitwerking van een campagne. Acties om geld in te zamelen en de lokale en bovenlokale politiek te beïnvloeden, worden echter niet door de vereniging opgezet, maar door jeugdverenigingen, scholen, lokale afdelingen van andere verenigingen en parochies. Zo kan een lokale afdeling van een andere vereniging een wandeltocht organiseren om de mobiliteit van mensen in armoede op het platteland aan te kaarten bij beleidsmakers. Deze jeugdverenigingen, scholen, lokale afdelingen en parochies zijn dus intermediaire actoren van de vereniging.

Verschillende intermediaire actoren en partners kunnen op een actieve manier bijdragen aan het uitvoeren van een praktijk en aan het al dan niet bereiken van een bepaalde impact. Het is belangrijk om voorafgaand aan de impactevaluatie duidelijk te weten wie de belangrijkste en relevante intermediairen en partners zijn en wat hun rol precies is. Zij hebben vaak een goed inzicht in de mechanismen die leiden tot impact en kunnen essentiële betrokkenen zijn in de impactevaluatie.

2.4. Interventiestrategie

- **Wat is de interventielogica van de praktijk waarmee duidelijk kan worden gemaakt hoe de praktijk impact probeert teweeg te brengen?**
- **Welke assumpties worden hierbij gemaakt?**
- **Werden succesindicatoren geformuleerd inzake stappen en acties?**
- **In welke mate werden er reeds andere indicatoren gemeten of werd er reeds informatie verzameld?**
- **Met welke onzekerheden heb je te maken binnen deze praktijk?**
- **Wat is de rol van de context hierin?**

Een sociale praktijk streeft via een impliciete of expliciete strategie bepaalde veranderingen en effecten na. In deze stap gaan we dieper in op deze strategie. De stap bestaat uit drie grote sub-stappen:

- de interventielogica
- de onzekerheden waarmee de praktijk te maken krijgt
- de rol van de context

Het gaat hierbij, in tegenstelling tot de andere praktijkenmerken, niet over een loutere waarneming van de geplande of uitgevoerde praktijk, maar ook over de percepties en vooronderstellingen van de organisatoren en betrokkenen over de manier waarop een specifieke praktijk tot (gewenste) effecten kan leiden.

- **Wat is de interventielogica van de praktijk waarmee duidelijk kan worden gemaakt hoe de praktijk impact probeert teweeg te brengen?**

De gehanteerde interventielogica kan je meer expliciet maken, door te beschrijven welke stappen je neemt om de doelstellingen te bereiken, alsook de veronderstellingen en assumpties waarop deze gestoeld zijn en de vooronderstelde succesindicatoren.

Voorbeeld ● ●

Babelonië is een wekelijkse samenkomst van Nederlandstaligen en anderstaligen, georganiseerd door meerdere Vormingplussen. De basisactiviteit is conversatie. De deelnemers praten met elkaar over dagelijkse dingen zoals familie, werk en vrije tijd. Ze doen dit in het Nederlands. Verder doen ze educatieve of ontspannende uitstappen, koken ze samen, nodigen ze al eens een spreker uit, en maken ze veel plezier. De beoogde impact is het versterken van de sociale cohesie, participatie in de samenleving, leren omgaan met diversiteit en vlotter Nederlands spreken en begrijpen.

Vragen die hierbij van belang zijn: Wat is de strategie die je hanteert om impact te bereiken? Wat is de logica achter deze strategie? Welke dynamiek moet de praktijk volgens deze logica stimuleren om impact teweeg te brengen? Welke stappen worden er hiervoor gevolgd? Hoe beïnvloeden de verschillende stappen en interventiestrategieën elkaar? In sommige organisaties of voor sommige praktijken zal er reeds een interventielogica zijn uitgewerkt aan de hand van bestaande logische modellen zoals een logisch kader, outcome mapping of een zelf ontworpen Theory of Change (zie glossarium: Theory

of Change). Die modellen beschrijven en verklaren hoe men denkt dat de gewenste veranderingen tot stand komen. Zo'n beschrijving is bijzonder nuttig voor een impactevaluatie omdat het blootlegt hoe de praktijk de doelstellingen en de tussenstappen hoopt te bereiken. Het biedt een zicht op wat er onderzocht kan worden en het identificeert de elementen die zeker aan bod moeten komen bij een evaluatie.

Deze stap nodigt uit om, in het geval dat er geen duidelijke interventielogica is, de strategie en logica van de praktijk duidelijk te expliciteren met de betrokkenen. Sommige impactevaluaties nemen deze stap zelfs op als vast onderdeel in het proces en starten de impactevaluatie met het opstellen van een Theory of Change samen met de betrokkenen.

Voorbeeld ● ●

In het voorbeeld van Babelonië zou de interventielogica kunnen bestaan uit volgende elementen: Er wordt sociale cohesie gestimuleerd door de contacten die de deelnemers leggen met andere deelnemers. Zo kunnen ze een sociaal netwerk uitbouwen over de verschillende culturen heen. Doordat de deelnemers met elkaar in interactie gaan en praten over hun achtergrond krijgen de deelnemers meer begrip voor elkaar en leren ze omgaan met de diversiteit in onze samenleving. De deelnemers leren over gemeentelijke voorzieningen, het plaatselijk verenigingsleven, ontspanningsmogelijkheden, enzovoort en gaan deze ook bezoeken. Zo leren ze eraan deelnemen. De deelnemers bestaan ten slotte zowel uit Nederlandstaligen als anderstaligen en alle conversaties verlopen in het Nederlands. Daardoor kunnen de anderstaligen hun Nederlands oefenen en worden ze vlotter in het Nederlands.

→ Welke assumpties worden hierbij gemaakt?

Een interventiestrategie is deels gebaseerd op veronderstellingen over de stappen in een proces die tot effecten en impact leiden. Deze assumpties zijn altijd minstens impliciet aanwezig bij de organisatie en betrokkenen. Met deze stap nodigen we je uit om deze assumpties te expliciteren, te delen en formeel te beschrijven. Ze vormen de basis voor het denken achter de strategie.

Voorbeeld ● ●

Initiatiefnemers van Babelonië verwachten dat de deelnemers leren omgaan met diversiteit door de contacten die ze opbouwen. Ze veronderstellen hierbij dat Babelonië een positieve ervaring met diversiteit biedt. Een gelijkaardige assumptie geldt voor het verbeteren van de sociale cohesie. In het kader van omgaan met diversiteit kunnen negatieve ervaringen leiden tot positieve leerervaringen, door het creëren van voldoende veiligheid en begeleiding. De doelstelling inzake participatie in de samenleving gaat uit van de vooronderstelling dat de deelnemers, na uitleg over en een eventueel bezoek, gebruik zullen maken van gemeentelijke voorzieningen en het verenigingsleven, of voor zichzelf kunnen beslissen waarom ze er niet aan deelnemen. Ten slotte veronderstelt men ook dat het Nederlands dat de deelnemers onder elkaar spreken enerzijds voldoende is om anderstaligen iets bij te leren en dat het Nederlands van anderstaligen anderzijds voldoende is om een basisconversatie te voeren.

→ **Werden succesindicatoren geformuleerd inzake stappen en acties?**

Bij het plannen van een interventiestrategie beschreven we op welke manier en op welke tijdstippen bepaalde effecten moeten plaatsvinden om op termijn voor de beoogde effecten of impact te zorgen. De manier waarop je deze effecten toetst aan de realiteit kan in de planning reeds beschreven zijn. Dit geeft duidelijk aan welke gegevens je best verzamelt. Heb je reeds succesindicatoren opgesteld voor de praktijk die je wil evalueren? Zo ja, welke zijn die succesindicatoren?

→ **In welke mate werden er reeds andere indicatoren gemeten of werd er reeds informatie verzameld?**

Naast informatie omtrent de effecten van een praktijk (succesindicatoren), worden er mogelijks ook andere data verzameld. Deze data kunnen van belang zijn en een inzicht geven in de interventiestrategie.

Voorbeeld ● ●

Indicatoren voor de werking van Babelonië kunnen zijn: het aantal deelnemers, de mate waarin de deelnemers blijven terugkomen, de tevredenheid van de deelnemers of de etnische diversiteit onder de deelnemers. Hoewel deze indicatoren niets zeggen over impact, schetsen ze wel een beeld van de werking van Babelonië.

→ **Met welke onzekerheden heb je te maken binnen deze praktijk?**

Een interventiestrategie is niet waterdicht. Er zijn steeds onzekerheden waarmee een praktijk te maken krijgt. Deze onzekerheden bepalen de mate waarin het bereiken van een vooropgesteld doel voorspelbaar is. Ze bepalen de mate van controle en invloed die je over de verschillende aspecten van het proces hebt. Bepaalde aspecten of processen van een praktijk zijn minder voorspelbaar of controleerbaar (zie ook glossarium: complexiteit). Wil je de effecten van deze processen toch onderzoeken, dan is het belangrijk om, hoewel niet altijd even vanzelfsprekend, een gedetailleerd beeld te krijgen over de werking en de evolutie van de praktijk. De bedoeling van deze stap is om de mate van voorspelbaarheid in te schatten waarbinnen de strategie zal werken. Over welke aspecten van de strategie en het plan heb je controle en invloed? Over welke aspecten heb je minder controle of geen invloed? Wat valt er buiten je invloedssfeer, maar is wel belangrijk?

Dit zijn belangrijke elementen die een invloed kunnen hebben op het ontwerp van de impactevaluatie, op het bepalen van realistische evaluatievragen en op de dataverzameling.

Voorbeeld ● ●

Vormingplus-centra organiseren Babelonië op zo'n manier dat de deelnemers in grote mate zelf bepalen hoe het gesprek verloopt. Er komt geen leerkracht aan te pas, wel een begeleider. De interactie tussen de deelnemers en de dynamiek in de groep kan je dus op voorhand niet inschatten. Daardoor kan je niet eenvoudig inschatten of alle deelnemers erin slagen om goede contacten op te bouwen en voldoende te praten en interageren. Dit is een belangrijke factor van onzekerheid.

→ Wat is de rol van de context hierin?

Ook externe factoren en dynamieken kunnen een rol spelen in het bereiken van de impact. Zowel de praktijk, als het proces dat door de praktijk teweeg gebracht wordt bij de doelgroep, worden beïnvloed door uiteenlopende contextfactoren. Voorbeelden hiervan zijn: veranderingen in de publieke opinie, de gezinssituatie en de sociaal-economische achtergrond.

Voorbeeld ● ●

De deelnemers aan Babelonië komen allen vanuit een andere achtergrond en met andere redenen naar de samenkomsten. De deelname is volledig gratis en vrijwillig. Sommige deelnemers krijgen, ook naast Babelonië, kansen om Nederlands te oefenen. Anderen niet. Sommigen komen vanuit een sterk gevoel van vereenzaming. Anderen zien het eerder als een engagement dat ze willen opnemen in een reeds drukke sociale agenda. Sommige deelnemers hebben misschien een eerder timide karakter, terwijl anderen juist zeer open communiceren. Sommigen worden gesteund door hun partner en omgeving, anderen worden tegengewerkt in hun deelname aan Babelonië. De (praktische) mogelijkheid tot regelmatige deelname speelt ook een rol. De mate waarin de gemeentelijke diensten en verenigingen openstaan voor anderstaligen kan eveneens de participatie in de samenleving beïnvloeden. Hier heeft Babelonië op zichzelf weinig invloed op.

2.5. Tijdspad

→ Op welke termijn wordt er impact verwacht?

→ Zijn er effecten die je op korte termijn al in kaart kan brengen?

Bij het nadenken over impact moeten we rekening met de factor tijd. Impact bereiken we niet altijd binnen eenzelfde tijdperiode. Sommige projecten werken bijvoorbeeld over periodes van maanden, andere over periodes van jaren. Omdat impact vaak pas zeer laat vast te stellen is, kan het nuttig zijn om na te denken over de termijn waarbinnen we de eerste, intermediaire resultaten kunnen detecteren. Deze vraag peilt naar de tijd die verstrijkt vooraleer de eerste effecten zichtbaar worden. Zelfs al evalueren we de langetermijneffecten van een praktijk, dan nog is het zinvol om ook tussentijdse resultaten in kaart te brengen. Ze geven al een vooruitblik op langere termijnveranderingen.

Hoe langer de termijn tussen een praktijk en de impact ervan, hoe moeilijker het wordt om de impact toe te schrijven aan de praktijk. Vaak verlopen praktijken niet volgens een rechtlijnig tijdspad. De (tussentijdse) effecten van een praktijk kunnen traag op gang komen, met een plotse verandering na verloop van tijd. Het is ook mogelijk dat er sterke effecten zijn in de beginfase die na verloop van tijd weer afzwakken. Daarom is het belangrijk om de tijd die nodig is om een impact te bereiken, in te schatten, alsook de tussentijdse effecten.

Voorbeeld ● ●

Preventieprogramma's die focussen op gedragsveranderingen, zoals programma's om te stoppen met roken, verwachten dat het een tijd zal duren alvorens het aantal rokers begint te verminderen. Wanneer normen en gewoonten met betrekking tot roken veranderen, kan er zich plots een snellere daling van het aantal rokers voordoen. Deze snelle daling van stoppen met roken blijft echter niet duren. Bepaalde doelgroepen zijn immers niet eenvoudig te bereiken en blijven kwetsbaar voor verslaving.

OBSERVATIESTAP 3: Organisatiekenmerken

Ook deze stap situeren we op de horizontale as van ons stappenplan. Door deze stap stuurt tevens niet aan op het maken van keuzes, maar vraagt om zo concreet en accuraat mogelijk een aantal organisatiekenmerken te beschrijven.

3.1. Structuur

→ In welke organisationele context bevindt de praktijk zich? Wat is het verband tussen de praktijk en de eigen organisatie en/of partnerorganisaties?

→ Wat is de structuur van de organisatie?

In veel gevallen is de praktijk nauw verbonden aan één bepaalde organisatie of afdeling. In andere gevallen strekt de praktijk zich uit over verschillende organisaties of partners. De kenmerken van deze andere organisaties kunnen relevanter zijn voor een evaluatie dan bepaalde kenmerken van de eigen organisaties. Het is daarom belangrijk om te omschrijven wat je onder organisatie verstaat en telkens aan te geven wat de rol is die deze organisatie, groep of partner opneemt in de praktijk.

De structuur van de organisatie is relevant voor de wijze waarop we gegevens kunnen verzamelen. Een ledenorganisatie kan heel wat gegevens verzamelen door gebruik te maken van bestaande communicatiekanalen met leden, terwijl een beweging met een breed doelpubliek en een kleine groep vrijwilligers niet over diezelfde kanalen beschikt.

3.2. Middelen

→ Beschrijf kort de vaardigheden en expertise die nodig zijn om deze evaluatie op te zetten en uit te voeren, en geef aan in welke mate deze aanwezig zijn. Geef een ruwe inschatting. Welke ervaring hebben de medewerkers met evaluatie?

→ Hoeveel middelen zijn er voorzien of kunnen er vrijgemaakt worden voor de impactevaluatie? Geef een ruwe schatting.

→ Hoeveel tijd kan je beschikbaar maken (van de staf, deelnemers, betrokkenen)?

→ Welke mogelijkheden en middelen zijn er beschikbaar om externe expertise aan te trekken?

Om de impact van een bepaalde praktijk te bepalen, zijn er middelen nodig. Niet alleen is er nood aan financiële middelen voor personeelskosten, ook voor eventuele meetings en workshops, het inhuren van een externe evaluator, het aankopen van software, enzovoort. Je moet daarnaast tijd kunnen vrijmaken voor dataverzameling en -analyse en voor het bespreken van de resultaten. Daarom is het cruciaal een goede inschatting te maken van de beschikbare tijd van de betrokkenen en de staf. Andere relevante middelen die nodig kunnen zijn, zijn vaardigheden en expertise. Het kan dan gaan om technische kennis en vaardigheden om data te verzamelen en te analyseren of om facilitatie- en groepsdynamische vaardigheden enzovoort. Deze kunnen aanwezig zijn binnen de organisatie. Je kan ook beroep doen op externe expertise of samenwerken met andere organisaties, onderzoeksinstellingen en overheidsinstanties.

Om een zicht te krijgen op de beschikbare tijd, middelen en capaciteit, geef je een antwoord op bovenstaande vragen. Aangezien pas verderop in het stappenplan duidelijk wordt wat er echt nodig is, gaat het hier slechts om een ruwe inschatting van wat er beschikbaar is en wat de mogelijkheden zijn om extra fondsen of expertise aan te trekken.

3.3. Evaluatiecultuur

- Welke feedbackmechanismen bestaan er tussen stafleden en coördinatie? Beschrijf.
- In welke mate is er in de organisatie ruimte voor kritische reflectie en leren over de praktijk?
- Welke steun (van management/coördinator/hoofd) en stimulansen (bv. opleidingen) zijn er aanwezig om kritische reflectie en verbetertrajecten te ondersteunen?

De evaluatiecultuur van een organisatie vormt een belangrijke basis voor een impactevaluatie. Wanneer evaluatief denken en handelen is ingebouwd in de dagelijkse praktijk van verschillende leden van een organisatie, is dit een bron van relevante kennis en expertise. Binnen deze stap willen we inzicht krijgen in de evaluatiecultuur en -processen die reeds bestaan in de organisatie.

Welke feedbackmechanismen en communicatie bestaan er reeds tussen de direct betrokkenen (bv. de staf die bezig is met de praktijk, de rest van de organisatie en de coördinator van de organisatie)? Is er ruimte voor leer- en veranderingsprocessen binnen de organisatie? Stimuleert de coördinatie van de organisatie of de praktijk kritische reflectie? Hoe maakt evaluatie deel uit van de dagelijkse werking? In hoeverre steunt en draagt het management en de staf de concrete impactevaluatie?

3.4. Opvolgingsystemen

- Wat doet de organisatie al om de output, effecten, resultaten, processen en impact in kaart te brengen?
- Is er reeds bruikbare informatie voor de impactevaluatie beschikbaar? Welke?
- Beschrijf in welke mate je bestaande opvolgingsystemen kan gebruiken om informatie te verzamelen voor een impactevaluatie.

Aansluitend op de focus op de evaluatiecultuur van een organisatie, stelt zich de vraag naar reeds bestaande opvolgingsystemen in de organisatie. Wat doet de organisatie om de output, effecten, resultaten, processen en impact van de praktijken en de werking van de organisatie in kaart te brengen? Zijn er bepaalde processen en systemen waarvan de impactevaluatie gebruik kan maken?

Reeds verzamelde informatie kan inzicht bieden in de praktijk en haar context en op die manier de impactevaluatie mee ondersteunen. Opvolgingsystemen in de organisatie, ook systemen die niet direct betrekking hebben op de praktijk, kan je aanpassen aan de praktijk of kunnen een inspiratiebron zijn voor de impactevaluatie. Daarnaast spelen informele kanalen een grote rol bij het verzamelen van informatie over hoe een praktijk loopt en wat er bereikt wordt.

Voorbeeld ● ●

Verschillende vormingsorganisaties vragen aan hun deelnemers om na een cursustraject een korte tevredenheidsvragenlijst in te vullen. Deze vragenlijst biedt weliswaar geen direct inzicht in de effecten van de cursus, maar kan wel een inkijk geven in de beleving van de cursus. Ze kan ook aangevuld worden met vragen over directe effecten (bv. opgedane kennis en competenties). Een organisatie kan er ook voor kiezen om vragenlijsten na een langere periode (opnieuw) aan te bieden aan de deelnemers en zo de impact van een cursustraject trachten te achterhalen.

KEUZESTAP 4: Impactevaluatie design keuzes

Na het scherpstellen van het doel van de impactevaluatie en het in kaart brengen van de situatie (organisatie- en praktijkkenmerken), rest ons een vierde stap. In die laatste stap maken we een aantal keuzes inzake de concrete vorm van de impactevaluatie. Wat zijn, de opties voor een impactevaluatie?

Wanneer we over impact en impactevaluatie spreken, zijn we, ook binnen het SCvW, geneigd om te denken in strikte oorzaak-gevolg relaties. We gaan dan al snel op zoek naar sluitende en objectieve bewijzen die aantonen dat een praktijk een bepaald effect heeft veroorzaakt. Voorgaande voorbeelden en stappen maken echter duidelijk dat veel aspecten van sociaal-culturele praktijken net niet voorspelbaar zijn volgens een klassieke en lineaire oorzaak-gevolg logica. Om alternatieve benaderingen van evaluatie aan bod te laten komen en een creatieve en vernieuwende manier met impactevaluatie mogelijk te maken is het daarom belangrijk om te vertrekken vanuit de specificiteit van de praktijk.

Klassiek kiezen we, wanneer we nadenken over de aanpak van een impactevaluatie, vaak eerst een vertrouwde methode (bvb. werken met een vragenlijst) . Van daaruit denken we verder over de nodige informatie om de impact van een praktijk te bepalen. Door meteen te denken aan een methode sluiten we echter creatieve nieuwe ideeën en mogelijkheden uit. In deze vierde en laatste keuzestap willen we je daarom eerst op een zeer gedetailleerde manier laten focussen op wat je specifiek te weten wilt komen. Pas in tweede instantie stappen we over naar de concrete manieren en vormen om de impactevaluatie aan te pakken. De antwoorden op onderstaande vragen, zullen je toelaten om tot een verantwoorde en doordachte impactevaluatiemethode te komen.

4.1. Specifieke informatienoden

- **Welke concrete vragen wil je beantwoord zien? Welke subvragen verstrekken jou de nodige informatie om de evaluatievragen(1.4) te beantwoorden?**
- **Welke specifieke gegevens en informatie moet je verzamelen om een antwoord te formuleren op de evaluatievragen?**
- **Is er nood aan kwantitatieve data en/of kwalitatieve data?**
- **Is er nood aan gedetailleerde diepgaande informatie en/of aan een breed algemeen helikopterzicht?**
- **In welke mate is er nood aan vergelijkende informatie?**

Bij deze stap maken we de evaluatievragen, die we in de eerste keuzestap (zie 1.4) al identificeerden, concreter. Dat laat ons toe te bepalen welk soort informatie nodig is om deze vragen te beantwoorden.

We ontleden eerst de evaluatievragen. We vertalen deze meer algemene evaluatievragen vervolgens naar concrete en gedetailleerde subvragen. Op die manier scherpen we aan wat je precies te weten wil komen met de beoogde impactevaluatie. Vaak moeten we hier algemene begrippen of containerbegrippen uit de evaluatievraag, zoals bijvoorbeeld sociale cohesie en welzijn, specificeren en vertalen naar concrete subvragen. Inspiratie daarvoor vind je in de wijze waarop de organisatie en de praktijk deze begrippen omschrijft.

● ● Evaluatievraag	Wat zijn de effecten van de campagne op niveau van politiek en burgers?
Specifieke subvraag 1	Hoeveel mensen zijn er bereikt met de campagne?
Specifieke subvraag 2	Zijn burgers en politici beter geïnformeerd over het thema?
Specifieke subvraag 3	Zijn er concrete veranderingen waar te nemen bij politici en burgers? Welke?

● ● Evaluatievraag	Hoe veranderen cursussen tuinieren het gedrag van de doelgroep op vlak van ecologisch leven?
Specifieke subvraag 1	Gebruiken deelnemers één jaar na een cursus minder sproeistoffen in hun tuin?
Specifieke subvraag 2	Welke factoren (deelname aan een cursus, inhoud van de cursus, woonomgeving van de deelnemer, politieke overtuiging van de deelnemer,...) hebben bijgedragen tot het gebruik van minder sproeistoffen in de tuin bij deelnemers?

● ● Evaluatievraag	Wat betekent onze cursus tuinieren voor de doelgroep?
Specifieke subvraag 1	Wat ziet de doelgroep als de voornaamste meerwaarde/betekenis van de cursus?
Specifieke subvraag 2	Op welke momenten in het leven komen de inhoud van de cursus goed van pas?

Het is belangrijk om voldoende tijd te besteden aan deze oefening van concretiseren en specificeren. Deze vragen bepalen immers welke data er verzameld moeten worden.

→ **Welke specifieke gegevens en informatie moet je verzamelen om een antwoord te formuleren op de evaluatievragen?**

Wanneer de evaluatievragen gespecificeerd en vertaald zijn in subvragen, ga je op zoek naar de specifieke informatie die nodig is om deze vragen te beantwoorden.

● ● **Wat zijn de effecten van de campagne op niveau van politiek en burgers?**

Specifieke subvragen	Specifieke informatie nood
Hoeveel mensen zijn er bereikt met de campagne?	Aantal mensen dat rechtstreeks werd bereikt via 1/radio 2/krant 3/sociale media (in absolute aantallen en in %)
Zijn burgers en politici beter geïnformeerd over het thema?	% van burgers/politici op een steekproef van 500 burgers en 50 politici dat zegt beter geïnformeerd te zijn door de campagne.
Zijn er concrete veranderingen waar te nemen bij politici en burgers? Welke?	Aantal en type concrete veranderingen/initiatieven die door de steekproef burgers/politici werd geïnitieerd na de campagne.

● ● **Hoe veranderen cursussen tuinieren het gedrag van de doelgroep op vlak van ecologisch leven?**

Specifieke subvragen	Specifieke informatie nood
Gebruiken deelnemers één jaar na een cursus minder sproeistoffen in hun tuin?	Het aantal mensen (op een random sample van 50% van de cursisten) dat: <ul style="list-style-type: none"> • minder dan 50% sproeistoffen hebben gebruikt (aantal en %) tov het vorig jaar • geen sproeistoffen meer hebben gebruikt
Welke factoren (deelname aan een cursus, inhoud van de cursus, woonomgeving van de deelnemer, politieke overtuiging van de deelnemer,...) hebben bijgedragen tot het gebruik van minder sproeistoffen in de tuin bij deelnemers ?	De belangrijkste redenen/factoren die mensen, die minder dan 50% of geen sproeistoffen gebruiken, cruciaal vonden om hun gedrag te veranderen, op basis van een lijst van redenen/factoren.

● ● Wat betekent onze cursus tuinieren voor de doelgroep?

Specifieke subvragen	Specifieke informatie nood
Wat ziet de doelgroep als de voornaamste meerwaarde/betekenis van de cursus?	De meerwaarde/betekenis die een steekproef van ex-deelnemers, van cursussen van de voorbije 5 jaar, geven aan de cursussen aan de hand van: <ul style="list-style-type: none">• een lijst van bepaalde betekenissen/meerwaarden• verhalen van deelnemers
Op welke momenten in het leven komen de inhouden van de cursus goed van pas?	Een steekproef van ex-deelnemers, van cursussen van de voorbije 5 jaar, geeft aan wanneer en op welke momenten de inhoud van de cursussen bruikbaar is aan de hand van : <ul style="list-style-type: none">• verhalen van deelnemers

→ Is er nood aan kwantitatieve data en/of kwalitatieve data?

→ Is er nood aan gedetailleerde diepgaande informatie en/of aan een breed algemeen helikopterzicht?

Afhankelijk van de subvragen en de specifieke informatie zal er nood zijn aan verschillende types van informatie. We maken hier een onderscheid tussen kwantitatieve en kwalitatieve data en tussen gedetailleerde diepgaande informatie en een breed algemeen helikopterzicht.

Voorbeeld ● ●

Een project dat via sensibilisatieactiviteiten in de horeca de toegang en de beleving van jongeren met een migratieachtergrond in de uitgaanswereld wil verbeteren, wil haar impact evalueren.

Wanneer je met de impactevaluatie vooral de algemene situatie in Vlaanderen wil onderzoeken, is er nood aan informatie die een breed helikopterzicht biedt. De analyse kan dan algemene trends in kaart brengen aan de hand van bepaalde parameters uit de belangrijkste steden. Deze parameters kunnen kwantitatief van aard zijn zoals het aantal bezoekers of het aantal incidenten. Ben je meer geïnteresseerd in de percepties en de beleving van jongeren, dan kan je bij een steekproef van jongeren via vragenlijsten, verhalen of cases meer kwalitatieve informatie verzamelen. Wil je het project in Mechelen evalueren dan werk je natuurlijk met meer gedetailleerde informatie over de horeca en de jongeren in deze stad.

De keuzes die je binnen deze stap maakt, hebben consequenties voor de vereiste tijdsinvestering en middelen. Hier houd je dus best rekening mee.

Daarnaast is het belangrijk na te gaan of de eindgebruikers de te verzamelen informatie als relevant en valide beschouwen. De verwachtingen van verschillende eindgebruikers en betrokkenen kunnen immers erg verschillen.

Voorbeeld ● ●

Een overheidsdienst kan een grote nadruk leggen op cijfers die bewijzen dat de kennis van deelnemers door vormingsinitiatieven verbeterd is. De organisatie zelf kan eerder focussen op de interpretatie die de deelnemers zelf maken van deze kennis.

Opdat de evaluatie relevant is voor alle eindgebruikers, overleg je in deze stap dus best met de betrokken eindgebruikers over de te verzamelen informatie.

→ In welke mate is er nood aan vergelijkende informatie?

Ten slotte vraag je je best op voorhand af of er nood is aan informatiebronnen waarmee je een vergelijking kan maken. Je kan enerzijds vergelijken met de situatie op een vroeger moment in de tijd (bv. 5 jaar geleden). Anderzijds kan je een vergelijking maken tussen een situatie waarin de praktijk zich voordoet en een situatie waarin de praktijk zich anders of niet voordoet.

Wanneer er nood is om te vergelijken in de tijd, wordt er vaak gewerkt met een nulmeting. Dit is de situatie zoals ze is op een afgesproken moment vroeger in de tijd. Vaak neemt men hiervoor het begin van een bepaalde praktijk en meet of beschrijft men reeds de situatie op dat moment. Deze meting of informatie kan men later als vergelijkende data gebruiken. In vele gevallen is er echter geen nulmetingen voorhanden. Indien deze informatie toch nodig of nuttig blijkt, kan je een retrospectieve dataverzameling opzetten. Dit moet je duidelijk in de evaluatievraag weergeven. Een nulmeting brengt natuurlijk extra kosten en middelen met zich mee.

Voorbeeld ● ●

Voor de impactmeting van de cursussen ecologisch tuinieren kan het bijvoorbeeld nuttig zijn om de percepties, het gedrag en de technieken die in de tuin worden gebruikt in kaart te brengen vooraleer of tijdens dat de deelnemers aan de cursus deelnemen.

Wanneer het nodig is een vergelijking te maken tussen de effecten van een praktijk en een situatie waar de praktijk anders werd geïmplementeerd, kan je ervoor opteren om, via vergelijkende case studies van best practices, kenmerken van de verschillende praktijken te vergelijken.

Voorbeeld ● ●

Een vormingsinstelling geeft sinds jaar en dag lessen computerinitiatie. Sinds twee jaar past men een nieuwe methodiek toe in een aantal groepen: via groepswork en zelfstandig werk hoopt de vormingsinstelling een intensiever leertraject op te zetten. De vormingsinstelling kan besluiten om de nieuwe methodiek te vergelijken met de meer klassieke vormen van lesgeven. Je kan daarbij de volgende vraag stellen: Wanneer leren de deelnemers het meest of het snelst de computervaardigheden; bij de klassieke lessen of via

groeps- en zelfstandig werk? Om deze vraag te beantwoorden, kan je een vergelijking maken tussen de verschillende groepen (deelnemers uit de klassieke cursus en deelnemers uit de nieuwe cursus). Je kan bijvoorbeeld de kennis en vaardigheden van de deelnemers voor en na de cursusreeks met elkaar vergelijken.

Voor een vergelijking tussen de effecten van een praktijk en een situatie waarop de specifieke praktijk geen invloed heeft gehad, wordt vaak gewerkt met controlegroepen. Dit zijn gelijkaardige personen of groepen die niet in contact zijn gekomen met een bepaalde praktijk. Door die groepen te vergelijken kan je mogelijke verschillen detecteren.

Voorbeeld ● ●

In het project rond ecologisch tuinieren kan het relevant zijn om tijdens de impactevaluatie te werken met een groep van tuinliefhebbers die in de voorbij drie jaar een cursus heeft gevolgd en een controlegroep van tuinliefhebbers die niet heeft deelgenomen aan de cursussen.

Indien je zo'n vergelijking overweegt, is het belangrijk om stil te staan bij de relevantie (bv. Is onze context en de aard van de praktijk geschikt om te werken met controlegroepen?) en eventuele ethische bezwaren bij het gebruik van een controlegroep (bvb. Een mogelijk ethisch bezwaar is dat groepen van bepaalde diensten gebruik kunnen maken terwijl andere groepen dat niet kunnen). Het werken met controlegroepen is zeer relevant in situaties waarbij er een duidelijk causaal verband is tussen de praktijk en de beoogde effecten. Wanneer de praktijk echter werkt in een complexe omgeving of het veranderingsproces een grote graad van onvoorspelbaarheid heeft (zie glossarium: complexiteit), is het minder relevant en nuttig om met controlegroepen te werken. Tevens kunnen de kosten van een impactevaluatie zeer hoog oplopen wanneer je gebruik maakt van controlegroepen. Werken met controlegroepen is met andere woorden niet altijd aangewezen. Het is ook niet noodzakelijk voor een vergelijking. Door grondige analyse van een praktijk kan je tevens aantonen dat de gewenste verandering zich wel voordeed bij de praktijk en niet voorafgaand aan de praktijk, in andere situaties of bij andere mensen. Zo'n argumentatie kan een indicatie/bewijs leveren dat de impact plaatsvond door toedoen van de praktijk en niet omwille van andere factoren.

4.2. Informatiebronnen

→ Welke bronnen van informatie zijn noodzakelijk voor de gegevensverzameling? Wiens perspectieven heb je nodig?

Nu je weet welke informatie er nodig is, kijk je naar de manier waarop je deze informatie kan verzamelen. Welke bronnen van informatie (documenten, media, studies, ...) leveren de benodigde informatie op en bij wie kan je deze informatie verzamelen? Wiens perspectieven zijn belangrijk?

Je kan uitkomen bij vooraf vastgelegde informatie en informatiebronnen of bij de noodzaak om zelf nieuwe informatie te genereren. Het is in deze fase zeker de moeite om te checken of er buiten de organisatie reeds informatie beschikbaar is over de te evalueren onderwerpen. Vaak zijn er al gelijkaardige studies, analyses of evaluaties die potentieel relevante kennis en informatie bevatten, uitgevoerd.

De vragen die we in deze keuzestap stellen, impliceren geen of-of keuzes. Je kan combinaties maken van verschillende types van informatiebronnen, afhankelijk van welke informatie er allemaal nodig is. Wanneer je vanuit meer dan één standpunt kijkt naar de impact van de praktijk, kan dit een meer gedetailleerd en rijker beeld opleveren (triangulatie). In de meeste gevallen is dat noodzakelijk of aan te raden. Wanneer je een bepaalde impact kan aantonen via verschillende informatiebronnen en methoden, leidt dit immers tot meer betrouwbare inzichten en conclusies.

In deze stap ga je best ook na of de dataverzameling zich moet richten op individuele of collectieve processen en of je informatie nodig hebt van een grote of een kleine groep van respondenten.

Voorbeeld ● ●

Terug naar het voorbeeld uit de horeca. Je kan polsen naar de effecten van de vormingen op de persoonlijke attitudes en het gedrag van het deelnemend horecapersoneel. Je kan er dan voor kiezen om te werken met een beperkte groep deelnemers aan de hand van individuele interviews, zodat je taboeonderwerpen vrij kan bespreken.

De toegankelijkheid van de uitgaansgelegenheden kan je zowel via een grote groep als via een kleine groep respondenten onderzoeken. Je kan een grote groep bezoekers van de bars bevragen of een kleine groep jongeren met een migratieachtergrond vragen om een beeld te schetsen van de situatie voor en na het project.

4.3. Tijds kader

→ **Wanneer moet de evaluatie idealiter uitgevoerd worden? Hoe ver is de praktijk dan reeds gevorderd? Wanneer moeten de resultaten beschikbaar zijn?**

→ **Is een éénmalige impactevaluatie voldoende of werk je best met meerdere evaluatiemomenten? Dringt er zich een continu evaluatieproces op? Geef dit eventueel aan via een tijdschema.**

Bij veel sociale praktijken is er geen direct rechtlijnig verband tussen de praktijk en de impact ervan. De effecten van een praktijk kunnen traag op gang komen, met een plotse verandering in verloop van tijd. Bij praktijken met een niet-rechtlijnig verloop is het best mogelijk dat een eenmalige impactevaluatie een vertekend beeld geeft. Wanneer het gaat over praktijken met meerdere onvoorspelbare aspecten of bij nieuwe praktijken waarover nog niet veel kennis bestaat, is een continue evaluatie nuttig. Uiteraard moet je ook bij een keuze voor continue evaluatie naar haalbare manieren van dataverzameling zoeken.

Er zijn twee vragen die je jezelf hier best bij voorlegt en we raden je aan om de antwoorden op deze vragen zo concreet mogelijk te maken. Ze geven immers richting aan de voorbereiding van de impactevaluatie.

1. Vanaf wanneer kunnen er, realistisch gezien veranderingen worden geobserveerd?
2. Wanneer moeten de resultaten gekend zijn of gebruikt worden (bv. op een bepaalde raad van beheer, als input van een strategische planning, deadline voor een publicatie, terugkoppeling algemene vergadering, ...)?

4.4. Wie betrekken

- **Welke mensen en/of groepen mensen betrek je idealiter bij de impactevaluatie? Waarom wil je deze mensen betrekken?**
- **Op welke manier en op welke momenten betrek je deze mensen? Hoe participatief wil je ze betrekken? Beschrijf per actor wat zijn rol in het evaluatieproces kan of zal zijn.**
- **Neem je de impactevaluatie zelf in handen of besteed je ze uit?**

Het gaat bij deze vragen specifiek over wie je betreft bij een impactevaluatie. Het gaat hier dus niet over de eindgebruikers, (zie 1.2. Voor wie) i.e. diegenen voor wie de evaluatie bedoeld is. Wel gaat het over personen en organisaties die je bij de impactevaluatie betreft omdat ze waardevol zijn voor de evaluatie voor de analyse zelf. In bepaalde gevallen kunnen deze actoren samenvallen met (bepaalde) eindgebruikers.

Er zijn verschillende redenen denkbaar waarom je bepaalde actoren betreft bij een impactevaluatie:

- Je kan personen of organisaties betrekken bij een impactevaluatie omwille van de kennis en expertise waarover ze beschikken. Dit kan gaan over kennis en expertise aangaande de praktijk (praktijkwerkers, vrijwilligers, doelgroep, partners, ...) of expertise over impactevaluaties in het algemeen.
- Je kan ook actoren betrekken omwille van je verantwoordelijkheid ten opzichte van deze actoren. Je kan er bijvoorbeeld voor kiezen de doelgroep te betrekken bij de evaluatie, zodat zij mee kunnen beslissen over de dingen die hun dagdagelijkse leven beïnvloeden.
- Machtsfactoren kunnen hierin eveneens een rol in spelen. Subsidiërende overheden en donoren verwachten soms dat ze actief betrokken worden bij een impactevaluatie.
- Een participatieve manier van evalueren kan de betrokken actoren ondersteunen in hun persoonlijke ontwikkeling doordat ze bepaalde vaardigheden opdoen, zoals bijvoorbeeld probleemidentificatie- en argumentatievaardigheden. Dit kan ook een invloed hebben op hun zelfbeeld.
- Door een brede betrokkenheid van verschillende actoren kan je ook de ontwikkeling en verbetering van de praktijk ondersteunen. De discussies over de evaluatie, de praktijk en de impact ervan stimuleren een gedeeld begrip over de praktijk. Het kan eveneens het enthousiasme en de motivatie van de staf, vrijwilligers, deelnemers en partners stimuleren en versterken.
- Ten slotte kan een evaluatie ook gunstige effecten hebben op de manier van werken binnen een organisatie. Een impactevaluatie zorgt voor een leerproces van verbetering, aanpassing en verandering. Het betrekken van de medewerkers kan ook hun reflectieve vaardigheden versterken en hun motivatie voor toekomstige leerprocessen en (impact-) evaluaties stimuleren.

- **Op welke manier en op welke momenten zal je deze mensen betrekken? Hoe participatief wil je ze betrekken? Beschrijf per actor wat diens rol in het evaluatieproces kan of zal zijn?**

Je kan actoren betrekken bij een evaluatie om informatie te verschaffen over een praktijk, informatie mee te verzamelen of te interpreteren, de analyses mee uit te voeren of terugkoppeling te geven over de resultaten. Je kan ze ook actief betrekken bij het nemen van beslissingen over de evaluatie, bijvoorbeeld over het ontwerp, de uitvoering, het proces of het gebruik van de resultaten. Je kan er daarnaast voor kiezen om hen niet actief te betrekken, maar om hen enkel te informeren over het verloop van de evaluatie.

Vaak zijn er bij het opzet en de uitvoering van een sociale praktijk verschillende actoren betrokken en bestaat de praktijk uit verschillende componenten. Om alle aspecten van een praktijk in kaart te brengen bij een impactevaluatie is het zinvol om actoren uit deze verschillende fasen en componenten van de praktijk te consulteren.

→ **Neem je de impactevaluatie zelf in handen of besteed je dit uit?**

Je kan besluiten een externe evaluator te betrekken bij de evaluatie. Dit kan je doen uit noodzaak, bijvoorbeeld wanneer de organisatie of de partners zelf niet over de nodige tijd of expertise beschikken. Het kan echter ook een bewuste keuze zijn. In sommige gevallen wordt een impactevaluatie door een onafhankelijke derde als meer valide beschouwd door de eindgebruikers.

De keuze voor een externe evaluator wil niet zeggen dat er geen andere partijen bij de evaluatie betrokken kunnen worden. Externe evaluatoren kunnen bijvoorbeeld een participatieve evaluatie-aanpak toepassen en op die manier zoveel mogelijk mensen betrekken.

4.5. Opportuniteiten buiten de organisatie

→ **Welke kansen en opportuniteiten zijn er om rond deze impactevaluatie samen te werken met andere actoren of sectoren?**

Je kan zoeken naar kansen en opportuniteiten om samen te werken met andere organisaties in de sector, andere instituten of onderzoekers (academici, overheid, privé of kennisinstellingen). Misschien kan je de impactevaluatie koppelen aan een andere bestaande of opstartende evaluatie, studie of onderzoek of mogelijk zijn er andere organisaties die baat kunnen hebben bij dergelijke impactevaluatie? Welke organisatie heeft al gelijkaardige evaluaties of studies uitgevoerd?

Samenwerking heeft het voordeel dat je de vereiste middelen die nodig zijn voor de impact evaluatie kan spreiden over twee of meerdere organisaties.

4.6. Evaluatiestandaarden

→ **Aan welke criteria moet deze impactevaluatie verplicht voldoen?**

→ **Welke andere evaluatiestandaarden of richtlijnen zijn nuttig? Motiveer.**

Je vraagt je best af of en welke evaluatiestandaarden, -richtlijnen of -criteria van toepassing zijn bij deze impactevaluatie. Binnen de sector van het SCvW wordt er doorgaans niet met verplichte evaluatiestandaarden gewerkt. Toch kunnen evaluatiestandaarden en -richtlijnen uit andere sectoren een nuttige leidraad bieden bij het opzetten van een evaluatie.

Evaluatiestandaarden vind je in verschillende sectoren:

- De Joint Committee on Standards for Educational Evaluation ontwierp bijvoorbeeld een veel gebruikte lijst van evaluatiestandaarden rond 4 thema's: de bruikbaarheid voor de informatiebehoeften van de evaluatiegebruikers; de haalbaarheid van de impactevaluatie (Hhoe realistisch is het?); de correctheid en respect voor wettelijke, ethische regelgeving en het welzijn van de betrokkenen; en de accuraatheid van de verzamelde data.

- Een ander voorbeeld binnen de ontwikkelingssamenwerking zijn de standaarden van de OESO, die 5 criteria naar voren schuiven voor de evaluatie van ontwikkelingsprogramma's: relevantie van het programma voor de doelgroep; effectiviteit en de mate waarin de doelstellingen behaald worden; efficiëntie en kosten-baten analyses; directe, indirecte, bedoelde en onbedoelde impact; en de duurzaamheid van het programma.
- Het decreet van het sociaal-cultureel volwassenenwerk stelt beoordelingscriteria op waarvan organisaties moeten aangeven hoe ze zich hiertoe verhouden. Deze criteria gaan bijvoorbeeld over de mate waarin één of meerdere van de vier functies gerealiseerd worden, over het engagement van de vrijwilligers, de aanpak van diversiteit en de netwerkvorming met andere organisaties. Deze beoordelingscriteria gaan niet onmiddellijk over evaluatie en impactevaluatie, maar ze kunnen wel een invloed uitoefenen op wat je zal evalueren.

4.7. Opvolging en gebruik

- **Op welke manier wil je de resultaten van de evaluatie delen en bespreken met de eindgebruikers van de evaluatie (zie 1.2)?**
- **Welke extra inspanningen wil je leveren om met de resultaten en de consequenties van de evaluatie aan de slag te gaan? Dringen er zich extra inspanningen op om de resultaten breed te communiceren?**

Vaak gebeurt het dat waardevolle evaluaties eindigen in een rapport waarvan de inzichten en resultaten niet gebruikt worden. Om dit te vermijden vragen we je in deze laatste stap na te denken over de manier waarop je de resultaten wil delen. Wat zijn de verwachtingen in verband met de rapportage en het communiceren van de evaluatieresultaten naar de eindgebruikers? Wat zal de organisatie doen om het gebruik van de evaluatieresultaten te stimuleren en te faciliteren? Welke extra inspanningen wil je als organisatie leveren om met de evaluatieresultaten aan de slag te gaan?

Hoofdstuk 3

Een rijke waaier aan methoden

3 Een rijke waaier aan methoden

•• Inleiding

De antwoorden op de vragen in voorgaand stappenplan bieden jou nu een goed inzicht in de centrale focus van jouw impactvraag, maar ook in een aantal kenmerken van de aanpak die je best volgt opdat je een effectief antwoord formuleert op jouw impactevaluatievraag. Door de matrix hieronder in te vullen, krijg je een schematisch overzicht van deze centrale kenmerken van je te volgen aanpak. De matrix is je kompas bij het ontwerpen van een impactevaluatiemethode. Het laat je toe op een doordachte manier op zoek te gaan naar een geschikte methode en creatief te werk te gaan bij het ontwerp ervan. Door een aantal kwantitatieve en/of kwalitatieve onderzoekstechnieken (interviews, focus- en discussiegroepen, turven, kaarten maken,..) op een weldoordachte manier met elkaar te combineren, kom je een heel eind ver. Zorg er wel voor dat je methode blijft beantwoorden aan de focus waartoe je kwam met het stappenplan en aan de vereiste kenmerken zoals weergegeven in je matrix.

Je kan er ook voor kiezen een beroep te doen op bestaande impactevaluatiemethodes. Hieronder bespreken we verschillende veelgebruikte methoden. We bieden echter geen exhaustieve lijst van methoden aan, daarvoor is het veld veel te breed en bestaan er andere naslagwerken en bronnen. Wel lichten we een brede waaier aan methoden toe. We geven per methode een korte beschrijving van de achtergrond, het gebruik en enkele praktische aspecten. We positioneren elk van deze methoden ook op een matrix. Zo kan jij je ingevulde matrix naast de matrices van de methoden leggen en op die manier nagaan met welke methode(n) je jouw impactevaluatievraag kan beantwoorden. Dit vergelijken is niet strikt noodzakelijk. Je kan er even goed voor kiezen om de fiches van de methoden door te nemen en op basis daarvan één of meerdere methoden te identificeren die kunnen ingezet worden voor jouw impactevaluatie.

De matrices zijn gebouwd op continua. Dit laat ons toe om nuances aan te brengen. Immers, een methode kleurt zelden zwart of wit in relatie tot de verschillende dimensies uit ons stappenplan. Wanneer we het midden van het continuüm oplichten, verhoudt de methode zich gelijkwaardig tot beide uitersten. Lichten we meerdere vakjes in het continuüm op, dan kan je deze methode op verschillende manieren inzetten. In relatie tot het tijds kader, één van de aandachtspunten uit ons stappenplan, hanteren we geen continuüm maar een opdeling: éénmalige gegevensverzameling, meerdere keren of een continue gegevensverzameling. Waar we in de matrix focussen op het aantal personen dat je best bevroegt, spreken we over een zeer kleine groep (minder dan 15 personen) tot een groep van meer dan 1000 respondenten. Onderaan deze schaal vind je cijfers die de grootte van de groep preciezer aangeven.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Continue gegevensverzameling
		Meerdere keren	
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
		50 100 200 500	
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

• • Legende bij de matrix

Focus van de analyse

Link stappenplan: scope (1.3), evaluatievraag (1.4) en informatienoden (4.1)

Binnen de verzameling van impactevaluatiemethoden kunnen we een onderscheid maken tussen methoden die zich eerder richten op een specifieke praktijk of casus en methoden die zich eerder richten op de vergelijking van verschillende interventies binnen een bepaalde praktijk of op de vergelijking van een praktijk met andere praktijken.

Bij de studie van één enkele praktijk richt de evaluatie zich op het verklaren van impact door middel van diepteonderzoek van één casus. Dit is gebruikelijk bij gevalsstudies en bij methodes gebaseerd op verhalen, een veranderingstheorie of interventielogica. De praktijk of een bepaald aspect van de praktijk is dan de analyse-eenheid van de evaluatie.

Vergelijkende studies zijn hier de tegenpool van. In een vergelijkende studie onderzoek je verschillende praktijken (twee of meer) en vergelijk je die. Quasi-experimentele methoden, vergelijkende gevalsstudies, succes case methoden en kwalitatieve vergelijkende analyse zijn daar voorbeelden van. Ook verschillende interventies die binnen eenzelfde praktijk tot hetzelfde doel leiden, kan je op deze vergelijkende manier onderzoeken.

Methoden gebaseerd op een veranderingstheorie zoals Bijdrage Analyse (Contribution Analysis), Process Tracing (het traceren van een proces) en General Elimination Methodology (Algemene Eliminatie Methode) spitsen zich eerder op een bepaalde praktijk toe, maar kunnen ook perfect ingezet worden om verschillende interventies of praktijken te vergelijken.

Complexiteit van het veranderingsproces

Link stappenplan: interventiestrategie (2.4) (zie glossarium: Theory of Change)

Bepaalde methoden richten zich eerder op evaluaties van voorspelbare veranderingsprocessen, terwijl andere methoden specifiek ontworpen zijn voor het evalueren van complexe praktijken of praktijken die opereren in een complexe context.

(Quasi-)experimentele methodes zijn geschikt voor het meten van voorspelbare veranderingen. Vaak werken die methodes met bepaalde indicatoren die je kan meten.

SenseMaker en Outcome Harvesting zijn specifiek ontwikkeld voor het evalueren van onvoorspelbare veranderingsprocessen. Ook methodes die gebaseerd zijn op verhalen, zoals Most Significant Change (Meest Significante Verandering) en Innovation History/Learning History (het uitschrijven van een leergeschiedenis/innovatiegeschiedenis), of op cases lenen zich om complexe processen en verschillende percepties in beeld te brengen.

Methodes gebaseerd op een veranderingstheorie -waaronder Bijdrage Analyse (Contribution Analysis), Outcome Mapping en het traceren van een proces (Process Tracing)- kan je gebruiken voor de evaluatie van voorspelbare praktijken (bvb. op basis van een logisch model met indicatoren). Zij zijn echter ook bijzonder nuttig voor projecten die minder voorspelbaar zijn, op voorwaarde dat je ze gebruikt om de logica en de assumpties van de praktijk af te toetsen en het veranderingsproces retrospectief op te bouwen.

Veranderingstheorie en logisch model

Link stappenplan: interventiestrategie (2.4) en tijdspad (2.5)

Bij de impactevaluatiemethodes onderscheiden we methoden die al dan niet eerder gebaseerd zijn op een veranderingstheorie en een interventielogica.

Experimentele methoden zijn, impliciet en meestal ook expliciet, gebaseerd op een duidelijk vooraf bepaalde veranderingstheorie en een duidelijk logisch model. Ze vooronderstellen een duidelijke en op voorhand omschreven relatie tussen oorzaak en gevolg.

Ook methodes als Outcome Mapping, Process Tracing (het traceren van een proces), Contribution Analysis (Bijdrage Analyse) en General Elimination Methodology (Algemene Eliminatie Methodologie) maken gebruik van een veranderingstheorie. Hoe beter deze veranderingstheorie of –logica al ontwikkeld is, hoe makkelijker en gericht je de methode voor de impactevaluatie kan hantieren. Deze methoden kan je evenwel ook vrij van een voorafgaande veranderingstheorie gebruiken. In dat geval moet je bij het begin van je impactevaluatie een veranderingstheorie opbouwen als basis voor het verdere verloop van de evaluatie. De veranderingstheorie wordt dan met andere woorden retrospectief ontwikkeld voorafgaand aan de evaluatie.

SenseMaker en Outcome Harvesting kan je ten slotte gebruiken voor evaluaties van praktijken zonder veranderingstheorie.

Tijds kader

Link met stappenplan: praktijkenmerken (2.5) en tijds kader (4.3)

Je kan een impactevaluatie éénmalig uitvoeren of op meerdere momenten, bijvoorbeeld om een vergelijking te maken tussen een situatie voor en na de praktijk, om een evolutie in kaart te brengen of om de implementatie op te volgen. Quasi-experimentele methodes zijn vaak gebaseerd op dataverzameling op meerdere momenten. Dit kan ook zinvol zijn voor methoden gebaseerd op verhalen en cases.

Een continue evaluatie, waarbij je gedurende de praktijk voortdurend informatie verzamelt en analyseert, komt van pas in complexe situaties waar je patronen in kaart wil brengen of wanneer je achterliggende mechanismen wil verklaren. SenseMaker is in essentie ontworpen om op een continue manier verhalen te verzamelen en zo heel snel patronen en inzichten te verwerven. We spreken dan eerder van impactmonitoring in plaats van impactevaluatie.

Verklaren effecten

Link met stappenplan: evaluatievragen (1.4) (zie glossarium: causaliteit)

Hier maken we een onderscheid in de mate waarin een methode, naast het meten van de effecten, ook gericht is op het verklaren van de wijze waarop die effecten tot stand komen.

Zo zijn (quasi-)experimentele methoden enkel gericht op het meten van de effecten, terwijl Process Tracing (het traceren van een proces) heel expliciet de achterliggende processen en mechanismen van veranderingen en impact wil verklaren. Outcome Mapping legt de zogenaamde ‘black box’ tussen praktijk en impact bloot door de gedragsveranderingen van actoren die binnen de invloedssfeer van de praktijk vallen, in kaart te brengen.

Stimuleren van reflectie en betrokkenheid

Link met stappenplan: wie betrekken (4.4)

Alle methodes zijn ontworpen om op een efficiënte manier zinvolle informatie te verzamelen. Sommige methodes gaan een stap verder en stimuleren de deelnemers via de specifieke aanpak tot reflectie, betrokkenheid en optimalisatie van de praktijk. Voorbeelden hiervan zijn: Outcome Mapping, Method for Impact Assessment of Programs and Projects (MAPP), Contribution Analysis (Bijdrage Analyse), Outcome Harvesting, Evolving Storylines en Learning History (het uitschrijven van een leergeschiedenis).

Stimuleren van reflectie en betrokkenheid kan je natuurlijk ook bewerkstelligen bij het gebruik van de andere methodes, maar in dat geval is dit geen onderdeel van de methode zelf.

Capaciteiten, middelen en tijd

Link met stappenplan: middelen (3.2)

De matrix geeft een indicatie van vereiste capaciteiten, middelen en tijd om de methode goed te gebruiken. Niet alle methodes zijn even toegankelijk en makkelijk implementeerbaar. Sommige methodes stellen hoge eisen qua capaciteiten, tijdsinvestering en budgetten. Dit is niet onbelangrijk bij je keuze voor een methode.

Onderaan de matrix nemen we nog enkele praktisch overwegingen voor de impactevaluatie op. Wat zijn de belangrijkste informatiebronnen (documenten of personen (4.2.))? Welk type van informatie kan je verzamelen (kwalitatief of kwantitatief (4.1.))? Wat is de diepgang van de informatie (diepgaand en gedetailleerd of algemene trends en patronen (4.1.))? Hoeveel respondenten kan je bevragen (bevaagde personen (4.2.))? En hoe zal je deze bevragen?

Het gros van de hieronder beschreven methoden zijn kwalitatief, met uitzondering van de (quasi-) experimentele modellen en de kwalitatieve methoden met een kwantificatiestap zoals Qualitative Comparative Analysis (kwalitatieve vergelijkende analyse) en Method for impact Assessment of Programs and Projects (MAPP). SenseMaker is kwantitatief én kwalitatief van aard is. Experimentele modellen vereisen een zeer grote aantal respondenten (500 tot 2500 personen). Veel kwalitatieve methoden zijn geschikt voor kleinere groepen, maar kan je ook toepassen bij middelgrote groepen van respondenten. Dit gaat meestal wel samen met een extra kost.

Als praktische overweging in de matrix focussen we ook op de wijze waarop je personen bevaart en hoe je ze betreft (wie betrekken (4.4)). Je kan respondenten in groep of individueel consulteren. De voor- en nadelen daaraan verbonden, kwamen aan bod in het vorige hoofdstuk (bronnen (4.2)).

Met Sensemaker en most significant change (meest significante verandering) bevaart je personen individueel, hoewel je bij Most Significant Change (meest significante verandering) ook veel op groepsprocessen terugvalt bij de analyse en de keuze van verhalen. Bij Method for impact Assessment of Programs and Projects (MAPP) verzamel je de informatie dan weer op basis van interactie en groepsdynamiek.

• • Overzicht van veelgebruikte methoden van impactevaluaties

Mixed Methods Approach

Werken met verhalen en narratieven

Most Significant Change

Evolving Storylines

Success Case Method

Institutional Histories

Learning history/Innovation History

Method for Impact Assessment of Programs and Projects (MAPP)

Sensemaker

Use of Appreciative Inquiry

Social Network Analysis

Blootleggen van oorzakelijke verbanden tussen praktijk en effecten

Process Tracing

General Elimination Methodology

Outcome Harvesting

Outcome Mapping

Contribution Analysis

Multiple Lines and Levels of Evidence

Werken met case studies

Comparative Case Study Approach

Qualitative Comparative Analysis (QCA)

Social Return on Investment (Value for money-methoden)

(Quasi-)Experimentele modellen

• • Mixed methods approach

Bij een impactevaluatie - zeker wanneer het een impactevaluatie van een complex programma betreft - genieten mixed methods de voorkeur. Een mixed-methodsbenadering gebruikt namelijk kwalitatieve én kwantitatieve methoden, in tegenstelling tot multiple-methods benaderingen die verschillende, ofwel enkel kwantitatieve ofwel enkel kwalitatieve benaderingen combineren. Kwantitatieve methoden worden gekenmerkt door precieze, maar weinige flexibele designs en onderzoeksprocedures waarbij rijke narratieve data worden gereduceerd tot getallen. De verschillende nuances in de antwoorden van geïnterviewden gaan verloren en de kenmerken van de bestudeerde populatie worden gedecontextualiseerd. Bijgevolg kunnen kwantitatieve methoden geen data produceren die ons helpen verklaren en begrijpen hoe en waarom bepaalde praktijken al dan niet hebben bijgedragen tot een bepaalde impact. Kwalitatieve methoden focussen meer op verhalen en laten toe beter te begrijpen wat er gebeurde, hoe het gebeurde en waarom dit gebeurde in een specifieke context met specifieke mensen.

Er bestaan drie vormen van mixed methods benaderingen:

- 1. Kwalitatieve en kwantitatieve methoden kunnen elkaar opvolgen.** Ze genereren dan complementaire data waardoor de onderzoeksresultaten uitgebreid of verdiept kunnen worden.
- 2. Kwalitatieve en kwantitatieve methoden** kunnen tegelijkertijd gebruikt worden zodat verschillende waarden en perspectieven tegenover elkaar onderzocht kunnen worden, zodat triangulatie of verificaties van verschillende informatiebronnen mogelijk is en zo de validiteit en geloofwaardigheid van de evaluatie vergroot.
- 3. Kwantitatieve en kwalitatieve methoden** kunnen in elkaar nestelen (nested) wanneer verschillende met elkaar interagerende niveaus van complexe programma's geëvalueerd moeten worden.

Een impactevaluatie vanuit de mixed methods benadering wordt gekenmerkt door de volgende twee designkeuzes. Eenmaal deze keuzes beantwoord zijn, kunnen procedures, analysekaders en -instrumenten uitgewerkt worden.

- 1. Designkeuze 1:** Moeten de kwantitatieve en kwalitatieve methoden opeenvolgend of gelijktijdig gebruikt worden?

In een design waarin kwalitatieve en kwantitatieve methoden elkaar opvolgen, worden kwalitatieve of kwantitatieve methoden gebruikt om in een eerste fase gegevens te genereren om daarna de kwantitatieve of kwalitatieve methoden voor de volgende fase te kiezen. In een design waarin kwalitatieve en kwantitatieve methoden gelijktijdig worden gebruikt, ontstaat er een wisselwerking tussen deze methoden en dit doorheen één of meerdere evaluatiefasen. Hierbij is het van belang dat de onderzoeker over sterke onderzoekscompetenties beschikt. Het is immers niet eenvoudig om met de spanningen die voortkomen uit tegengestelde methodologische vereisten, waarden en standaarden (vanuit respectievelijk kwantitatief en kwalitatief onderzoek), om te gaan.

- 2. Designkeuze 2:** Moeten de kwantitatieve en kwalitatieve methoden een gelijk gewicht krijgen, of is één methode belangrijker dan de andere?

De meeste mixed methods evaluaties gebruiken enkel kwalitatieve en kwantitatieve methoden tijdens de dataverzameling. Bamberger (2012) e.a. geven echter aan dat de evaluatieresultaten veel sterker zijn als de mixed methods-benadering wordt toegepast in alle fasen van de evaluatie, dus ook in de analyse- en rapportagefase. Deze onderzoeker geeft een aantal goede voorbeelden van hoe mixed methods gebruikt kunnen worden om elke fase van het evaluatieproces te versterken. Daarnaast wordt in dit document ook goed uitgelegd met welke stappen en beslissingen men rekening moet houden wanneer men de impact van complexe interventies in complexe contexten wil evalueren.

Bronnen:

Bamberger, M. (2012). *Introduction to Mixed Methods in Impact Evaluation* (Guidance Note No. 3). InterAction, Rockefeller Foundation.

Chambers, R. (2008). *Revolutions in Development Inquiry*. London: Earthscan.

Copstake, J. (2013). *Credible Impact Evaluation in Complex Contexts: Confirmatory and Exploratory Approaches* (Draft 18 Oct 2013). Bath: Centre for Development Studies, University of Bath.

Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. London: SAGE publications.

Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2010). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. London: SAGE publications.

Mertens, D. M. (2009). *Transformative Research and Evaluation*. New York: Guilford Press.

Mertens, D. M. (2010). Philosophy in Mixed Methods Teaching: The Transformative Paradigm as Illustration. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 4(1), 9-18.

Stern, E., Stame, N., Mayne, J., Forss, K., Davies, R., & Befani, B. (2012). *Broadening the Range of Designs and Methods for Impact Evaluations*. (Working Paper No. 38). London: Department for International Development (DFID).

Van Hemelrijck, A. (2013). *Improved Learning Initiative for the Design of a Participatory Impact Assessment & Learning Approach (PIALA): Insights and Lessons Learned from the Reflections on the PIALA Piloting in Vietnam*. Rome.

Westhorp, G. (2012). Using Complexity-Consistent Theory for Evaluating Complex Systems. *Evaluation*, 18(4), 405-420.

White, H. (2009). Theory-Based Impact Evaluation: Principles and Practice. *Journal of Development Effectiveness*, 1(3), 271-284.

White, H., & Bamberger, M. (2007). Using Strong Evaluation Designs in Developing Countries: Experience and Challenges. *Journal of MultiDisciplinary Evaluation*, 4(8), 58-73.

White, H. & Phillips, D. (2012). Addressing Attribution of Cause and Effect in Small n Impact Evaluations. Towards an Integrated Framework. *International Initiative for Impact Evaluation: Working Paper 15*. 3IE. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.3ieimpact.org/en/evaluation/working-papers/working-paper-15/>".

Woolcock, M. (2009). Toward a Plurality of Methods in Project Evaluation. A Contextualised Approach to Understanding Impact Trajectories and Efficacy. *The Journal of Development Effectiveness*, 1(1), 1-14.

• • **Most Significant Change (Meest significante verandering)**

Met de Most Significant Change (MSC) verzamel je persoonlijke verhalen over verandering bij de staf, de doelgroep en andere betrokkenen. Deze verhalen kan je verzamelen op basis van een brede vraagstelling of een meer specifieke vraag. Uit deze verhalen selecteer je vervolgens de meest relevante en significante verhalen om ze te analyseren. Deze selectie en analyse doorloopt verschillende fasen met inbreng van de betrokkenen en de verantwoordelijken van de praktijk. Door met verhalen te werken, krijgt betekenisvorming een centrale rol bij MSC.

Daar meestal gepeild wordt naar de succesverhalen, is MSC minder geschikt om een beeld te vormen over de algemene impact. Het is wel mogelijk om te onderzoeken hoe impact tot stand komt en om te verklaren in welke situaties bedoelde en onbedoelde effecten zich voordoen. Wanneer je ook verhalen over negatieve ervaringen toevoegt, kan je een breder beeld vormen. MSC biedt enkel een zicht op extreme gevallen. Daarom vul je MSC best aan met andere methoden voor impactevaluatie. MSC komt ook van pas bij monitoring, aangezien de dataverzameling regelmatig kan herhaald worden en er inzicht in het proces opgebouwd wordt. Dit vereist tijd en een goede structuur om de personen te bereiken, de discussie aan te gaan met de stakeholders en om de prioriteiten te identificeren. Daarnaast zijn ook goede vaardigheden als facilitator noodzakelijk. Een eenvoudige MSC wordt best uitgevoerd met een beperkte groep respondenten. Een MSC met een veel grotere groep respondenten doet al gauw de kosten hoog oplopen.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☒ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Continue gegevensverzameling
		Meerdere keren	
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Bepaalde capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevestigd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
		50 100 200 500	
Hoe worden personen bevestigd	Individueel	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Davies, R. & Dart, J. (2005). *The 'Most Significant Change' (MSC) Technique. A Guide to its Use.* Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.mande.co.uk/docs/MSCGuide.pdf>"

Voorbeelden:

De Jong, D., Bos, S., Arkesteijn, M. & Potters, J. (2008). *Monitoring en Evaluatie van het innovatienetwerk. Waardewerken met de 'Most Significant Change' methode.* Wageningen: Wageningen UR. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://edepot.wur.nl/10623>"

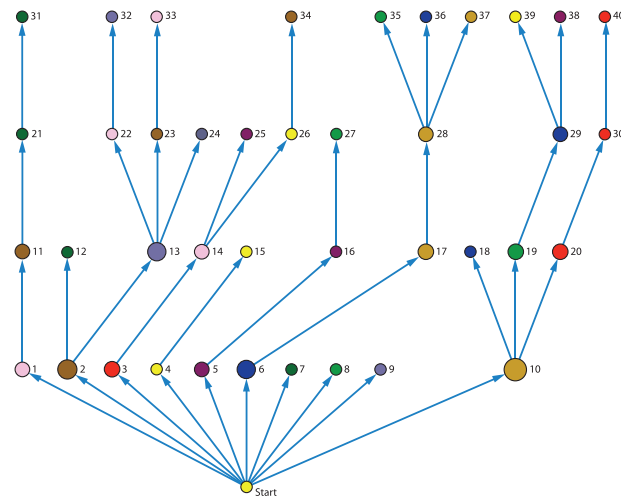
Moore, R. & Offer, L. (undated) : Assessing Changes in Social Capacity: Experience with the 'Most Significant Change' Technique. *Extension Farming Systems Journal*, 5(1). Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://www.csu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0007/109573/EFS_Journal_v05_n01_12_Moore_and_Offer.pdf"

•• Evolving storylines

‘Evolving storylines’ (ES) is een participatieve methode waarbij alternatieve veranderingspaden worden geconstrueerd en verklaringen gegenereerd over hoe verandering tot stand is gekomen of hoe verandering tot stand zou kunnen komen binnen de context van de praktijk. Met ES kijk je in de toekomst als onderdeel van de ontwerpfase van een praktijk. In een evaluatie kan je op een retrospectieve manier verhaallijnen ontwikkelen. De mogelijke veranderingspaden worden gevisualiseerd in de vorm van vertakte verhaallijnen (zie figuur) en kan je gebruiken om de veranderingstheorie van een praktijk te (re)construeren en te visualiseren.

Deze methode biedt de mogelijkheid om stakeholders te betrekken in het visualiseren van mogelijke veranderingspaden en brengt zo de verschillende percepties en opinies binnen. Via deze methode stimuleer je stakeholders om op een andere manier en vanuit een ander perspectief naar veranderingen te kijken. Het is de bedoeling dat de assumpties achter de voorkeuren worden uitgesproken. De methode is vooral gericht op leren en reflectie en minder op het rigoreus meten van de impact. Niettemin kan het ontwikkelen van een reeks mogelijke verhaallijnen bijzonder nuttig zijn in het toepassen van de ‘general elimination theory’ (cfr. infra). Dit is het systematisch testen en elimineren van mogelijke verklaringen (of verhaallijnen) die potentieel hebben bijgedragen aan een bepaalde verandering. De eliminatie – die gebeurt op basis van verzamelde gegevens en bewijzen van de actuele veranderingen – leidt uiteindelijk tot de meest waarschijnlijke verklaring of verhaallijn.

De methode suggereert geen duidelijke en systematische aanpak voor impact assessment. Het garandeert ook niet onmiddellijk een duidelijke focus op impact omdat de verhaallijnen zich evengoed kunnen toespitsen op dagelijkse activiteiten. Veel hangt dus af van de kwaliteit van de begeleiding en de manier waarop deelnemers worden gestimuleerd om na te denken over de fundamentele veranderingen die hebben geleid tot impact. De kosten en inzet van middelen zijn relatief beperkt.

Verkregen op 19 februari, 2014 van <http://mande.co.uk/special-issues/evolving-storylines-a-participatory-design-process/>

Stappen:

1. Opstart

Deelnemers krijgen kaartjes en worden gevraagd om het begin of het einde van een mogelijks veranderingsverhaal op te schrijven. Deze kaartjes worden verzameld en op een bord, muur of flip chart bevestigd.

2. Selectie

De deelnemers worden gevraagd om de kaartjes te lezen en een verhaal te selecteren dat volgens hen het meest waar is.

3. Vasthouden en verder variëren

De deelnemers schrijven op een nieuwe kaart het vervolgverhaal of voorafgaand verhaal voor het begin- of eindverhaal en plakken dit bij het originele kaartje. Op die manier krijgen sommige verhalen nieuwe segmenten en andere niet.

4. Herhalen en afronden

De deelnemers kijken vervolgens terug naar de verhalen, kiezen opnieuw een verhaal en schrijven een derde segment bij die verhalen waarvan ze denken dat ze het meest aansluiten bij de realiteit. Dit proces kan verschillende malen herhaald worden tot de deelnemers het gevoel hebben dat de verhaallijnen het juiste begin en einde bereikt hebben. Dit resulteert in een diagram van verhaallijnen (zie figuur). De verhalen en de onderliggende assumpties worden opgenomen in de bijhorende tekst.

Dit proces kan op diverse manieren worden aangepakt:

- *De facilitator kan de deelnemers vragen om te starten met één gemeenschappelijke verhaalkaart (ofwel in het begin ofwel op het einde van de veranderingstheorie).*
- *De facilitator kan vragen aan de deelnemers om een verbinding te maken met bepaalde momenten of gebeurtenissen in de verhaallijnen.*
- *De facilitator kan de deelnemers uitnodigen om elk twee of drie verhaalsegmenten toe te voegen. Dit verhoogt het aantal variaties in de verhaallijnen, maar verlengt natuurlijk ook het proces.*
- *De deelnemers wiens initiële verhaallijnen worden geselecteerd kunnen uit het proces worden gehaald om te vermijden dat bepaalde verhaallijnen gaan domineren of dat er maar één verhaallijn overblijft.*
- *Op het eind van het proces, kan er aan de deelnemers gevraagd worden om de verhaallijnen te ordenen, dit wil zeggen de verhaallijnen selecteren die volgens hen het meest overeenkomen met wat er is gebeurd of zal gebeuren.*
- *Deelnemersgroepen kunnen homogeen zijn (bv. alle stafleden van een bepaalde praktijk) of heterogeen (bv. deelnemers vanuit verschillende organisaties of een mix van stafleden, betrokkenen en doelgroepen). De beslissing hieromtrent hangt af van wiens 'stem' je wilt horen of welke actoren er zeker in dialoog moeten gaan.*
- *Het proces kan ook in verschillend stappen worden opgezet waarbij verschillende groepen stakeholders deelnemen. Het resultaat dat wordt gegenereerd door een bepaalde groep kan je gebruiken bij het selectieproces van een andere groep, bv. één groep kan de opstartoefening doen en een andere groep neemt vervolgens over.*
- *Mensen kunnen bijdragen als individu of als vertegenwoordiger van een organisatie. Het is belangrijk dit op voorhand duidelijk te maken omdat dit tot verschillende verhaallijnen kan leiden.*
- *Men kan ook opteren voor anonieme bijdrage aan verhaallijnen om zo tot diepere en eventueel minder veilige of sociaal wenselijke verhaalsegmenten te komen.*

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☒ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren ☐ ☐ ☐ ☐
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen

Davies, R. (2007). *Evolving Storylines (ES). A Participatory Design Process?* Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://mande.co.uk/special-issues/evolving-storylines-a-participatory-design-process/>"

• • Success Case Method

De Success Case Method (SCM) is een eenvoudige en praktisch gerichte gevalstudie, ontworpen door Robert O. Brinkerhoff. Doel is het meten van de effecten van een initiatief op de prestaties van de betrokkenen en dit op basis van een willekeurige selectie van 'afwijkende' cases. Deze methode is zowel gericht op 'leren' uit successen als uit mislukkingen. Twee assumpties staan centraal. De eerste assumptie stelt dat de resultaten van een initiatief een voorspelbaar patroon volgen en het voorspelbare patroon er specifiek uitziet. Dit ziet er namelijk als volgt uit:

- *Sommige mensen zullen door het initiatief positieve resultaten bereiken (succesvolle cases).*
- *Sommige mensen zullen helemaal niets doen met het initiatief (de falende cases).*
- *De meerderheid van de mensen zullen sommige aspecten van het initiatief opnemen, zonder dat er zich waarneembare verschillen in prestatie ontwikkelen (de gemiddelde cases).*

De tweede assumptie van SCM stelt dat de effecten van initiatieven nooit geïsoleerd tot stand komen. Pogingen om tot netto-effecten van dergelijke interventies te komen zijn bijgevolg niet nuttig en zelfs contraproductief. Ze leveren inzichten op die niet gebruikt kunnen worden om de interventie te verbeteren.

Brinkerhoff stelt dat traditionele evaluatiemethoden, die gebruik maken van ingewikkelde statistische analyses om de gemiddelde prestatie te identificeren, de echte effecten van vormings-initiatieven onderschatten. De resultaten van diegenen die echt aan de slag gaan met wat in de vorming centraal stond, wordt in de analyse teniet gedaan door deze in de analyse samen te nemen met de resultaten van diegenen die er helemaal niets mee doen. SCM daarentegen focust in de evaluatie op de minderheid van de meest en minst succesvolle gevallen. Dit om te leren van deze successen om toekomstige initiatieven te verbeteren. De evaluatie gaat dus meer over het verbeteren van de prestaties, dan over het bewijzen van effectiviteit.

Het voordeel van deze methode is de eenvoud en duidelijkheid van de stappen die moeten gezet worden. Het accent ligt op kwalitatieve analyses van de willekeurig geselecteerde afwijkende succesvolle en falende cases. De assumpties van SCM kunnen in complexe situaties waar gedragspatronen eerder onvoorspelbaar zijn, onjuist blijken. De focus op afwijkende cases biedt dan wel mogelijkheden om meer complexe veranderingsprocessen te verklaren, mits het gebruik van een meer verfijnde mix van kwantitatieve en kwalitatieve methoden.

SCM volgt 5 basisstappen:

1. Focus en planning van de evaluatie:

Definieer een duidelijk doel voor de impactevaluatie, identificeer belangrijke betrokkenen en hun interesses, ontwerp een evaluatieplan inclusief tijdslimieten en beschikbare middelen.

2. Definieer de potentiële resultaten en voordelen van het vormingsinitiatief:

Welke vaardigheden en kennis moeten de deelnemers verwerven? Welk gedrag wordt er verwacht nadien? Welke prestaties moeten verbeteren?

3. Definieer succes en stel een steekproef samen:

Definieer hoe succes eruit kan zien. Ontwerp een korte peiling voor alle deelnemers over de kennis en vaardigheden die in de vorming aan bod kwamen. Op basis van de analyse van deze peiling kies je willekeurig respondenten onder diegenen die het slechts en het best scoorden.

4. Interviews afnemen:

Doe interviews met de meest succesvolle respondenten om de details omtrent de vorming, de resultaten van de vorming, de gepercipieerde waarde van de resultaten en de omgevingsfactoren die een succesvol gebruik van het leerproces beïnvloeden, weer te geven. In de interviews met de minst succesvolle respondenten wordt er bepaald waarom zij niet aan de slag gingen met het leerproces en waar de drempels liggen.

5. Analyse en communicatie:

Analyseer de data en selecteer de meest boeiende succesvolle cases. Presenteer de conclusies en aanbevelingen in de vorm van gedetailleerde verhalen.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☒ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren ☐ ☐ ☐ ☐
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevestigd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
Hoe worden personen bevestigd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Free Toolkit .(2014). Robert O Brinkerhoff: *The Success Case Method*. Verkregen op 19 februari, 2014 van “<http://toolkit.goodpractice.com/mdt/resources/development-cycle/training-cycle-evaluation/robert-o-brinkerhoff-the-success-case-method>”

The Success Case Method of Evaluating the Impact of Performance Interventions (undated). Verkregen op 19 februari, 2014, van “http://debwagner.info/hpttoolkit/scm_hpt.htm”

Brinkerhoff, R. O. (2003). *The Success Case Method: Find Out Quickly What's Working and What's Not*. San Francisco: Berret-Koehler Publishers.

• Institutional histories

Een 'Institutional History' (IH) is een verhaal/narratief dat vastlegt hoe de institutionele condities, veranderingen of processen binnen een bepaalde praktijk – zoals nieuwe vormen van (samen) werken of een interventieaanpak - zijn geïmplementeerd en uitgewerkt doorheen de tijd en hoe ze hebben bijgedragen aan het effectiever behalen van de doelen van een bepaalde praktijk.

Het is een methode die vele gelijkenissen vertoont met 'Innovation History', maar ervan verschilt omdat de focus ligt op het in kaart brengen door een verhaal te vertellen over de institutionele condities, veranderingen en processen binnen een bepaalde praktijk. Het betreft positieve veranderingen in rollen, regels, normen, beleid, incentives en sancties die een invloed hebben op het gedrag van de mensen die binnen de praktijk werken of er op betrokken zijn. Met de methode kan je achterhalen hoe deze institutionele veranderingen hebben bijgedragen aan een bepaalde innovatie, positieve resultaten of een falend initiatief. Deze uitgeschreven verhalen zijn gebaseerd op herinneringen en ervaringen van betrokkenen, zijn subjectief en vanuit het perspectief van de betrokkenen beschreven. Het is dan ook de bedoeling om zoveel mogelijk perspectieven en bijkomende informatie (kwalitatief en kwantitatief) te verzamelen en zo tot betrouwbare resultaten en inzichten te komen met erkenning van de verschillende perspectieven.

Stappen:

Er is geen vastgelegde aanpak om een IH te ontwikkelen. Er zijn wel enkele principes die belangrijk zijn bij het opzetten van een IH proces, met name het garanderen van de deelname en bijdrage van de belangrijkste betrokkenen in de praktijk, het combineren van informatie (triangleren), het gebruik van een goede mix van methodes en een openheid en erkenning van onverwachte resultaten en inzichten. Het spreekt voor zich dat het proces een goede begeleiding vereist.

Een IH wordt gegenereerd en vastgelegd in samenwerking met de staf, relevante betrokkenen en de doelgroepen van de praktijk. Er wordt in samenwerking met al deze betrokkenen een tijdslijn opgesteld van de belangrijkste sleutelmomenten, activiteiten en veranderingen. Dit door middel van:

- *Individuele interviews en groepsinterviews gebruik makend van semi-gestructureerde interviews, vragenlijsten en focus groepen.*
- *collectieve schrijfsessies ('writeshops').*

Het ontwikkelen van een IH omvat verschillende revisieronden waarbij het narratief verslag wordt teruggekoppeld aan de betrokkenen voor aanvullingen en wijzigingen. Hoe complexer de praktijk (duurtijd, diversiteit betrokkenen, verschillende informatiebronnen, ...) hoe langer het IH proces zal duren.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☒ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren ☐ ☐ ☐ ☐
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Prasad, C. S., Hall, A. & Thummuru, L. (2006). Engaging scientists through institutional histories . *ILAC Brief No. 14*. Verkregen op 19 februari, 2014 van “http://www.cgiar-ilac.org/files/publications/briefs/ILAC_Brief14_institutional.pdf”.

Better Evaluation. (2014). *Institutional Histories*. Verkregen op 19 februari, 2014 van “http://betterevaluation.org/plan/approach/institutional_histories”

- **Learning History/ Innovation history (Het uitschrijven van een leergeschiedenis/innovatiegeschiedenis)**

'Innovation History' of 'Learning History' is een methode om innovaties en veranderingsprocessen op een gestructureerde en reflectieve manier vast te leggen. Een brede groep van mensen die betrokken zijn bij de praktijk leggen samen het verhaal van een bepaald proces of praktijk vast. Dit gebeurt op basis van hun herinneringen en ervaringen met sleutelmomenten van de praktijk, met inbegrip van hun assumpties en vooroordelen, alsook op basis van documenten zoals ontwerpdocumenten, activiteitenrapporten, donorrapporten, publicaties en studies.

Bij het uitschrijven van een dergelijke geschiedenis krijgen alle mogelijke betrokkenen een stem en dus ook zij die niet direct baat hadden bij of positief waren over het initiatief. Door het ter harte nemen van deze diversiteit aan perspectieven wordt reflectie en leren bij alle betrokkenen gestimuleerd en vernieuwingen mogelijk gemaakt. Dit kan uitmonden in een gedeelde visie en een daarop afgestemde planning. Het eindresultaat is een lijvige tekst van 50 tot 150 pagina's waarin op een gedetailleerde wijze en retrospectief de sleutelmomenten van veranderingen worden gedocumenteerd en dit vanuit een diversiteit aan stemmen en ervaringen (zowel in positieve als negatieve zin). Ook een film of geluidsband behoort tot de mogelijkheid. Met meer gerichte teksten, zoals een artikel voor een praktijktijdschrift, een beleidstekst of een brochure kunnen bepaalde facetten van de leer- of innovatiegeschiedenis verder naar voren worden gehaald.

Het is een methode die niet toelaat om op een erg precieze wijze aan te tonen dat er een specifieke relatie is tussen inspanningen en impact. De verhalen blijven steeds gebaseerd op eigen ervaringen en voorkeuren van de betrokkenen en missen dus objectiviteit in de strikte zin van het woord. Door de verhalen van diverse betrokkenen te combineren en ook met elkaar te confronteren zijn meer algemene conclusies wel mogelijk. Ook het gericht binnenbrengen van perspectieven van betrokkenen die geen baat hadden bij het initiatief of zich zelfs negatief hierover uitdrukken, verhoogt de nauwkeurigheid waarmee een specifiek verband tussen inspanningen en impact wordt aangetoond (cfr. 'counterfactual casestudy'). In vergelijking met een schriftelijke vragenlijst is dit een erg tijdsintensieve methode. Een klein initiatief is in 3 à 5 dagen te beschrijven, maar grotere initiatieven slopen al snel 30 tot 60 dagen onderzoekstijd op.

Stappen (Roth & Kleiner, 1995):

1. *'Framing' en planning:*

Omschrijf de significante veranderingen die werden waargenomen en bepaal de concrete vragen en wie de lezers zullen zijn van deze leergeschiedenis. Tijdens deze stap stel je een team samen van externe onderzoekers en praktijkwerkers die betrokken zijn bij het te analyseren initiatief.

2. *Reflectie:*

Interview de betrokkenen en sleutelactoren (bv. leidinggevend ambtenaar en contractanten). Het gaat hier om een interview waar de reflectie van de geïnterviewde en de hierbij betrokken organisatie verder worden gestimuleerd. In deze fase is er ook een uitgebreid 'deskonderzoek' waarbij alle mogelijke relevante documenten worden gelezen en geanalyseerd.

3. *Op het spoor komen van centrale thema's en verhaallijnen:*

Door een uitgebreide analyse van al het onderzoeksmateriaal komen cruciale thema's en hiermee verbonden verhaallijnen boven drijven. Het vraagt van de onderzoeker, naast analyse, ook heel wat zin voor synthese om deze cruciale lijnen naar voren te halen.

4. *Schrijven:*

Het finale document is een verhaal dat vanuit diverse perspectieven is geschreven en tevens doorspekt is met opmerkingen en analyses van de onderzoeker. Het is pas wanneer met dit verhaal kernkwesaties naar voren treden, dat het verhaal kracht krijgt en er aandacht mogelijk is voor belangrijke mechanismen van een praktijk. Een krachtig verhaal is steeds gebaseerd op voldoende empirische data (een vereiste van goed onderzoek) maar moet ook iets in beweging kunnen zetten (een vereiste van een goede mythe). Het moet tevens toegankelijk en duidelijk zijn voor de diverse betrokkenen (een belangrijke pragmatische vereiste).

5. *Bekrachtigen en verspreiden:*

In deze laatste stap kan op verschillende manieren het verhaal en de daarbijhorende analyse als geldig worden verklaard. Dit gebeurt vaak in de vorm van een werksessie met een aantal mensen die betrokken waren bij het onderzoek. Het gaat dan bijvoorbeeld over het checken van citaten, maar ook over het nog verder toegankelijk en relevant maken van de tekst voor de diverse betrokkenen. Vragen binnen een dergelijke werksessie zijn: Hoe typisch en specifiek is dit verhaal? Wat zijn zowel moeilijkheden als mogelijkheden die herkenbaar zijn voor het eigen zoekproces? Op welke manier kan deze leergeschiedenis de eigen capaciteiten van de praktijkwerker verhogen? Door de discussie naar aanleiding van deze vragen mee op te nemen in het uiteindelijke verhaal, wordt een gedeeld verstaan van een bepaalde praktijk mogelijk.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☒ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren ☐ ☐ ☐ ☐
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Douthwaite, B. & Ashby, J. (2005). Innovation Histories. A Method from Learning from Experience. *ILAC Brief No. 5*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/52515/2/ILAC_Brief05_Histories.pdf"

Davies, R. (2009). *The Use of Social Network Analysis Tools in the Evaluation of Social Change Communications. The Use of Social Network Analysis Tools in the Evaluation of Social Change Communications An input into the Background Conceptual Paper: An Expanded M&E Framework for Social Change Communication*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://mande.co.uk/blog/wp-content/uploads/2009/10/The-Use-of-Social-Network-Analysis-Tools-in-the-Evaluation-of-Social-Change-Communications-C.pdf>"

PSO. (2004). *Learning Histories. A Handbook for an Exciting Experience*. Toelis Tekst & Publicaties/ The Learning Company. Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://www.impactalliance.org/ev_en.php?ID=21090_201&ID2=DO_TOPIC"

Roth, G., & Kleiner, A. (1995). *Creating a Learning History (Working Paper No. 3966)*. Massachusetts: MIT Centre for Organizational Learning. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://ccs.mit.edu/lh/intro.html>"

• **Method for impact Assessment of Programs and Projects (MAPP)**

MAPP is een participatieve methode gericht op het in kaart brengen van de veranderingen 'voor en na' een specifiek project, praktijk of programma. Het gebruikt een reeks participatieve technieken om de veranderingen bij een bepaalde doelgroep in kaart te brengen evenals de oorzaken van deze verandering.

MAPP vertrekt niet van een vooraf bepaalde veranderingstheorie (Theory of Change) maar probeert zowel negatieve als onverwachte veranderingen in kaart te brengen. Met MAPP achterhaal je de impact van een praktijk op het dagelijkse leven van de deelnemers. Dit door te peilen naar de evoluties in de praktijk en in de bredere context die deelnemers, betrokkenen en buitenstaanders ervaren. Hierbij focus je sterk op het achterhalen van de redenen en oorzaken voor deze evoluties.

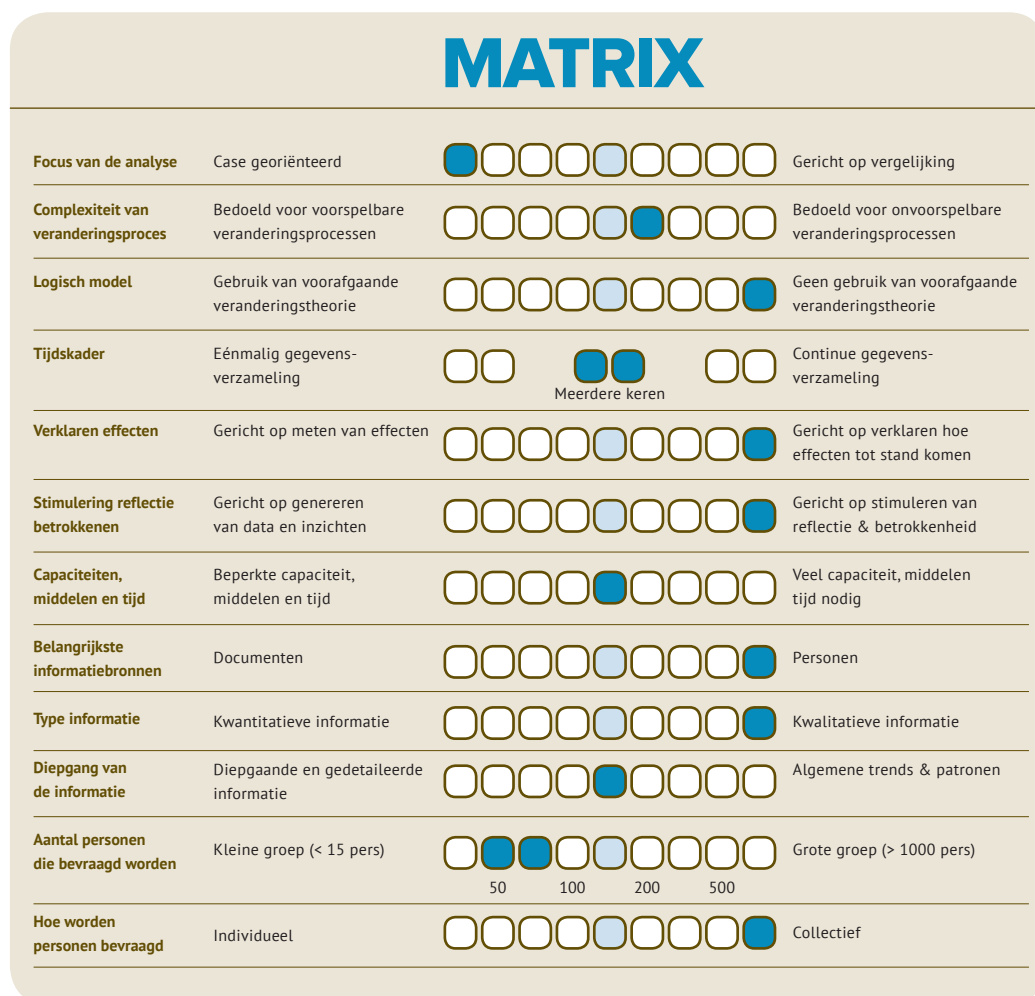
De methode is sterk gericht op participatie van de betrokkenen en de doelgroepen van de praktijk via groepsdiscussies. Het proces van valideren (=geldig verklaren) en het tegen elkaar afwegen van individuele percepties is een belangrijk aspect van de methode. Dit kan door vele verschillende actoren en soms ook buitenstaanders te betrekken en zowel goede als minder goede praktijken te bespreken.

De groepsdiscussies vormen de basis voor een aantal andere technieken die met elkaar verbonden worden. Die andere technieken gebruiken vaak waarderingscijfers, waardoor een kwantificatie mogelijk wordt:

- *'Life line': hier worden ontwikkelingen binnen een bepaalde praktijk over een langere periode besproken. De belangrijkste veranderingen worden in detail behandeld om potentieel belangrijke externe invloeden te identificeren.*
- *'Trend analysis': een matrix opstellen over veranderingen die tot stand kwamen tijdens de periode waarin de praktijk liep. Deze veranderingen worden beoordeeld op een 5-puntenschaal van zeer negatief tot zeer positief. Ook de redenen voor variaties worden besproken.*
- *'Cross checking': alle zichtbare aspecten van de praktijk worden beoordeeld op hun effectiviteit. Op basis hiervan kunnen vergelijkingen gemaakt worden.*
- *'Activiteitenlijst': olijsten van alle activiteiten en beoordelen van de relevantie van deze activiteiten voor de betrokkenen.*
- *'Influence matrix': evaluatie van de activiteiten op een aantal waarden/sociale criteria die men als belangrijk acht.*
- *'Ontwikkeling en impactprofiel': de resultaten van al de voorgaande oefeningen worden grafisch weergegeven om een snel overzicht te bieden over de verschillende evoluties. Daarnaast wordt er ook een ontwikkelingsprofiel opgemaakt waarin de invloed van externe factoren, andere praktijken en verschillende betrokkenen op de evoluties wordt geschetst.*
- *'Participatieve planning': alle aspecten van de praktijk die geen positieve resultaten of relevantie toonden worden besproken met de betrokkenen om oplossingen te zoeken.*

MAPP werd ontwikkeld voor evaluaties van grote ontwikkelingsprojecten in landbouwregio's in Afrika. De gebruikte technieken zijn dus vooral toegespitst op gemeenschapsvorming, armoede, economische ontwikkeling en dergelijke. De technieken zijn echter ook bruikbaar om andere thema's te onderzoeken.

De kosten van MAPP hangen heel erg af van het aantal discussiegroepen die je wil organiseren en van het aantal items dat je wil bespreken in die discussiegroepen. Een sessie kan twee dagen duren. Of je al dan niet een externe facilitator moet aantrekken voor dit alles, hangt af van de vaardigheden inzake groepsbegeleiding die aanwezig zijn binnen de eigen organisatie. Hou ook rekening met de tijd en middelen die nodig zijn om iedereen uit te nodigen en te betrekken bij de verschillende groepsdiscussies.

Bronnen:

Neubert, S. (2010). *Description and Examples of MAPP Method for Impact Assessment of Programmes and Projects*. Lusaka: German Development Institute (GDI). Verkregen op 19 februari, 2014 van “www.ngo-ideas.net/mediaCache/MAPP/”

Voorbeeld:

Neubert, S. et al. (2000). Armutsmindernde Wirkungen des Ressourcenmanagementprojekts PATECORE in Burkina Faso. *Berichte und Gutachten, 3*. Bonn: Deutschen Institut für Entwicklungspolitik.

• • SenseMaker

Sensemaker® is een statistische software waar een specifieke methodologie aan gekoppeld is. Sensemaker® is ontwikkeld voor programma's die opereren in een complexe context. Dit zijn contexten waar verschillende krachten spelen en verschillende percepties over de realiteit heersen. Het zijn contexten die gekenmerkt worden door een grote graad van onvoorspelbaarheid (zonder lineaire veranderingen). Sensemaker haalt de diversiteit van inzichten en perspectieven rond vooraf gekozen thema's naar boven door middel van patronen en verhalen van een heel groot aantal mensen (+500). Voor impactevaluaties biedt Sensemaker® mogelijkheden om de werkelijkheid te zien door de ogen van de doelgroep van een bepaalde praktijk of interventie.

Via een motiverende vraag nodig je mensen uit om een verhaal te vertellen. Iedere respondent krijgt dezelfde vraag, maar iedereen vertelt zijn eigen verhaal. Nadat het verhaal is geschreven coderen de respondenten hun eigen verhalen op basis van een 'signification framework'. Dit is een lijst van vragen over vooraf bepaalde topics en thema's. Op die manier voegen de respondenten een extra laag van betekenis toe aan hun verhaal. De vragen houden verband met de thema's en de doelstellingen van een programma (bv. empowerment, inclusie, gelijkheid, ...) en willen bovendien inzichten verwerven in de percepties van respondenten over de impact van een programma of praktijk. Via de statistische software visualiseer je snel de patronen van de verhalen voor elk van de vooraf bepaalde thema's. Je kan zo ook de overeenkomsten en verschillen tussen de verhalen weergeven. Patronen die zich afspiegelen kan je dan verder analyseren. Het kan bijzonder relevant zijn om voor bepaalde patronen, zoals afwijkende 'verhalenwolken', de verhalen op te zoeken, te lezen en te analyseren.

Deze analyses ontwikkelen informatie en inzichten die toelaten om snel beslissingen te nemen over mogelijke acties. Zo kunnen positieve wenselijke patronen door bepaalde acties worden versterkt of kan je proberen door bepaalde maatregelen en acties ongewenste patronen te onderdrukken.

Sensemaker® kan je eenmalig gebruiken voor onderzoek, studie of impact assessment. Sensemaker® komt echter volledig tot zijn recht als je erin slaagt om een continue stroom van verhalen te stimuleren en dit gedurende maanden tot zelfs jaren. In dit geval spreken we van continue impact monitoring in plaats van impactevaluatie.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Grote groep (> 1000 pers)
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Deprez, S., Huyghe, C. & Van Gool Maldonado, C. (2012). *Using Sensemaker to Measure, Learn and Communicate about Smallholder Farmer Inclusion*. Leuven: Vredeseilanden/VECO. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.veco-ngo.org/blog/using-sensemaker-measure-learn-and-communicate-about-smallholder-farmer-inclusion>"

Guijt, I. & Hecklinger, J. (2010). *Making Sense of Sensemaker. Evaluating Development Initiatives through Micro-Narrative Capture and Self-Tagging in Kenya*. Paper presented at AEA Conference. Verkregen op 19 februari, 2014 van "www.globalgiving.org/jcr-content/gg/landing-pages/story-tools/files/microsoft-powerpoint---mappingsenseofsensemaker.pdf"

• Appreciative Inquiry (Waarderend Onderzoek)

Appreciative Inquiry is een aanpak die zich eerder situeert binnen de aandacht voor veranderingsprocessen. Het focust op de sterktes van mensen en organisaties in plaats van – zoals vaak bij planning en evaluatiepraktijken – op de problemen, uitdagingen of zwaktes.

Appreciative Inquiry wordt vaak voorgesteld in een proces van vier stappen

- 1. DISCOVER:** appreciëren en identificeren van wat goed werkt. Wat geeft energie? Wat brengt leven? Wat is het beste?
- 2. DREAM:** uitspreken van mogelijke resultaten en hoe zaken kunnen werken in de toekomst. Wat zou er kunnen zijn? Waar zitten mensen op de te wachten?
- 3. DESIGN:** co-construeren, plannen en prioriteiten leggen over wat zou kunnen werken. Wat zou er moeten zijn? Wat is de ideale situatie?
- 4. DESTINY (or DELIVER):** Hoe kunnen we de verandering teweegbrengen? Hoe kunnen we bekrachtigen, leren en aanpassen om te veranderen?

Appreciative Inquiry heeft altijd een zeker evaluatief karakter (Wat werkt goed?) en is gericht op het verbeteren van prestaties en condities. De laatste jaren zijn er meer en meer evaluaties die specifiek gebruik maken van de principes van 'Appreciative Inquiry for (impact) evaluation'. Het betreft hier geen specifieke aanpak of methode, maar principes die kunnen gehanteerd of geïntegreerd worden bij een andere evaluatiemethode.

Bronnen:

Preskill H. & Catsambas, T. T. (2006). *Reframing Evaluation through Appreciative Inquiry*. Thousand Oaks, CA: SAGE publications.

• • Social Network Analysis

Social Network Analysis (SNA) vertrekt vanuit de netwerktheorie. Het is een verzameling technieken waarmee sociale relaties, op kwantitatieve en kwalitatieve wijze, gevisualiseerd, geanalyseerd en gestimuleerd kunnen worden. Dit betekent dat men gaat kijken naar 'nodes' (knooppunten), die de actoren binnen het sociale netwerk weergeven, en 'ties' (banden), die verwijzen naar de relaties tussen die actoren. SNA wordt meestal gebruikt om zowel de organisatie van het gehele netwerk als de posities en relaties tussen de individuele actoren, te beschrijven en te analyseren. Er bestaan grosso modo drie soorten instrumenten om sociale netwerken te analyseren:

1. Matrices die tonen hoe actoren verbonden zijn. Deze instrumenten zijn eenvoudig te gebruiken, maar moeilijk begripbaar voor buitenstaanders.
2. Sociale netwerk diagrammen. Deze worden gebruikt om betekenis te geven aan complexe netwerkinformatie en laten toe om complexe conclusies uit de data te halen.
3. Metingen binnen netwerkstructuren. Deze meten veranderingen in de netwerkstructuur (bv. aantal netwerkleden, frequentie van bepaalde soorten interacties). Deze veranderingen kunnen eenvoudig maar ook complex zijn.

Omdat sociale netwerken zeer complex zijn, werden er verschillende softwarepakketten ontwikkeld die de analyse en visualisatie van data vergemakkelijken. Hoewel deze pakketten niet altijd zeer gebruiksvriendelijk zijn (zie: <http://betterevaluation.org/user/11>), kunnen ze rigoureuze kwantitatieve data en kwalitatieve informatie genereren die wetenschappelijke analyses mogelijk maken. SNA kan dus een krachtig instrument zijn om de impact van complexe systemische veranderingsprocessen te evalueren.

Stappen:

Een SNA kan op verschillende manieren uitgevoerd worden. Afhankelijk van het SNA instrument, zal de analyse een verschillend doel en een verschillende proces kennen.

Actoren in een sociaal project of programma zijn meestal niet homogeen. SNA onderscheidt daarom kenmerken van verschillende groepen van actoren. Deze kenmerken beschrijven sociale en organisatiekenmerken van de actoren (bv. armoede en sociale status, onderwijsniveau, beroepsactiviteit, geslacht, generatie, type organisatie, financieel/sociaal/politiek kapitaal en nog meer). De kenmerken worden door middel van codes onderscheiden in een matrix of door middel van verschillende kleuren, vormen en bollen in kaart gebracht.

SNA is verschillend van andere sociale analysemethoden. Waar andere methoden zich voornamelijk richten op de kenmerken van actoren in een netwerk, zal SNA ook focussen op de structuur en kwaliteit van de relaties tussen deze actoren. Een groep druggebruikers zal bijvoorbeeld niet zozeer van een groep niet-gebruikers onderscheiden worden op basis van individuele kenmerken, maar op basis van de soorten relaties en de structuur van de relaties die worden aangegaan tussen verschillende groepen en types van druggebruikers.

Vaak focust SNA zich op de kenmerken van én de relaties tussen actoren. Bijvoorbeeld wanneer men wil nagaan welke personen invloedrijk zijn of vlot informatie doorgeven, alsook de manier waarop individuen door de informatiestromen (al dan niet) met elkaar verbonden zijn.

Indien je een SNA overweegt, is het nodig de data op verschillende manieren in kaart te brengen en zowel de 'nodes' (knooppunten of actoren) en de 'ties' (banden, relaties) op verschillende manieren (met verschillende kleuren, verschillende grootte en verschillend gewicht) in kaart te brengen. Wanneer je data wil interpreteren enkel op basis van deze visuele representaties, moet je zeer voorzichtig te werk gaan. Bepaalde eigenschappen van een netwerk worden immers niet altijd juist weergegeven via een visuele weergave. Soms is het beter om een kwantitatieve analyse uit te voeren om deze eigenschappen in beeld te brengen of om de visuele weergave te combineren met een kwantitatieve analyse.

Net-Map is een nuttig en goedkoop instrument om een SNA uit te voeren. Op <http://netmap.wordpress.com/about/> wordt hierover meer informatie gegeven. Net-Map is een vrij eenvoudig instrument, gebaseerd op interviews, waarmee volgende zaken in kaart gebracht kunnen worden:

- welke actoren betrokken zijn binnen een bepaald netwerk
- hoe deze actoren met elkaar verbonden zijn
- hoeveel invloed deze actoren hebben
- wat de doelen zijn die deze actoren nastreven
- hoe deze actoren de effecten en impact van een project of programma beïnvloeden

Dit instrument kan je zowel binnen een strategische planningsoefening als binnen een impactevaluatie gebruiken. Het is gebruiksvriendelijk en geschikt voor plannings-, evaluatie-, reflectie- en leeroefeningen met teams of grote groepen stakeholders. Het laat deelnemers toe om op een meer strategische manier te kijken naar en om te gaan met hun interacties in complexe situaties.

Bronnen:

Schiffer, E. (2014). *Net-Map Toolbox. Influence Mapping of Social Networks. How Net-Map Works.* Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://netmap.wordpress.com/about/>"

Clark, L. (2006). *Network Mapping as a Diagnostic Tool Manual.* London: DFID (Department for International Development).

Davies, R. (2005). Scale, Complexity and the Representation of Theories of Change Part II. *Evaluation*, 11(2), 133-149.

Hearn, S. (2012). *Evaluating Networks- Some Resources and Some Software.* Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://betterevaluation.org/blog/evaluating-networks>"

Hovland, I. (2007). *Making a Difference M&E of Policy Research.* London: Overseas Development Institute.

McGrath, C., Blythe, J. & Krackhardt, D.(1997). The Effect of Spatial Arrangement on Judgements and Errors in Interpreting Graphs. *Social Networks* 19, 223-242.

Nobuko, F. (2010). *Beyond Logframe. Using Systems Concepts in Evaluation.* Tokyo: Foundation for Advanced Studies on International Development (FASID).

Schiffer, E. (2007). *Net-Map Toolbox. Influence Mapping of Social Networks.* Corfu: IFPRI.

• • Process Tracing (Het traceren van een proces)

Process Tracing behoort tot de familie van de theorie gebaseerde evaluatiemethoden. In deze familie, waar ook Contribution Analysis en General Elimination Methodology toe behoren, vertrekken de methoden van een (al dan niet reeds bestaande) veranderingstheorie waarvoor alternatieve hypothesen en verklaringen worden geformuleerd.

Deze methode achterhaalt het proces of het mechanisme dat een bepaalde impact teweeg brengt. Er wordt eerst een veranderingstheorie opgesteld - met andere woorden een set van hypothesen over de oorzaak en gevolg van tussentijdse effecten. Dit gebeurt bij het begin van het programma ofwel bij het begin van de evaluatie. Door een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve data verzamelmethode leg je vervolgens het proces en de resultaten van de (werking van de) praktijk bloot en toets je of de theorie al dan niet strookt met de realiteit. Ook alternatieve hypothesen worden geformuleerd en getest.

Process Tracing bestaat uit 3 stappen:

- 1. Proces inductie:** Gebruik van de reeds bestaande informatie over een praktijk om een set van hypothesen (die elkaar kunnen tegenspreken) op te stellen over de relatie tussen de praktijk en de impact. Bij iedere hypothese moet er beschreven worden welke processen en mechanismen er zich zouden voordoen indien deze hypothese klopt. Daarbij hoort ook de beschrijving van welke gegevens en welk diagnostisch (bevestigend of eliminerend) bewijs je hiervoor kan vinden.
- 2. Data collectie:** Je kan zowel kwantitatieve als ook kwalitatieve gegevens gebruiken. PT spreekt over 'diagnostisch' bewijs om (alternatieve) verklaringen te bevestigen of te elimineren. Met diagnostisch bewijs worden gegevens bedoeld van verschillende aard die een hypothese kunnen ondersteunen of elimineren. Hierbij ligt er dus geen nadruk op louter cijfermatig bewijs of interviewgegevens. De informatie kan bijvoorbeeld worden samengenomen in de vorm van een verhaal waarbij de gebeurtenissen in detail worden uitgelegd. Informatie over de chronologie van de waargenomen gebeurtenissen is hierbij zeer belangrijk.
- 3. Proces verificatie:** Je onderzoekt de verzamelde informatie en gegevens om te kijken in welke mate dit overeenkomt met de beschreven hypothesen. De bedoeling is hier om iedere relatie tussen gebeurtenissen in detail (iedere stap in de veranderingstheorie) te onderzoeken. Het kan ook nodig zijn om extra data te verzamelen en informatie te zoeken.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Continue gegevensverzameling
		Meerdere keren	
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
		50 100 200 500	
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Collier, D. (2011). Understanding Process Tracing. *PS: Political Science & Politics*, 44(4), 823-830.

Bennett, A. (2010). Chapter 10: Process Tracing and Causal Inference. In H. Brady, & Collier, D. (Eds.). *Rethinking Social Inquiry. Diverse Tools, Shared Standards*. Plymouth: Rowman and Littlefield.

• • **General Elimination Methodology (Algemene eliminatie methode)**

Ook de General Elimination Methodology (GEM) behoort tot de familie van de theorie gebaseerde evaluatiemethoden. In deze familie, waar ook Process Tracing en Contribution Analysis toe behoren, vertrekken de methoden van een (al dan niet reeds bestaande) veranderingstheorie waarvoor alternatieve hypothesen en verklaringen worden geformuleerd.

GEM is een evaluatie- en analysemethode die vooral interessant is om de mogelijke redenen te achterhalen van een bepaalde impact of verandering die werd geobserveerd. Het gaat om een methode die toelaat te achterhalen of de veranderingen inderdaad door de praktijk werden veroorzaakt.

Eerst maak je een brede lijst van mogelijke oorzaken en alternatieve verklaringen of hypothesen die kunnen geleid hebben tot de verandering. Deze verklaringen vind je zowel binnen de werking alsook buiten de praktijk.

Iedere mogelijke verklaring kenmerkt zich door een zekere 'modus operandi', een opeenvolging van samenhangende gebeurtenissen of een set van condities. Door het zoeken naar de modus operandi van verschillende (tegenstrijdige) verklaringen en oorzaken voor de verandering, wordt de rol van de praktijk getest. Op basis van feiten worden met andere woorden bepaalde verklaringen geëlimineerd om zo tot de hoofdoorzaak te komen. Om deze feiten te verzamelen en verklaringen te bevestigen of te elimineren kan je verschillende methoden gebruiken (zowel kwantitatief als kwalitatief).

GEM kan kort samengevat worden in drie stappen:

- 1. Opstellen** van een lijst van mogelijke oorzaken en tegenstrijdige verklaringen voor een gebeurtenis, effect of verandering die optrad in het kader van een praktijk.
- 2. Definiëren** van een modus operandi voor iedere mogelijke verklaring. Ook wel de voetafdruk van een hypothese genoemd.
- 3. Systematisch verzamelen** van bewijzen en aantonen welke modus operandi voor welke mogelijke oorzaak aanwezig zijn in de betreffende praktijk.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Continue gegevensverzameling
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Scriven, M. (2008). A Summative evaluation of RCT Methodology and an Alternative Approach to Causal Research. *Journal of Multidisciplinary Evaluation*, 5(9), 11–24.

• • Outcome Harvesting

Outcome Harvesting (OH) is gebaseerd op de principes van Outcome Mapping (cfr. infra). Het definieert 'outcomes' als een verandering in het gedrag, relaties, acties, activiteiten, beleid of praktijken van individuen, groepen, organisaties of instituten. Bij OH zoekt de evaluator (ook wel de 'oogster' genoemd) via rapporten, persoonlijke interviews of andere bronnen naar relevante informatie. Dit is informatie over de wijze waarop een bepaalde praktijk of initiatief een bijdrage leverde aan bepaalde 'outcomes'. Deze 'outcomes' kunnen positief negatief, bedoeld of onbedoeld zijn. Via OH zoek je naar een aantoonbare link tussen de praktijk en de outcomes.

Met Outcome Harvesting meet je geen resultaten of vooruitgang ten opzichte van vooraf bepaalde outcomes of doelen, maar probeer je bewijzen te verzamelen over wat er effectief is bereikt. Je probeert retrospectief te achterhalen hoe de praktijk heeft bijgedragen aan deze veranderingen. OH wordt soms vergeleken met het principe van forensisch onderzoek waarbij je feiten en factoren die hebben bijgedragen aan een bepaald resultaat probeert te interpreteren door bewijzen te verzamelen. Volgende vragen staan hierbij centraal: Wat is er gebeurd? Wie heeft dit veroorzaakt? Of wie heeft er bijgedragen? Hoe weten we dit? Zijn er voldoende aantoonbare aanwijzingen?

De nodige informatie wordt 'geoogst' via individuen en organisaties wiens praktijken of acties de outcomes hebben beïnvloed. Deze informatie wordt gevalideerd met andere informatie om zo tot een geldige en aannemelijke (plausibele) verantwoording van de bijdrage van de praktijk te komen.

Outcome Harvesting is vooral nuttig voor praktijken die opereren in een complexe context en waar men het veranderingsproces wil begrijpen - eerder dan een lijst van behaalde resultaten opmaken. OH kan zowel gebruikt worden als een continu opvolgingssysteem voor een eindevaluatie en als (onderdeel van) een impactevaluatie.

De belangrijkste sterktes zijn: OH brengt onbedoelde veranderingen in kaart. Het is gebaseerd op aantoonbare veranderingen en is een vrij toegankelijke aanpak die gebruik van verschillende dataverzamelingstechnieken mogelijk maakt zoals: interviews, workshop en documentanalyse. De belangrijkste zwaktes zijn: nood aan voldoende tijd en vaardigheid om tot kwaliteitsvolle beschrijvingen te komen. OH gaat enkel uit van de outcomes die door informanten naar boven worden gehaald. Daarom is het cruciaal om de mensen die bijgedragen hebben aan de outcomes actief te betrekken.

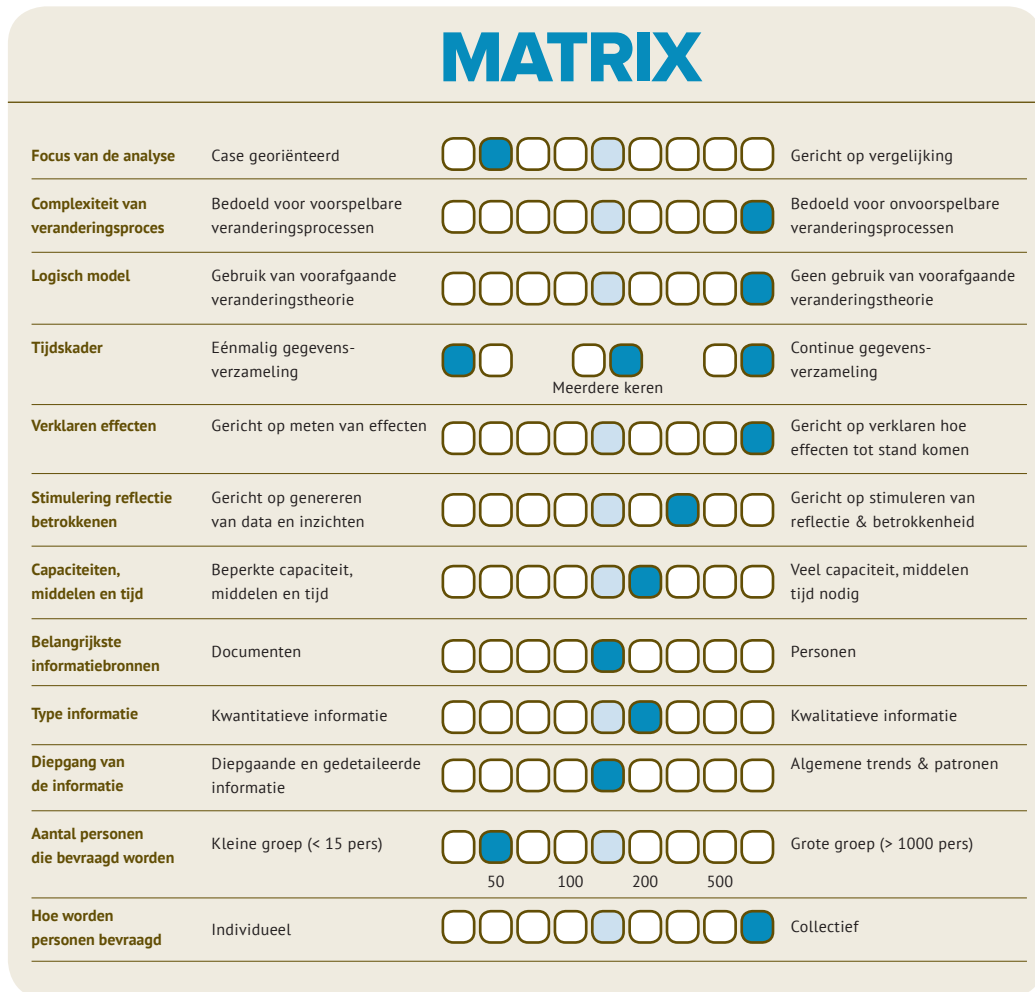
De methode bestaat uit zes stappen:

- 1. Ontwerp van de 'Outcome Harvest':** de gebruikers en de 'oogster' (meestal een externe evaluator) bepalen de sleutelvragen van de evaluatie en de te verzamelen informatie.
- 2. Dataverzameling en eerste beschrijving van de 'outcomes':** beschrijving van gedragsveranderingen en hoe de praktijk daarna heeft bijgedragen.
- 3. Verder uitwerken van de beschrijving in samenwerking met de direct betrokkenen:** verdere beschrijving van de outcomes alsook de identificatie van nieuwe outcomes en het maken van categorieën van outcomes.

4. Bewijsvoering: de evaluator (oogster) zoekt inputs van andere personen en bronnen om de veranderingen en bijdragen te valideren.

5. Analyse en interpretatie: de evaluator organiseert de beschrijvingen, al dan niet in een database, om verdere analyse toe te laten en om goed onderbouwde antwoorden te formuleren op de evaluatievragen.

6. Ondersteunen van het gebruik van de evaluatieresultaten: de evaluator faciliteert een discussie over de evaluatieresultaten met een focus op de betekenis ervan voor toekomstige acties.

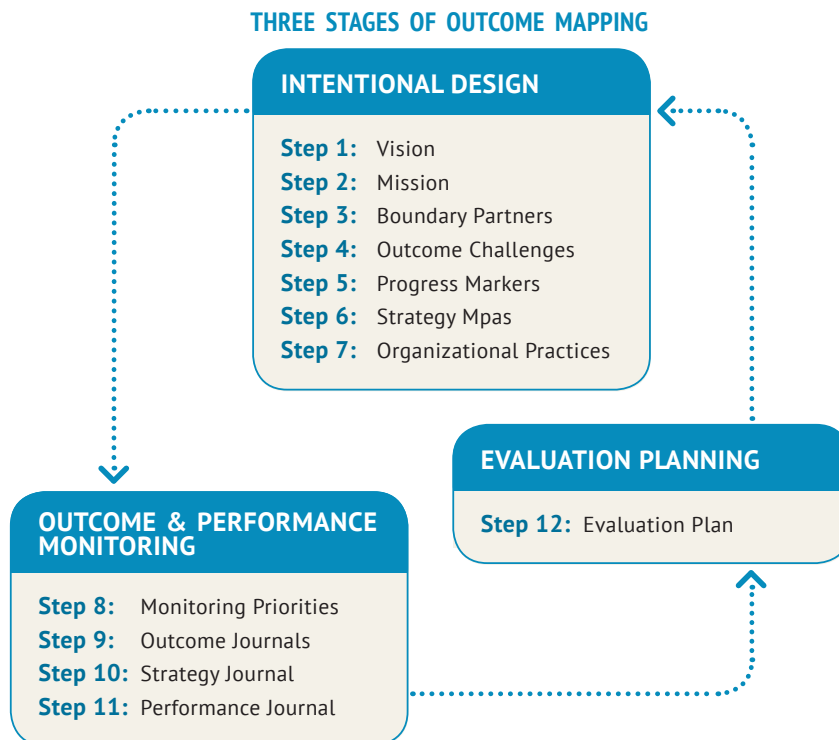

Bronnen:

Wilson-Grau, R. & Britt, H. (2013) *Outcome Harvesting*. Ford Foundation: MENA Office. Verkregen op 19 februari, 2014 van “<http://betterevaluation.org/resource/overview/OutcomeHarvesting>”.

• • Outcome Mapping

Outcome Mapping (OM) is een methode voor planning, monitoring en evaluatie, ontworpen binnen de sector van de ontwikkelingssamenwerking. De focus van OM zijn gedragsveranderingen van individuen, groepen en organisaties. OM neemt aan dat ontwikkeling gaat over mensen en de manier waarop ze met anderen en hun omgeving omgaan. Het focust niet onmiddellijk op het opvolgen of meten van resultaten/producten van een programma of een praktijk, maar op het in kaart brengen van veranderingen in gedrag, relaties, acties van die mensen en organisaties waarmee een bepaalde praktijk direct samenwerkt. OM stelt dat duurzame en langetermijnpact op niveau van een bepaalde doelgroep het resultaat is van het samenspel van verschillende actoren en factoren en dat het onmogelijk is veranderingen toe te schrijven aan één praktijk. De methode brengt veranderingen van mensen en organisaties die binnen de invloedssfeer van de praktijk vallen (outcomes) in kaart. Omwille van de complexe aard van sociale veranderingsprocessen, richt OM zich dus meer op de bijdrage aan 'outcomes' dan op het 'claimen' van impact veranderingen. De bijdrage van de praktijk aan het grote geheel van veranderingen (impact) wordt gepland en geëvalueerd op basis van hun invloed op deze actoren. Die actoren dragen op hun beurt bij aan de impactverandering. OM gaat er wel vanuit dat de 'outcomes' - de gedragsveranderingen van de directe actoren – positieve invloed hebben/zullen bijdragen aan duurzame en langetermijnpact.

Arl, S., Carden, F. and Smutylo, T. (2001) Outcome Mapping: Building Learning and Reflection into Development Programs, Ottawa: IDRC, p4

Stappen:

Het volledige Outcome Mapping proces bestaat uit drie grote fasen: de plannings-, de monitorings- en de evaluatiefase. De planningsfase geeft het ontwerp van de praktijk mee vorm en bestaat uit 7 stappen (zie ook figuur):

- 1. De visie (vision)** beschijft de langetermijnveranderingen die de praktijk beoogt.
- 2. De missie (mission)** verklaart hoe de praktijk zal bijdragen aan de visie.
- 3. De betekenisvolle partners (boundary partners)** zijn de individuen, groepen of organisaties waarmee de praktijk rechtstreeks samenwerkt om hen positief te beïnvloeden.
- 4. Een resultaatsuitdaging (outcome challenge)** is de ideale verandering in gedrag, relaties en activiteiten van de 'boundary partners', die optimaal bijdraagt aan de visie van de praktijk.
- 5. Vooruitgangsindicatoren (Progress Markers)** zijn een set van tussentijdse veranderingen in gedrag, relaties en activiteiten die leiden tot de 'outcome challenge'. Deze 'progress markers' zijn sleutelementen van OM. Hun kracht ligt in de articulatie van de complexiteit van het veranderingsproces. Zij dienen ook als basis voor de informatieverzameling die nodig is tijdens de opvolging en kunnen in die zin aanzien worden als een soort van indicatoren.
- 6. Een interventiestrategie (strategy maps)** zijn een mix van acties en activiteiten die door de organisatie of praktijk worden uitgevoerd om bij te dragen aan de verwachte 'outcomes'.
- 7. De interventielogica (organisational practices)** verklaren hoe de organisatie die de praktijk uitvoert, opereert en zichzelf organiseert om de missie te uit te voeren.

In de tweede fase (monitoring fase) worden de prioriteiten van deze monitoring gedefinieerd en worden drie types rapporten of 'journals' opgemaakt. De derde fase (evaluatie) volgt uit de logica van de planning. Daarvoor wordt een specifiek plan voorgesteld. Voor elke stap voorziet OM bepaalde werkbladen en tools om de evaluatoren te begeleiden in het organiseren en verzamelen van informatie. OM is een stimulans om reeds vanaf de planningsfase evaluatief te denken en te handelen en om dit te integreren in het beheer van het programma.

OM gebruik je meestal van in het begin van een bepaalde praktijk, maar kan je ook inzetten voor een tussenevaluatie of de eindevaluatie van een praktijk. Als onderdeel van een impactevaluatie bouw je dan de interventies en 'outcomes' van een bepaalde praktijk retrospectief op aan de hand van de 7 stappen uit de planningsfase. Zo kan je op een alternatieve manier de veranderingen en de bijdrage van de praktijk in kaart brengen.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Earl, S., Carden, F. & Smutylo, T, (2001). *Outcome Mapping: Building Learning and Reflection into Development Programs*. Ottawa: IDRC.

Community of Practice : www.outcomemapping.ca

•• Contribution Analysis (Bijdrage analyse)

Contribution Analysis (CA) behoort eveneens tot de familie van de theorie gebaseerde evaluatiemethoden. In deze familie, waar ook Process Tracing en General Elimination Methodology toe behoren, vertrekken de methoden van een (al dan niet reeds bestaande) veranderingstheorie (Theory of Change) waarvoor alternatieve hypothesen en verklaringen worden geformuleerd. Met een Contribution Analysis kan je vragen beantwoorden over het oorzakelijke verband tussen een praktijk en de impact ervan. CA verhoogt de zekerheid over de specifieke bijdrage van een praktijk door het beter begrijpen en verklaren van de redenen van bepaalde effecten en de rol daarbij van de praktijk en van andere factoren. Deze methode vertrekt vanuit een logisch model over een praktijk. Dit is een keten van stappen en tussenliggende resultaten die toont hoe de praktijk moet leiden tot een reeks van gewenste uitkomsten op korte en lange termijn. Het betreft een uitgeschreven strategie en assumpties over de praktijk, een veranderingstheorie die op voorhand kan bestaan maar ook aan het begin van de evaluatie kan worden opgesteld.

Bij CA wordt de praktijk zoals ze zich in de realiteit heeft voorgedaan, getoetst aan de veranderingstheorie. De impact wordt onderzocht door de tussentijdse resultaten af te wegen tegen de logica van de theorie (in welke mate deden de verwachte resultaten zich voor), de assumpties te onderzoeken, de implementatie te controleren, andere beïnvloedende factoren te testen en alternatieve verklaringen uit te sluiten.

Een CA wordt uitgevoerd in zes stappen:

Stap 1: Bepaal de oorzaak-gevolg vraag die je wil beantwoorden:

- *Exploreer de aard van de verwachte bijdrage van de praktijk.*
- *Beschrijf andere beïnvloedende factoren.*
- *Exploreer de waarschijnlijkheid dat de praktijk een bijdrage kan leveren, gezien de grootte en bereik van de praktijk.*
- *Bepaal de haalbaarheid van de evaluatievraag.*

Stap 2: Ontwerp een veranderingstheorie (Theory of Change)

- *Beschrijf de strategie, de tussenschappen die gezet moeten worden om een impact te bereiken en de relaties tussen deze tussenschappen. Zorg ervoor dat de relaties in de veranderingstheorie gaan over oorzaken en gevolgen die dicht bij elkaar liggen, dat de stappen relatief gedetailleerd en kort zijn.*
- *Beschrijf de assumpties die hierachter liggen.*
- *Beschrijf de mogelijke externe beïnvloedende factoren.*
- *Geef alternatieve verklaringen voor de stappen in de veranderingstheorie.*
- *De veranderingstheorie ontwikkel je best via een uitgebreide consultatie van verschillende betrokkenen en stakeholders.*

Stap 3: Verzamel bewijs en gegevens:

- *Bepaal de sterktes en zwaktes van de relaties in de veranderingstheorie.*
- *Verzamel bewijs voor geobserveerde resultaten, voor elke relatie in de keten, voor de andere beïnvloedende factoren en voor alternatieve verklaringen.*
- *De gegevens die verzameld worden kunnen zowel van personen als van geschreven bronnen komen en kwalitatief en kwantitatief van aard zijn.*

Stap 4: Bepaal de bijdrage van de praktijk en de uitdagingen:

- *Stel een 'verhaal over de bijdrage van de praktijk (Contribution Story) op.*
- *Bepaal, door middel van de beschikbare bewijzen, de sterktes en zwaktes van de veranderingstheorie, de relevantie van andere factoren en de alternatieve verklaringen.*
- *Indien nodig, pas de veranderingstheorie aan.*

Stap 5: Zoek extra bewijs:

- *Bepaal welk bewijs er nog extra nodig is om de bijdrage van de praktijk geloofwaardiger vast te stellen.*

Stap 6: Herbekijk de 'Contribution Story'

- *Bouw een meer geloofwaardig verhaal over de specifieke bijdrage van de praktijk.*
- *Ga terug naar stap 4 en blijf deze cyclus herhalen totdat je voldoende bewijs hebt om de impact van een praktijk vast te stellen.*

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Continue gegevensverzameling
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Mayne, J. (2012). Contribution Analysis: Coming of Age? *Evaluation*, 18(3), 270-280.

Mayne, J. (2008). Contribution Analysis: An Approach to Exploring Cause and Effect. *ILAC Brief*, 16, 1-4.

Voorbeeld:

Wimbush, E., Montague, S. & Mulherin, T. (2012). Applications of Contribution Analysis to Outcome Planning and Impact Evaluation. *Evaluation*, 18(3), 310-329.

• **Multiple Lines and levels of evidence (Meervoudige lijnen en niveaus van bewijs)**

Met een 'Multiple Lines and Levels of Evidence' (MLLE) gaan onderzoekers op zoek naar extra bewijsmateriaal voor de resultaten van een door hen doorgevoerde impactevaluatie. Door een rijke waaier aan extra onderzoeksmateriaal te raadplegen, verzamelen onderzoekers bijkomende argumenten, onderzoeksgegevens etc. over het verband tussen een interventie en de impact die ze konden vaststellen. Dit alles wordt ook nog eens voorgelegd aan een panel van experts die de bewijskracht nagaat. Hierbij zijn één of meerdere van volgende criteria van belang:

- *relevantie en geloofwaardigheid van het extra bewijsmateriaal*
- *de mogelijkheid tot het verhogen van de consistentie en de aannemelijkheid (plausibiliteit) van het gevonden verband*
- *de mate van analogie tussen de onderzochte interventie*
- *de bewijskracht die werd gevonden over gelijkaardige interventies*

Onderzoekers kunnen zowel gebruik maken van zogenaamde 'secundaire bronnen' (overzichtsliteratuur van onderzoek) als 'primaire onderzoeksliteratuur' (analyse en resultaten van één specifiek onderzoek). Hierbij gelden volgende belangrijke principes:

- 1. De verzamelde bewijzen** hebben betrekking op een geheel aan belangrijke kwesties van de eigen impactevaluatie;
- 2. De onderzoeksmethoden** die extra bewijskracht aanleveren zijn passend voor wat er in de eigen impactevaluatie werd onderzocht;
- 3. Meerdere vormen van bewijs** kunnen nodig zijn om vanuit verschillende perspectieven een goed inzicht te krijgen in de eigen focus van de impactevaluatie;
- 4. De verschillende bronnen van bewijsvoering** zijn afkomstig van diverse en wetenschappelijk betrouwbare bronnen die bovendien onafhankelijk van elkaar tot stand kwamen.

Meerdere bronnen van extra bewijsvoering zijn te verkiezen boven één enkele extra bron. Het maakt vooral mogelijk dat verschillende niveaus of dimensies van een interventie in het vizier komen en onderzoekers inzicht krijgen in de complexiteit van een bepaalde interventie.

De veranderingstheorie (Theory of Change) die ten grondslag ligt aan de interventie kan hierdoor in haar volle reikwijdte worden onderzocht. Dit zowel voor wat betreft de diverse causale verbanden als de alternatieve paden waarlangs dit specifieke initiatief vorm kan krijgen. Het stimuleert reflectie over de wijze waarop naar de toekomst toe andere activiteiten tot dezelfde of een nog grotere impact kunnen leiden. Het is een aanpak die het mogelijk maakt om een interventie doorheen de tijd op te volgen en op bepaalde tijdstippen, met een panel van experts, stil te staan bij relevant onderzoeksmateriaal. Het genereert inzichten over de wijze waarop een specifieke activiteit impact heeft.

Stappen om tot een relevante MLE te komen:

1. Formuleer de focus en de specifieke vragen waarop de impactevaluatie een antwoord moet geven:

Een goed opgestelde veranderingstheorie biedt een goede houvast om de cruciale mechanismen van een bepaalde praktijk duidelijk te omschrijven. Of met andere woorden aan te geven wat de centrale hypothesen zijn (Als we dit doen, dan zal dat gebeuren.). Andere belangrijke bouwstenen van een goed opgestelde veranderingstheorie zijn: aangeven van mogelijke hiaten, omschrijven van belangrijke hefboomen en basisveronderstellingen van een praktijk. Het is handig om dergelijke centrale bouwstenen te formuleren in duidelijk te bepalen uitkomsten.

2. Stel een panel van degelijke en geloofwaardige experts samen:

Experten van dit panel zijn niet enkel beslagen in methodologisch-technische aspecten van evaluatieonderzoek maar zijn ook inhoudelijk deskundig en dus betrokken op de focus en het soort van initiatief dat voorligt. Wanneer de impactevaluatie extern werd aangevraagd dan is een panel met externe deskundigen een goede keuze. Een mix aan interne en externe deskundigen maakt het mogelijk om ook de deskundigheid van de eigen organisatie aan te spreken, bvb. de jarenlange ervaring van een eigen stafid of van een belangrijke partnerorganisatie, een voorzitter van de raad van bestuur etc.

3. Omschrijf de kenmerken van een doorslaggevend bewijsvoering:

Het is belangrijk om vooraf overeen te komen over wat een relevant en belangwekkend bewijs is. Een MLE is geen neutrale aangelegenheid en vraagt dat er van bij het begin duidelijkheid is over de te hanteren criteria en de mogelijke repercussies van de conclusies van het onderzoek voor beleid, budgetverdeling en zo meer. Belangrijke criteria zijn: relevantie en geloofwaardigheid van het extra aangeleverde bewijsmateriaal, de mogelijkheid tot het verhogen van de consistentie en de aannemelijkheid (plausibiliteit) van het gevonden verband, de mate van analogie tussen de onderzochte interventie en de bewijskracht die werd gevonden over gelijkaardige interventies en zo meer. Er bestaan handige tabellen om de diverse criteria en bronnen van bewijsvoering tegenover elkaar af te wegen. Zie onder meer bij New South Wales (NSW) Government Office of Environment and Heritage (<http://www.environment.nsw.gov.au/4cmas/tempmllecriteria.htm>).

4. Teken een tijdslijn uit voor elke vraag of kwestie:

Het gaat hier om het bepalen van bijvoorbeeld de termijn waarin je welke vraag of kwestie behandelt. Wanneer het gaat om een uitgebreide longitudinaal onderzoek dan is het noodzakelijk om in deze stap de opeenvolgende vragen te omschrijven die beantwoord moeten worden. Je geeft best ook duidelijk aan over welk deelproces het gaat en op welke schaal dit zich situeert.

5. Bepaal welke bronnen en methoden in aanmerking komen:

In deze stap kiest het team van experts de primaire en secundaire bronnen van de te raadplegen onderzoeksliteratuur en de methode die ze zal gebruiken bij het raadplegen van deze bronnen. In het geval van een longitudinaal onderzoek is het mogelijk om die afspraken in de loop van het onderzoek bij te stellen.

6. Maak gedetailleerde afspraken over het wie, wat, hoe en wanneer:

Bij een MLE zijn zeer diverse partners betrokken. Een goede afsprakenlijst over wie wat wanneer levert en wanneer door wie wat zal worden gecommuniceerd is geen overbodige luxe.

7. Verzamel, bespreek, analyseer en communiceer het onderzoeksmateriaal:

Een MLE-gebaseerde aanpak van impactevaluatie krijgt in deze stap haar volle uitvoering.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking	
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen	
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren ☐ ☒ ☐ ☒	Continue gegevensverzameling
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen	
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid	
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig	
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Personen	
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie	
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen	
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)	
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief	

Bronnen:

Better Evaluation. *Multiple Lines and Levels of Evidence.* Verkregen op 19 februari, 2014 van “<http://www.environment.nsw.gov.au/4cmas/tempmllecriteria.htm>”

Winberg, A. (1987). Using Multiple Lines of Evidence and Independent Teams to Enhance the Credibility of Evaluations. *Evaluation and Program Planning*, 10(2), 119-123.

• • **Comparative Casestudy (Vergelijkende gevalsstudie)**

George and Bennett (2005, p. 5) omschrijven een gevalsstudie als volgt: “the detailed examination of an aspect of a historical episode to develop or test historical explanations that may be generalizable to other events”. Met een gevalsstudie willen onderzoekers mechanismen van sociale verandering begrijpen door te onderzoeken hoe, waarom en onder welke specifieke condities een sociale verandering al dan niet tot bepaalde uitkomsten en impact leidt. Door één case of meerdere vergelijkbare cases te bestuderen, gaan onderzoekers op zoek naar verklaringen waarom bepaalde gebeurtenissen of gedragingen zich voordeden. Alles start bij het formuleren van een hypothese over oorzaken en gevolgen en dit op basis van een veranderingstheorie. Eigen aan een gevalsstudie is dat een sociale verandering steeds in relatie tot haar ruimere omgeving wordt bestudeerd en dus in interactie met andere mechanismen en systemen (George & Bennett, 2005). Het is een manier van evalueren die vooral geschikt is om complexe praktijken in een complexe context te onderzoeken.

Met een enkelvoudige gevalsstudie focussen onderzoekers zich op de oorzakelijke mechanismen in één enkel complex systeem of case. Ze reconstrueren (‘process tracing’) het proces in één enkele case. Onderzoekers proberen soms via een analyse van een zogenaamd ‘tegenvoorbeeld’ de causale ketting binnen de case te bevestigen of te weerleggen (‘counterfactual analysis’). Met een ‘vergelijkende gevalsstudie’ bestuderen onderzoekers steeds twee of meer gekozen cases die op één of andere manier vergelijkbaar zijn, maar toch voldoende variatie vertonen in de factoren die als oorzaken werden aangeduid. Deze variatie in cases is noodzakelijk en maakt het de onderzoekers mogelijk om op basis van een beperkt aantal cases relevante conclusies te trekken. Een belangrijk voordeel van een vergelijkende gevalsstudie is dat het aantal goed geselecteerde cases dat onderzocht moet worden, beperkt kan zijn. Aandacht en middelen kunnen dus gaan naar een diepgaande analyse van een beperkt aantal cases. Een veel gegeven kritiek is dat de resultaten inzake impact moeilijk te veralgemenen zijn naar andere contexten omdat gevalsstudies contextspecifiek zijn en te veel op het volledige systeem in en rond een bepaalde praktijk focussen. De verschillende oorzakelijke interacties binnen een praktijk en met de bredere omgeving zijn moeilijk van elkaar te onderscheiden. Bij impactonderzoek op basis van gevalsstudies is het erg belangrijk om voldoende tijd te besteden aan een degelijk theoretisch kader en op die manier een conceptuele en theoretische veralgemening (i.p.v. een statistische veralgemening) naar andere praktijken mogelijk te maken.

Een vergelijkende gevalsstudie bestaat uit de volgende 6 stappen:

1. Identificeren van cruciale oorzakelijke verbanden in de veranderingstheorie van de praktijk:

Welke zijn de cruciale oorzakelijke verbanden die je zal onderzoeken en waarvoor je bewijs en tegenbewijs moet vinden?

2. Identificeren van de analyse-eenheid:

Wat is de analyse-eenheid van de te onderzoeken oorzakelijke verbanden en wat is het bredere systeem?

3. Schatting van de respondenten of observatie-eenheden:

Hoeveel mensen (populatie) behoren tot de analyse-eenheid?

4. Bepaling van de grootte van de steekproef:

Wat is een voldoende grote steekproef om de variatie binnen deze cases in beeld te brengen en voldoende zicht te krijgen op de oorzakelijke verbanden.

5. Selectie van de cases en formulering van de onderzoeksvragen:

De geselecteerde cases moeten de meest pertinente verschillen alsook de gelijkenissen in beeld brengen. Meestal wordt er gekozen voor enkele extreme cases (zowel positief als negatief) en enkele gemiddelde cases. De cases worden geselecteerd op basis van hun relevantie voor de onderzoeksvragen m.b.t. de causale mechanismen.

6. Ontwerp een gepaste mix aan onderzoeksmethoden:

Een vergelijkende gevalsstudie zoekt meestal naar een balans tussen complexiteit en veralgemeenbaarheid door verschillende methoden te gebruiken die zowel in de diepte als in de breedte onderzoeken. De verschillende onderzoeksvragen bepalen welke methoden relevant zijn.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Continue gegevensverzameling
		Meerdere keren	
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Bepaalde capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevestigd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
		50 100 200 500	
Hoe worden personen bevestigd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case Studies And Theory Development In The Social Sciences*. London: MIT Press.

Khagram, S., & Thomas, C. (2009). Evidence for Development Effectiveness. *The Journal of Development Effectiveness*, 1(3), 247-270.

Rihoux, B. (2006). Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Systematic Comparative Methods. *International Sociology*, 21(5), 679-706.

Rihoux, B. & Ragin, C. C. (2009). *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*. Thousand Oaks, CA: SAGE publications.

Stake, R. E. (2005). Qualitative Case Studies. In N. Denzin & Y.S. Lincoln, *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (pp. 443-466). Thousand Oaks, CA: SAGE publications .

- **Qualitative Comparative Analysis – QCA (Kwalitatieve vergelijkende analyse)**

Deze analyse is gebaseerd op de identificatie en interpretatie van verbanden binnen verschillende cases. Diepgaande (in-depth) case studies worden gecombineerd met een kwantitatieve analyse. De verbanden tussen condities en factoren die bijdragen tot bepaalde gewenste of ongewenste veranderingen en impact worden geïdentificeerd binnen de cases. Binnen de QCA methode gaat men ervan uit dat verschillende configuraties van condities eenzelfde impact kunnen veroorzaken. Een conditie binnen een case kan ook een andere impact hebben afhankelijk van de context. Bij cases waar de gewenste of andere veranderingen zich voordoen worden de condities vergeleken door middel van een matrix (kwantificatie) en vervolgens grondig geanalyseerd per case. De bedoeling is dan om te bepalen welke set condities minimaal nodig is om de gewenste verandering te bekomen.

De verschillende stappen van een QCA zijn:

- 1. Identificatie van relevante cases en condities:** zowel cases waar de verwachte verandering zich voordoet als ook die cases met een negatief resultaat worden opgenomen. Vanuit kennis van de cases en theoretische reflectie worden de mogelijke beïnvloedende condities bepaald. QCA vereist dus een goede (theoretische) voorkennis en inzicht in de details van de betrokken cases.
- 2. Constructie van een 'geldigheidstabel' (truth table):** in de tweede stap worden de cases (rijen) en condities (kolommen) in een matrix gegoten. In deze tabel worden de verschillende combinaties van condities en veranderingen weergegeven zoals ze zich voordoen in de cases.
- 3. Analyse van 'geldigheidstabel':** in deze stap worden de configuraties van condities die tot een bepaalde impact leiden, vergeleken. De bedoeling is om de verschillen tussen de negatieve en positieve veranderingen te analyseren en te komen tot een aantal 'oorzakelijke recepten' en de condities die noodzakelijk zijn in deze recepten.
- 4. Evaluatie van de resultaten:** in de laatste stap worden deze 'oorzakelijke recepten' onderzocht in de diepte, door een kritisch theoretische vergelijking of extra case onderzoek naar de onderliggende mechanismen.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Continue gegevensverzameling
		☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
		50 100 200 500	
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Rihoux, B. & Ragin, C. C. (2009). *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*. Thousand Oaks, CA: SAGE publications.

Voorbeelden:

Fuzzy Set. Qualitative Comparative Analysis. Verkregen op 19 februari, 2014 van "www.fsqca.com"

• Social Return on Investment

Bij Social Return on Investment (SROI) wordt het rendement van maatschappelijke investeringen in economische, ecologische én sociale zin meetbaar gemaakt. Er wordt een economische waarde gegeven aan sociale en ecologische effecten van een praktijk. Bij SROI wordt er gekeken naar de ratio van de investeringen (input) en de sociale impact (output) van één enkele praktijk. Het getal van de ratio is niet het einddoel van deze methode, het wordt eerder gehanteerd om het verhaal van de praktijk te ondersteunen.

De stakeholders spelen bij SROI een belangrijke rol. De perspectieven van de stakeholders en de belangrijkste begunstigen worden bevroegd en dienen als basis voor een uitspraak over impact. Zij bepalen de cijfermatige waarde die aan de sociale, ecologische en maatschappelijke input en output wordt toegekend. Vanuit deze waardebepaling wordt dan een concrete set van indicatoren opgesteld waarmee de praktijk in beeld wordt gebracht. Een SROI is eenvoudig om in te zetten en praktisch gericht. SROI vraagt wel veel tijd en investering in de interactie met de stakeholders. Een SROI is vooral handig als hulpmiddel, ter aanvulling van andere methoden en om beter in te spelen op belangen van de stakeholders.

Een SROI kent volgende stappen:

- 1. Identificatie en selectie van de belangrijkste stakeholders.**
- 2. Ontwikkelen van veranderingstheorie met deze stakeholders.** Dit is een belangrijke stap omdat het een zicht biedt op de manier waarop de stakeholders betrokken zijn bij de praktijk en hoe ze de veranderingen inschatten.
- 3. Identificatie van een input (investering van tijd of middelen)** voor iedere 'outcome' en identificatie van 'resultaten' (zowel bedoelde als onbedoelde effecten) via semigestructureerde interviews met stakeholders. Wat wordt er geïnvesteerd en wat komt er uit de praktijk?
- 4. Proces van 'waardering':** ontwikkelen van indicatoren die de geformuleerde investeringen, kosten, effecten, voordelen en 'winst' omzetten in een geldelijke waarde (kwantificeren van input en output). Dit kan gebeuren op verschillende manieren: via interviews, via ex-post effectenonderzoek, literatuur etc. Instrumenten hierbij zijn: value ranking, use of opportunity costs, hoeveel zijn de deelnemers bereid te betalen en zo verder.
- 5. Het berekenen van de ratio:** verhouding tussen de input en de resultaten/impact.
- 6. Aanvullen van de ratio met verhalen.**
- 7. Verificatie van de resultaten van de SROI:** doorheen het evaluatieproces en de analyses worden de gegevens (zowel cijfermatig als verhalend) geverifieerd met informatie uit andere bronnen.

Value for Money

SROI behoort tot de 'Value for money' methoden. Deze methoden proberen te kijken naar de kosten en baten van een praktijk, in cijfers uit te drukken en te vergelijken met de beginsituatie van een praktijk of gelijkaardige praktijken. Er bestaan variaties in de mate waarin de sociale, maatschappelijke en ecologische effecten omgezet worden in kwantitatieve (monetaire) waarden en de mate waarin sociale, maatschappelijke en ecologische impact wordt meegenomen. Het kan ook gaan over louter economische output. Er kan naar één of meerdere praktijken gekeken worden met vragen zoals: Welk alternatief is het meest kosten-zuinig, efficiënt of effectief? Verschillen bestaan ook op het vlak van de vergelijking tussen de input (investering en kosten) van een praktijk en de output (effecten-impact). Dit kan berekend worden via een ratio (cijfermatig) of via een verhouding waarbij ook kwalitatieve waarden aan bod kunnen komen. Ten slotte kan een 'Value for money' gebeuren voor de start van een praktijk om alternatieven af te wegen en kosten en verwachte resultaten in te schatten, of na afloop van de praktijk om een inschatting te maken van de gemaakte kosten en effecten.

Bronnen:

Better Evaluation. (2014). *Social Return on Investment*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://betterevaluation.org/approach/SROI>"

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Continue gegevensverzameling
		☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
		50 100 200 500	
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☐ ☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Fleming, F. (2013). *Evaluation methods for assessing Value for Money*. Verkregen op 19 februari, 2014 van “<http://betterevaluation.org/resource/assessing-value-for-money>”.

Movisie (2009). *Niet gemeten, niet gedaan? Verantwoorden in Welzijn*. Verkregen op 19 februari, 2014 van “[http://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Niet%20gemeten%20niet%20gedaan%20\[MOV-2253250.3\].pdf](http://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Niet%20gemeten%20niet%20gedaan%20[MOV-2253250.3].pdf)”.

Voorbeelden:

Hamdi, A., de Meere, F., Verheijen, J. & Hermens, N. (2011). *Maatschappelijk Rendement Analyse Sociaal Raadslieden: Pilotstudie Beverwijk*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. Verkregen op 19 februari, 2014 van “http://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/8826_Sociaal-raadslieden-Beverwijk-totaalbestand.pdf”.

Rijneveld, W. (2013) What does the investment return? an experiment in measuring social value in a participatory manner. Verkregen op 19 februari, 2014 van “<https://docs.google.com/file/d/0B0C42UxSylcaQW5lekRvV2JlejA/edit>”

Van Zutphen, F. & Van der Aa, R. (2013). *MKBA Verlenging Kwalificatieplicht*. Rotterdam: Ministerie van OCW. Verkregen op 19 februari, 2014 van “http://www.ecorys.nl/contents/uploads/factsheets/359_1.pdf”

• (Quasi-)Experimentele modellen

Randomized Control Trials (RCT's) en quasi-experimentele methoden gaan uit van een oorzakelijk verband tussen een bepaald aspect van de interventie en een bepaalde uitkomst. De invloed van andere factoren wordt hierbij uitgesloten. De achterliggende vraag bij elke evaluatie die volgens deze techniek werkt is de vraag: "Wat zou er gebeurd zijn met de doelgroep indien ze niet zouden hebben deelgenomen aan de interventie?". Kwantificeren is van belang om te kunnen vergelijken met andere interventies en contexten. De experimentele modellen zijn ontstaan vanuit medische experimenten waarbij een interventiegroep die een bepaalde medicatie krijgt toegediend, vergeleken wordt met een controlegroep die een placebo of niets krijgt. Een belangrijke voorwaarde voor RCT is de toevallige selectie van deelnemers aan de controle- en interventiegroepen. Deze toevallige keuze impliceert dat de 2 groepen gelijkaardig zijn en dus een even grote kans hebben om op een bepaalde manier op de praktijk te reageren. Een andere voorwaarde is dat de praktijk op een gecontroleerde wijze kan gebeuren: dat je precies het wat en hoe van een praktijk weet en dat dit voor alle deelnemers op dezelfde manier gebeurt. De omgeving moet ook constant blijven bij zowel de controle als interventiegroepen.

In een sociale context zijn dergelijke experimenten niet mogelijk. Zo bepalen de deelnemers aan sociale praktijken vaak zelf of ze participeren, worden praktijken vaak ineens voor de hele bevolking of een bepaalde bevolkingsgroep geïmplementeerd en zijn deze praktijken niet los te koppelen van de context en de rest van de maatschappij. Om in deze omstandigheden een vergelijking te kunnen maken tussen twee gelijkaardige groepen wordt het experimentele model aangepast. De uitdaging daarbij is het vinden of creëren van een groep die niet deelneemt aan de interventie maar wel heel sterk lijkt op de deelnemende groep. Dit gebeurt door uitgebreide metingen voor, tijdens en na de interventie waarbij een breed scala aan achtergrondkenmerken van de deelnemende en niet deelnemende groepen getest worden. Het kan gaan om kenmerken zoals opleiding, beroep, inkomen, sociaal netwerk en attitudes waarvan er verwacht wordt dat ze een rol spelen. Er zijn verschillende (quasi-)experimentele methoden die een antwoord bieden op het probleem van toevallige selectie:

- 'Propensity score matching' (PSM) is een vorm van matching (tegenover elkaar plaatsen en vergelijken) waarbij je voor iedere deelnemer aan de praktijk een gelijkaardige niet deelnemer selecteert. Men zoekt hierbij uit welke karakteristieken het meest relevant zijn voor een deelname aan de praktijk. Om het risico op een te kleine steekproef te vermijden wordt een PSM voorafgaand aan het experiment doorgevoerd en worden er zeer veel respondenten bevroegd (bovenop de statistische vereisten). PSM lost enkel problemen op omtrent de selectie van respondenten in de interventie of controlegroep, nadien kan je dezelfde statistische vergelijkingstesten uitvoeren als pure experimenten en survey onderzoek (bv. regressie analyse, logistische analyse, ...).
- 'Difference in difference' is een methode die alleen of samen met matching kan gebruikt worden. Hierbij worden de metingen uitgebreid met een meting lang voor de start van de praktijk om een trend op langere termijn te kunnen vergelijken tussen de controle en de interventiegroep. Er wordt hierbij vanuit gegaan dat ook niet-observeerbare verschil-

len worden waargenomen door de lange termijn trends te meten en dat de lange termijn trends zich ongeveer op dezelfde manier voortzetten.

- ‘Regression discontinuity’: in gevallen waarbij het niet verantwoord zou zijn om bepaalde groepen mensen uit te sluiten van een praktijk enkel om de impact ervan te meten, kan je deze methode toepassen. Je kiest hierbij op basis van een toevallig kenmerk een specifieke score en vergelijkt de respondenten die hier dicht bij liggen (diegenen die deelnamen en niet deelnamen). Van deze personen verwacht je dat ze gelijkaardig zijn en dat ze dus vergelijkbaar zijn. Voor deze methode zijn erg veel respondenten nodig. Er kunnen eveneens geen uitspraken gedaan worden over extreme gevallen.
- ‘Pragmatische RCT’: een ander probleem bij RCT’s is dat de resultaten van een studie in een gecontroleerde setting (laboratorium), los van de context, weinig relevante conclusies opleveren over hoe de praktijk in een reële context functioneert. Een pragmatische RCT probeert hierop een antwoord te formuleren. Deelnemers worden op een willekeurige manier toegewezen aan twee praktijken in hun normale omgeving. Deze twee praktijken, waarvan er van één van beide verwacht wordt dat ze beter werkt, worden vervolgens vergeleken. Het verschil met een klassieke RCT is dat je impact kan meten in de gebruikelijke praktijk. Er worden eveneens geen strikte criteria voor deelname gehanteerd, dus de normale doelgroep participeert. Bij een pragmatische RCT kan er ook meer variatie worden gemeten wat betreft de participatiegraad en methodiek. Er kan nog steeds niet nagegaan worden in welke mate afzonderlijke elementen in de interventie bijdragen aan het effect.

Bij deze methodes gaat het steeds over grote groepen (500 tot 2500 personen) die moeten bevestigd worden. Doordat er gewerkt wordt met gestandaardiseerde vragenlijsten worden attitudes, ervaringen, kennis en ander niet meteen waarneembare processen gemeten via schalen samengesteld uit verschillende vragen. Dit maakt van experimenten vaak een tijdrovende bezigheid zowel bij de voorbereiding als bij de dataverzameling. Ingewikkelde en complexe problemen zijn dan ook moeilijk te bevragen via gestandaardiseerde instrumenten. De standaardisatie is nodig om te kunnen vergelijken tussen de respondenten en ook om te beantwoorden aan een bepaalde visie op objectiviteit. Experimentele methoden op zichzelf bieden geen verklaringen over het proces en de mechanismen die tot impact leiden. Hiervoor kan de methode het best aangevuld worden met een diepgaande theorie, kwalitatief onderzoek en een studie naar de implementatie van de praktijk.

MATRIX

Focus van de analyse	Case georiënteerd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Gericht op vergelijking
Complexiteit van veranderingsproces	Bedoeld voor voorspelbare veranderingsprocessen	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Bedoeld voor onvoorspelbare veranderingsprocessen
Logisch model	Gebruik van voorafgaande veranderingstheorie	☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Geen gebruik van voorafgaande veranderingstheorie
Tijds kader	Eénmalig gegevensverzameling	☐ ☐ ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Meerdere keren Continue gegevensverzameling
Verklaren effecten	Gericht op meten van effecten	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op verklaren hoe effecten tot stand komen
Stimulering reflectie betrokkenen	Gericht op genereren van data en inzichten	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Gericht op stimuleren van reflectie & betrokkenheid
Capaciteiten, middelen en tijd	Beperkte capaciteit, middelen en tijd	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Veel capaciteit, middelen tijd nodig
Belangrijkste informatiebronnen	Documenten	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Personen
Type informatie	Kwantitatieve informatie	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Kwalitatieve informatie
Diepgang van de informatie	Diepgaande en gedetailleerde informatie	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☒	Algemene trends & patronen
Aantal personen die bevroegd worden	Kleine groep (< 15 pers)	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Grote groep (> 1000 pers)
Hoe worden personen bevroegd	Individueel	☒ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	Collectief

Bronnen:

Savedoff, W. D., Levine, R. & Birdsall, N. (2006). *When Will We Ever Learn? Improving Lives Through Impact Evaluation*. Washington DC: Center for Global Development.

Antonie, R. (2012). Going Counter to the Facts in Program Evaluation. Towards a Counterfactual Evaluation Model (CEM). *Review of Research and Social Intervention* (36), 224-233.

Voorbeeld:

Michon, H. & Kroon, H. (2013). En of het werkt!? Over de pragmatische RCT. In J.Omlo, M. Bool & P. Rensen (Eds.), *Weten wat werkt - Passend evaluatieonderzoek in het sociale domein* (pp.185-205). Utrecht: Movisie. Een pragmatische RCT over elders verworven competenties: op pagina 197 staat een tabel met voorwaarden om te kijken of een praktijk kan worden geëvalueerd door een pragmatische trial.

Glossarium

Glossarium

Bedoelde en onbedoelde impact	115
Causaliteit: attributie	115
Causaliteit: contributie	116
Causaliteit: generatieve	117
Complexiteit	118
Complexiteit: simpele systemen	119
Complexiteit: ingewikkelde systemen	119
Complexiteit: complexe systemen	120
Evaluatiegebruik	121
Evaluatiegebruik: evaluatieproces	122
Evaluatiestromingen	123
Evaluatiestromingen: participatie	123
Evaluatiestromingen: focus op gebruik	123
Evaluatiestromingen: theoriegestuurd	124
Evaluatiestromingen: experimenteel	124
Evaluatiestromingen: performance management	124
Model 3 sferen	124
Theory of Change	126

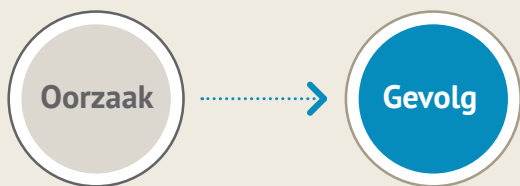
- **Bedoelde en onbedoelde impact**

Alvorens aan een impactevaluatie te beginnen is het van belang om duidelijk te formuleren of men zich enkel zal richten op de effecten die men met de praktijk beoogde te bereiken of dat men ook onbedoelde effecten zal onderzoeken. Immers, een te grote focus op de (bedoelde) impact, zoals die werd vooropgesteld door de ontwerpers van de praktijk, kan zorgen voor een tunnelvisie waardoor een evaluator minder aandacht heeft voor mogelijk bijkomende, onbedoelde effecten die eveneens zeer relevant kunnen zijn (Hansen, 2005; Patton, 1997; Rabearivelo, 2011; Scriven, 1991).

- **Causaliteit: attributie**

Het begrip causaliteit verwijst naar de manier waarop er naar de relatie tussen praktijk en impact kan gekeken worden. Er zijn drie vormen van causaliteit die binnen impactevaluaties van belang zijn: attributie, contributie en generatieve causaliteit. De eerste impactdefinitie uit de inleiding (impact is een langetermijneffect van één specifieke praktijk) verwijst naar de mogelijkheid om de relatie tussen praktijk en impact als een vorm van attributie te zien.

Bij attributie wordt de relatie tussen de praktijk en diens impact als een 'zuiver' causaal lineair verband opgevat, dit wil zeggen als een verband tussen een oorzaak en een gevolg. Deze specifieke visie op causaliteit veronderstelt dat de praktijk die de impact veroorzaakt niet wordt beïnvloed door andere praktijken of factoren (Befani, 2012; Pawson, 2007). Attributie is daarom enkel mogelijk wanneer de praktijk niet bestaat uit een grote variatie aan mogelijke oorzaken en wanneer de gevolgen van de praktijk ook eenduidig en weinig divers zijn. In de sociale realiteit zijn deze voorwaarden echter niet vaak aanwezig.

De evaluator gaat bij attributie op zoek naar patronen van regelmatigheid (Befani, 2012; Pawson, 2007; Stern, 2012; Wauters, 2013). De veronderstelling daarbij is dat wanneer de praktijk en de impact regelmatig samen voorkomen, dat ze dan oorzakelijk verbonden zijn (bv. deelnemers van een cursus die allemaal dezelfde verandering in kennisniveau vertonen).

Dit herhaaldelijk samen voorkomen van oorzaak en gevolg kan op twee manieren worden onderzocht. Ten eerste kan er worden gekeken naar een groot aantal situaties waarbij zowel oorzaak (praktijk) als gevolg (impact) samen voorkomen. Ten tweede kan er ook een vergelijking gemaakt worden tussen situaties waarin oorzaak en gevolg samen voorkomen en situaties waarin de oorzaak zich niet manifesteert (Befani, 2012; Stern, 2012). Attributie wordt meestal benaderd vanuit de vraag: 'wat zou er gebeurd zijn zonder de praktijk?' (Befani, 2012; Pawson, 2007; Stern, 2012). Dit wordt in de literatuur een counterfactual genoemd, m.a.w. een tegenvoorbeeld (Befani, 2012).

Door een praktijk volledig als een gecontroleerd experiment op te zetten kunnen sociaal culturele werkers proberen om aan de strikte voorwaarden van attributie te voldoen. De praktijk wordt dan op zo'n wijze gemanipuleerd dat ze een oorzaak kan zijn van een duidelijk vooraf te bepalen effect. Er wordt dan volgens een strikte logica van oorzaak-effect ingegrepen op de sociale realiteit om op die manier de oorzaak (praktijk) op éénduidige wijze te verbinden met een specifiek gevolg (impact) (Befani, 2012; Pawson, 2007; Savedoff, Levine, & Birdsall, 2006).

Om een attributie aan te tonen zijn de gebruikte methoden meestal gericht op het verwerken van kwantitatieve data. Maar methoden die zich richten op een kwalitatieve verwerking zijn ook mogelijk, vaak in combinatie met een kwantitatieve aanpak.

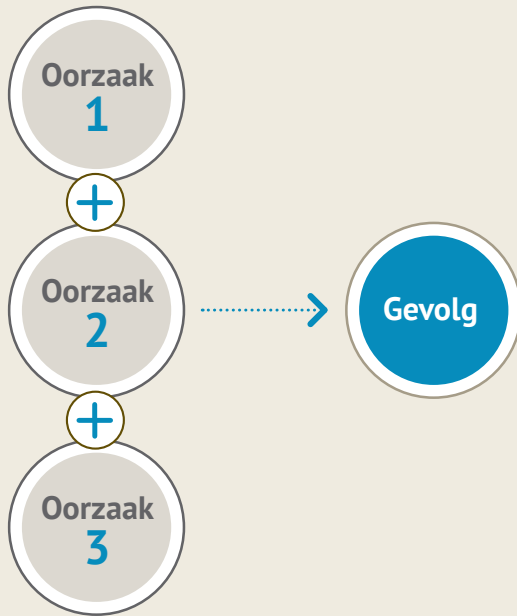
- • **Causaliteit: contributie**

Het begrip causaliteit verwijst naar de manier waarop er naar de relatie tussen praktijk en impact kan gekeken worden. Er zijn drie vormen van causaliteit die binnen impactevaluaties van belang zijn: attributie, contributie en generatieve causaliteit.

Contributie vertrekt niet van een één op één relatie tussen oorzaak en gevolg. Er wordt daarentegen gezocht naar de relatieve bijdrage van een oorzaak in combinatie met andere oorzaken. Dit wordt ook wel 'configurational' causaliteit genoemd. Een configuratie verwijst dan naar een groepering of samenstelling van oorzaken. Bij deze benadering van causaliteit wordt er m.a.w. gekeken naar oorzaken binnen en buiten een bepaalde praktijk die gezamenlijk tot een bepaalde impact leiden (Pawson, 2007; Stern, 2012).

Een praktijk heeft een bijdrage geleverd en deed een contributie indien de combinatie van oorzaken waar de praktijk deel van uitmaakt voldoende is om de impact te veroorzaken én indien de praktijk een noodzakelijk onderdeel is van dat pakket (Befani, 2012; Mayne, 2008; Stern, 2012). Voldoende wil zeggen dat de oorzaak of de combinatie van oorzaken op zichzelf voldoende is om het gevolg te bereiken en dat er geen andere factoren nodig zijn. Noodzakelijk betekent dat het gevolg nooit kan plaatsvinden zonder dat de praktijk zich heeft voorgedaan. De combinatie van oorzaken kan dus niet tot het gevolg leiden als de praktijk er geen deel van uitmaakt. (Befani, 2012; Mayne, 2008; Stern, 2012)

Een praktijk kan dus enkel een impact hebben als andere helpende factoren ook aanwezig zijn. Net als bij attributie gaat het over het aantonen van (meerdere) lineaire causale verbanden.

Gebaseerd op de figuur bij Befani (2012), p. 11

In de sociale realiteit opereren praktijken niet onafhankelijk van elkaar en worden maatschappelijke veranderingen door een veelheid aan factoren beïnvloed. Een benadering van causaliteit als contributie i.p.v. attributie is dus vaak een meer realistische optie. Deze kijk op het causale verband tussen een praktijk en diens impact is vooral van belang bij ingewikkelde systemen (Stern, 2012). Voor meer complexe systemen is deze benadering van causaliteit echter niet geschikt (zie glossarium: complexiteit).

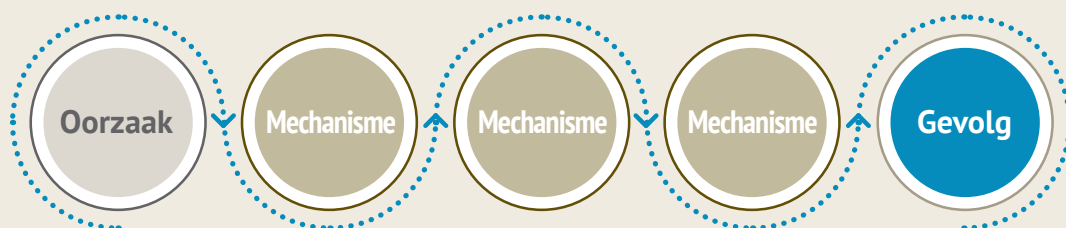
Mogelijke methoden die kunnen gebruikt worden om contributie in kaart te brengen, zijn: Quasi-experimenten en Contribution Analysis of Qualitative Comparative Analysis (Mayne, 2008; Stern, 2012; Van Hemelrijck, 2013). Een uitgebreide veranderingstheorie is noodzakelijk om de verschillende (context) factoren en oorzaken te identificeren (Mayne, 2008, 2012).

- **Causaliteit: generatieve**

Het begrip causaliteit verwijst naar de manier waarop er naar de relatie tussen praktijk en impact kan gekeken worden. Er zijn drie vormen van causaliteit die binnen impactevaluaties van belang zijn: attributie, contributie en generatieve causaliteit.

Bij generatieve causaliteit gaat het om het aantonen van een causaal verband tussen een praktijk en diens impact door middel van het verklaren van dit causaal verband. Generatieve causaliteit gaat op zoek naar hoe de oorzaken zich zo ontwikkelen dat bepaalde gevolgen worden gegenereerd.

Oorzakelijke verbanden worden gezien in termen van een causaal pad dat bestaat uit veel verschillende componenten, relaties en voorwaarden/condities (zowel op micro, meso als macroniveau) (Mayne, 2008; Wauters, 2013). Bijvoorbeeld een ononderbroken opeenvolging van verschillende gebeurtenissen naar aanleiding van een praktijk. Conclusies over de relatie tussen een oorzaak en een gevolg worden gemaakt op basis van een zoektocht naar de mechanismen en processen achter deze relatie.

- • **Complexiteit**

Op basis van de complexiteitstheorie en de chaostheorie kan de werkelijkheid opgedeeld worden in systemen van orde en van niet-orde. (Kurtz & Snowden, 2003; Snowden, 2000a, 2005). In de literatuur wordt tevens een onderscheid gehanteerd tussen simpele (geordend), ingewikkelde (kan geordend worden) en complexe (niet-geordend) systemen.

Dit onderscheid tussen simpele, ingewikkelde en complexe systemen is een ideaaltypische onderverdeling. Dit wil zeggen dat ze in de realiteit nooit zo duidelijk en zo onmiddellijk van elkaar te onderscheiden zijn. Het is een onderscheid dat mede tot stand komt door een inschatting die praktijkwerkers zelf maken. Het gaat hier dan zowel om een inschatting inzake de mate van complexiteit die speelt in een bepaalde praktijk als inzake de mate waarin een bepaalde vorm van complexiteit best mee in rekening wordt genomen binnen een impactevaluatie. (Stern, 2012).

Veel is dus ook afhankelijk van de interpretatie van de waarnemer/evaluator. Dit is vooral het geval voor ingewikkelde en complexe (aspecten van) praktijken. Het is mogelijk dat eenzelfde praktijk door sommigen wordt gezien als een ingewikkelde praktijk terwijl het voor anderen een complexe praktijk is. Wie deze praktijk als ingewikkeld beschouwt, gaat ervan uit dat de praktijk in principe kenbaar en voorspelbaar is. Mits er voldoende kennis gegenereerd wordt over deze praktijk, zullen de praktijk en de uitkomsten ervan op een bepaald moment (in de toekomst) voorspelbaar zijn (Kurtz & Snowden, 2003; Snowden, 2005). Wie deze praktijk als complex beschouwt, gaat ervan uit dat de praktijk nooit voorspelbaar zal zijn. De praktijk en zijn effecten zijn enkel retrospectief te begrijpen. Er kunnen hoogstens brede tendensen geschetst en voorspeld worden, maar één specifiek, concrete praktijk kan nooit voorspelbaar worden.

Meer informatie krijg je via de filmpjes van Dave Snowden (Cognitive Edge):

<http://www.youtube.com/watch?v=MiwB92eZaJg>

<http://www.youtube.com/watch?v=N7oz366X0-8>

- • **Complexiteit: simpele systemen**

In de literatuur wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen simpele, ingewikkelde en complexe systemen. Praktijken kunnen bestaan uit zowel simpele, ingewikkelde als complexe componenten.

Bij simpele systemen is het mogelijk om wetmatigheden te ontdekken en voorspellingen te doen over de toekomst. De processen die naar impact leiden kunnen eenvoudig waargenomen en onderzocht worden. Oorzaak en gevolg zijn op een lineaire en proportionele manier met elkaar te verbinden. (Kurtz & Snowden, 2003; Snowden, 2005). Een bepaalde interventie binnen een praktijk wordt m.a.w. gevolgd door een in verhouding even grote verandering in de effecten. De effecten van een praktijk kunnen daardoor op voorhand worden geïdentificeerd, omschreven en voorspeld (Kurtz & Snowden, 2003; Leeuw & Vaessen, 2009; Richardson, Cilliers & Lissack, 2001; Rogers & Weiss, 2008).

Een interventie die als een 'simpel systeem' wordt begrepen, leent zich dus goed tot het bewijzen van de impact van een praktijk door middel van attributie. De impactevaluatie kan dan gebeuren door na te gaan in welke mate vooraf gedefinieerde prestatiedoelen ook effectief zijn behaald (Barder & Ramalingam, 2012; Kusters e.a., 2011). Voor dergelijke simpele gestandaardiseerde praktijken kunnen dus statistische en (quasi-) experimentele kwantitatieve methoden worden ingezet (Stern, 2012; Van Hemelrijck, 2013). Een aanvulling met meer diepgaande kwalitatieve informatie over de werking van het programma kan hierbij een meerwaarde zijn.

- • **Complexiteit: ingewikkelde systemen**

In de literatuur wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen simpele, ingewikkelde en complexe systemen. We verwijzen hiermee naar vragen die aan bod komen inzake interventiestrategie (2.4), tijdspad (2.5) en tijds kader (4.3).

Bij ingewikkelde systemen is het niet zo eenvoudig als bij simpele systemen om de processen die naar impact leiden, waar te nemen. Er is een grotere inspanning nodig om de werkelijkheid in kaart te brengen, maar in principe is het ook mogelijk om wetmatigheden te ontdekken en uitspraken te doen over de toekomst (Kurtz & Snowden, 2003; Snowden, 2005). Een praktijk is vaak ingewikkeld omdat er meerdere actoren (personen, organisaties, ...) betrokken zijn. De praktijk kan eveneens ingewikkeld zijn omdat ze bestaat uit zeer van elkaar verschillende activiteiten, die op een andere manier functioneren of volgens een andere methodiek verlopen (Rogers & Weiss, 2008).

De vraag die voorligt, is in welke mate het mogelijk is conclusies te trekken over een praktijk op basis van een studie van de onderdelen van de praktijk, of omgekeerd. Wanneer de activiteiten en effecten min of meer apart opereren kunnen er lessen getrokken worden uit een aparte analyse van de deelactiviteiten. Maar wanneer de verschillende activiteiten en partnerschappen elkaar in grote mate beïnvloeden is dit onmogelijk (Rogers & Weiss, 2008; Stern, 2012; Uusikylä & Valovirta, 2007).

Om uitspraken te kunnen doen over de impact van ingewikkelde systemen is het noodzakelijk dat er zeer gevarieerde gegevens worden verzameld en dat de stakeholders betrokken worden om een ingewikkelde praktijk met zijn verschillende componenten en oorzakelijke verbanden in beeld te brengen (Kusters, 2011; Rogers & Weiss, 2008; Stern, 2012; Van Hemelrijck, 2013). Een impactevaluatie kan uitgevoerd worden op verschillende niveaus, bijvoorbeeld door zowel naar het individuele niveau van de deelnemers, de interne mechanismen van de praktijk, de interactie tussen de activiteiten, de interactie met de partners, alsook naar de grotere sociaaleconomische context te kijken (Uusikylä & Valovirta, 2007). Dit kan gebeuren via verschillende methoden en evaluatiebenaderingen. Quasi-experimentele modellen, aangevuld met uitgebreide testen van alternatieve verklaringen en kwalitatieve benaderingen kunnen bijvoorbeeld heel wat inzicht verschaffen in de impact van een praktijk (Van Hemelrijck, 2013). Op theorie gebaseerde methoden, zoals Contribution Analysis, werden ontwikkeld om toe te passen op ingewikkelde systemen.

- **Complexiteit: complexe systemen**

In de literatuur wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen simpele, ingewikkelde en complexe systemen.

Een complexe praktijk is opgebouwd uit patronen die door de interactie tussen verschillende factoren en actoren tot stand komen. Deze interacties zijn niet-lineair en ook disproportioneel. Kleine oorzaken kunnen grote gevolgen hebben en omgekeerd (Barder & Ramalingam, 2012; Rogers & Weiss, 2008). Er zit met andere woorden geen regelmaat in de patronen binnen de praktijk. Doordat de interacties zich eveneens niet herhalen en doordat ze elkaar continu beïnvloeden is het niet mogelijk om voorspellingen te maken over de toekomst (Barder & Ramalingam, 2012; Cilliers, 2000; Kurtz & Snowden, 2003; Richardson, Cilliers & Lissack, 2001; Rogers & Weiss, 2008; Snowden, 2005).

Bij dergelijke praktijken is er dus nood aan flexibiliteit in de evaluatiebenadering om te kunnen omgaan met het onvoorspelbare karakter van complexe situaties (Kusters e.a., 2011; Rogers & Weiss, 2008; Stern, 2012). De methoden en technieken moeten aangepast worden aan de situatie en er dient eerder gewerkt te worden met een inductieve benadering waarbij de patronen gedetailleerd en in de diepte worden onderzocht (Kusters e.a., 2011; Richardson, Cilliers & Lissack, 2001).

Doordat complexe praktijken geen lineair pad volgen is het van belang om een goed beeld te krijgen van hoe de praktijk doorheen de tijd evolueert (Stern, 2012; Woolcock, 2009). Verschillende evaluatiemomenten zijn noodzakelijk en er is nood aan real-time monitoring met snelle feedback (Barder & Ramalingam, 2012; Kusters e.a., 2011; Pritchett e.a., 2012; Rogers & Weiss, 2008; Snowden, 2005; Stern, 2012). Doordat vaak ook de (machts-)context en de percepties van verschillende actoren een grote rol spelen kan het eveneens van belang zijn om de stakeholders te betrekken bij een impactevaluatie (Kusters e.a., 2011; Richardson, Cilliers & Lissack, 2001; Van Hemelrijck, 2013).

Bij complexe praktijken zijn gedetailleerde verhalen en kwalitatief onderzoek binnen een case study nuttig. In tegenstelling tot cijfermatig materiaal kunnen verhalen meerdere facetten en evoluties in kaart brengen en kunnen onderliggende assumpties duidelijker naar boven gebracht worden (Kusters e.a., 2011; Snowden, 2000b). Daarnaast is het ook belangrijk om zoveel mogelijk methoden te hanteren en verschillende soorten informatie te verzamelen (zie ook in het hoofdstuk methodologie: mixed methods) (Stern, 2012; Van Hemelrijck, 2013; Woolcock, 2009).

- • **Evaluatiegebruik**

Evaluatieresultaten kunnen gebruikt worden om een oordeel te vellen, om een project te verbeteren of om algemene kennis op te doen over een bepaald soort activiteit/programma. Deze onderverdeling werd opgesteld door Michael Q. Patton (1997) en geïnspireerd door Scriven's onderscheid tussen 'formative' en 'summative' evaluaties. Wij passen deze onderverdelingen specifiek toe op impactevaluaties.

Wanneer de impactevaluatie gericht is op het vellen van een oordeel gaat het over het bepalen van de verdienste, waarde of kwaliteit van een bepaald programma of activiteit. (Patton 1997, p. 65) Vaak maakt deze focus van impactevaluatie deel uit van een "upward (opwaartse) accountability" ten opzichte van donoren of de subsidiërende overheid die een beslissing willen nemen over het al dan niet voortzetten van de fondsen. Bij oordelende evaluaties zien we dan ook vaak dat de impact beoordeeld wordt aan de hand van strikte, voorop vastgelegde criteria en prestatie-indicatoren (Patton, 1996, 1997; Scriven, 1996).

Bij een op verbetering gerichte evaluatie ligt de nadruk op het verbeteren van de praktijk en dit kan zowel op het vlak van de resultaten als de manier waarop praktijkwerkers de praktijk vormgeven. (Patton, 1997; Shulha & Cousins, 1997). Het verzamelen van de gegevens kan op een meer inductieve manier gebeuren omdat er vaak geen vooraf bepaalde criteria voorhanden zijn. Waar en hoe een praktijk kan worden verbeterd, is immers net voorwerp van een dergelijke impactevaluatie. In tegenstelling tot oordelende vormen van evaluatie is een op verbetering gerichte evaluatie vaak een continu proces van monitoring en terugkoppeling en beperkt het zich dus niet tot enkele metingen op het einde van een project (Patton, 1997). Verschillende auteurs wijzen ook op de voordelen van een participatieve aanpak van een verbeterende impactevaluatie (Shulha & Cousins, 1997). Meestal zijn de voornaamste vragende partijen voor een verbeterende evaluatie de praktijkmedewerkers, het management van een organisatie en soms ook de deelnemers (Patton, 1997).

Een derde reden waarom een impactevaluatie kan worden opgestart, is om kennis te vergaren over bepaalde praktijken. Bij een 'kennisgeoriënteerde evaluatie' gaat het over een bijdrage aan meer conceptueel gerichte kennis en niet over een beslissing inzake het al dan niet voortzetten of aanpassen van een praktijk (Patton, 1997). Het doel is hier de uitbouw van theorieën binnen de sociale en pedagogische wetenschappen en resultaten van een impactonderzoek te generaliseren naar vergelijkbare contexten of ook patronen over verschillende programma's te synthetiseren.

Dergelijke inzichten kunnen op hun beurt wel het beleid en toekomstige praktijken mee inspireren (Patton, 1997). Vragen voor een kennisgeoriënteerde evaluatie kunnen komen vanuit het beleid, academische instellingen of praktijkorganisaties (Kusters e.a., 2011).

- **Evaluatiegebruik: evaluatieproces**

Op basis van Patton (1997) kan een onderscheid gemaakt worden tussen diverse manieren waarop een impactonderzoek het reflectievermogen van betrokkenen kan stimuleren. Hieronder geven we enkele voorbeelden.

Een evaluatieproces kan ten eerste bijdragen aan een gedeeld begrip over een praktijk bij bijvoorbeeld medewerkers, deelnemers, subsidiërende overheid etc. De discussie over wat er moet geëvalueerd worden en op welke manier deze evaluatie kan gebeuren, is een stimulans om stil te staan en uitgebreid na te denken over wat de specifieke doelen zijn van een bepaalde praktijk en hierover dus een meer accurate beschrijving te geven (Patton, 1997; Shulha & Cousins, 1997; Solomon & Chowdhury, 2002).

Door ten tweede de dataverzameling in het kader van een impactevaluatie mee op te nemen in de praktijk zelf en dus ook deelnemers van deze praktijk daarbij te betrekken, kan er een versterkend effect optreden naar de impact van deze praktijk zelf. Bijvoorbeeld bij vormingen kunnen de deelnemers door een bevraging bij de start van een cursus extra gemotiveerd worden om bij te leren. Het credo dat hier vaak geldt is: 'one learns from reflection on experience' en niet alleen van de ervaring zelf (Patton, 1997).

Ten derde kan een participatieve manier van evalueren, waarbij de deelnemers actief betrokken worden bij beslissingen in alle fasen van de evaluatie, de deelnemers versterken in bijvoorbeeld probleemidentificatie en -argumentatie (Patton, 1997; Shulha & Cousins, 1997). Dit kan een positieve invloed hebben op het zelfbeeld van de deelnemers. Een voorbeeld hier is de zogenaamde 'empowerment evaluation' van Fetterman (2003, 2007).

Een uitgebreide betrokkenheid van financierende instanties bij een impactevaluatie kan ten vierde leiden tot een gevoel van mede-eigenaarschap over de praktijk en de evaluatieresultaten. De kans dat de inzichten uit een impactevaluatie worden meegenomen bij toekomstige beslissingen is dan groter (Patton, 1997). Het betrekken van deelnemers en vrijwilligers kan ook een gevoel van eigenaarschap stimuleren en hen dus stimuleren om zich ten volle in te zetten voor de praktijk.

Ten slotte kan een impactevaluatie uiteraard ook gunstige effecten hebben op het reflectievermogen van een gehele organisatie. (Patton, 1997; Shulha & Cousins, 1997). Door een impactevaluatie kan er op verschillende niveaus en bij verschillende medewerkers een continu leerproces, gericht op kritische reflectie en het verbeteren van een praktijk, in gang worden gezet (Patton, 1997). De onderlinge relaties tussen diverse medewerkers, mogelijks ook met de doelgroep en met andere

partnerrelaties kunnen eveneens een extra stimulans krijgen en dus aanzetten tot relevante momenten van reflectie en veranderen (Kusters e.a., 2011; Solomon & Chowdhury, 2002). Het op (inter)actieve wijze bezig zijn met een impactonderzoek kan een organisatie dus in zijn geheel versterken (Cousins & Earl, 1992; Kusters e.a., 2011; Patton, 1997; Shulha & Cousins, 1997; Solomon & Chowdhury, 2002).

In het algemeen leidt een keuze om mee in te zetten voor dergelijke zij- of proceseffecten van een impactonderzoek tot een meer participatieve aanpak van het onderzoek.

- • **Evaluatiestromingen**

In de erg diverse methoden van impactevaluatie zijn bepaalde accenten te herkennen. Het zijn accenten die we kunnen verbinden met stromingen binnen het evaluatieonderzoek. Het gaat dan om het onderscheid tussen een participatiegerichte evaluatiestroming, een gebruikersgerichte evaluatiestroming (utilization-focused evaluation), een theoriegerichte evaluatiestroming, een experimentele stroming van evaluatieonderzoek en een 'performance management'-gerichte stroming. Hieronder lichten we er enkele toe.

- • **Evaluatiestromingen: participatie**

Bepaalde evaluatiebenaderingen leggen een grote nadruk op de actieve participatie van deelnemers, evaluatiegebruikers, stafmedewerkers en andere betrokkenen bij een praktijk. Het gaat dan niet louter over het gebruik van participatieve methoden voor de dataverzameling, maar over actieve participatie in alle fasen van een impactevaluatie: beslissingen over het ontwerp, dataverzameling, analyse en gebruik van de resultaten. Een evaluator fungeert bij dergelijke impactevaluaties eerder als een coach of facilitator i.p.v. een externe expert (Patton, 1997; Shulha & Cousins, 1997). Voorbeelden van benaderingen waarbij participatie een belangrijke basisvoorwaarde vormt, zijn 'empowerment evaluatie' (Fetterman, 2003; Fetterman & Wandersman, 2007) en 'responsive evaluatie' (Abma, 2005).

- • **Evaluatiestromingen: focus op gebruik**

Patton (1997; 2012) ontwikkelde een benadering waarbij evaluaties worden beoordeeld o.b.v. hun bruikbaarheid voor de evaluatiegebruikers. Deze 'utilization-focused' benadering bestaat uit twee centrale bouwstenen: (1) de identificatie van de actoren die het meest gebruik kunnen maken van de evaluatieresultaten, (2) beslissingen inzake ontwerp, uitvoering en analyse van de impactevaluatie op basis van een inschatting van hoe de resultaten van de evaluatie gebruikt zullen worden. De principes van de 'utilization-focused' benadering komen in deze handleiding aan bod wanneer we het hebben over wie de evaluatiegebruikers zijn (1.2) en op welke manier stakeholders betrokken kunnen worden (4.4).

- • **Evaluatiestromingen: theoriegestuurd**

Theoriegestuurde evaluaties zijn ontstaan vanuit de vaststelling dat sociale praktijken altijd gebaseerd zijn op expliciete of impliciete theorieën over het hoe en het waarom van een bepaalde praktijk (Weiss, 1995). Een praktijk wordt dus binnen deze benadering altijd gezien als gebaseerd op een hypothese over de manier waarop deze specifieke praktijk werkt. Een impactevaluatie vertrekt van deze expliciete theorieën (of probeert de impliciete theorieën te achterhalen) om vervolgens te testen in welke mate deze theorieën (en hun assumpties) kloppen. Theoriegestuurde benaderingen kunnen zowel focussen op een keten van oorzaken en gevolgen die zich voordoen binnen een praktijk alsook op de achterliggende mechanismen die de effecten en impact van een praktijk vormen (zie ook glossarium: causaliteit). Bij deze theoriegestuurde benaderingen wordt er bovendien veel belang gehecht aan de invloed van de context en omgeving van een praktijk. Een type van theorie gestuurde evaluatie is 'realistic evaluation' (Pawson & Tilley, 2004). Deze evaluatiestroming peilt naar 'wat voor wie werkt en in welke omstandigheden'.

- • **Evaluatiestromingen: experimenteel**

De experimentele benadering van evaluatie is gebaseerd op een medisch model waarbij bewijzen worden geleverd voor de werking van medicatie door een vergelijking te maken tussen groepen mensen die deze medicatie al dan niet krijgen toegediend. De experimenten worden (in de mate van het mogelijke) losgekoppeld van de omgeving door een willekeurige keuze van de respondenten en een verregaande controle van de onderzoekscontext. Deze logica en de manier waarop impact kan bewezen worden (counterfactual causaliteit) wordt ook in het sociaal onderzoek en evaluatieonderzoek toegepast. Meer dan een specifiek design voor impactevaluatie gaat het hier over een overtuiging over hoe je impact kan bewijzen. Experimenteel onderzoek was lange tijd (en is nog steeds vaak) het ideaal waarnaar gestreefd wordt bij sociaal wetenschappelijk onderzoek met als doel een objectieve weergave te geven van de werkelijkheid.

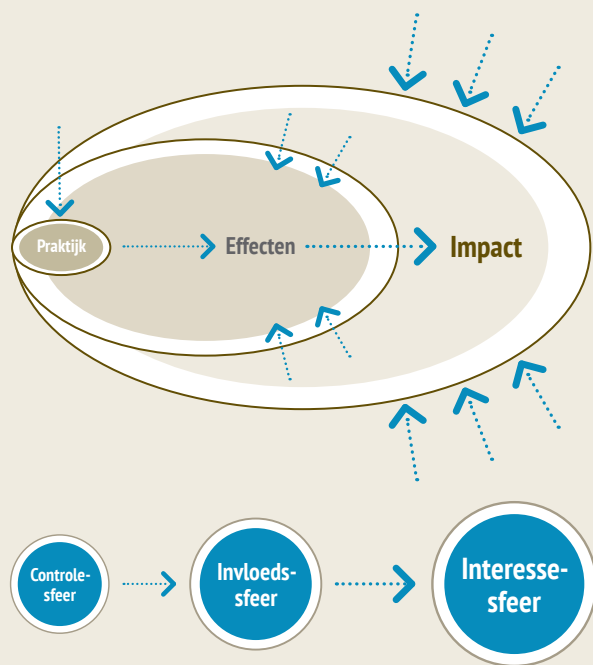
- • **Evaluatiestromingen: performance management**

Een laatste benadering die vaak gehanteerd wordt voor monitoring en (impact)evaluatie is performance management. Deze benadering komt uit de privésector en het management van bedrijven. Performance management werkt d.m.v. het vooraf vastleggen van doelstellingen en indicatoren. Een impactevaluatie kijkt dan in welke mate deze doelstellingen (performance targets) behaald worden.

- • **Model 3 sferen**

In dit model wordt een onderscheid gemaakt tussen drie sferen die de reikwijdte van controle, invloed en ambities van een praktijk inzake de uiteindelijke doelstellingen in kaart brengen. De controlesfeer van een praktijk betreft de operationele omgeving van input, activiteiten en output van een organisatie. De vraag die hier beantwoord wordt, is: "Wat heb je uitgevoerd?". Voorbeelden

van antwoorden op deze vraag binnen de controlesfeer zijn de inspanningen die het personeel levert om een bepaalde activiteit te organiseren, het aantal deelnemers of de inhoud van de activiteit (bv. kennis die werd aangeboden). De invloedssfeer van een praktijk gaat over wat de activiteit oplevert bij de deelnemers of met andere woorden de effecten van een interventie. De vraag die hier gesteld wordt, is “Wat nemen de deelnemers mee naar huis of wat hebben deelnemers allemaal geleerd?”. In de laatste sfeer, de interesse- of ambitiesfeer gaat het over wat de organisatie met een project wil bereiken. De vraag die hierbij gesteld wordt, is “Gebeurt de verandering die we willen bij onze doelgroep?”. Voorbeelden in het geval van een vorming zijn: de kennis wordt verspreid of de kennis beïnvloedt de levensstijl van de deelnemers (Earl, Carden & Smutylo, 2001; Montague, 2000; Montague & Porteous, 2013; Uusikylä & Valovirta, 2007).

Gebaseerd op Earl, Carden & Smutylo (2001) en Montague (2000)

Bij de controlesfeer speelt de context weinig of geen rol, maar bij de invloedssfeer (effecten) en interessesfeer (impact) heeft de context een steeds groter gewicht. De controle en invloed die een organisatie heeft op wat er gebeurt, vermindert met andere woorden naargelang we verder opschuiven van de eerste naar de derde sfeer. In de controlesfeer heeft de organisatie nog alles grotendeels in de hand. In de invloedssfeer kan de organisatie wel proberen de betrokkenen te beïnvloeden, maar de processen die zich voordoen worden in meerdere mate bepaald door de betrokkenen zelf en door de context. In de interesse- of ambitiesfeer wordt het ten slotte nog moeilijk voor de organisatie om bepaalde veranderingen te verbinden aan de initiële praktijk (Montague, 1999, 2000; Montague & Porteous, 2013).

Dit model probeert te duiden dat de mate waarin een verandering (zowel een ongewenste als een gewenste) bij personen, groepen of in de samenleving als een gevolg van een praktijk kan worden gezien, afneemt naargelang de controle van een organisatie over de effecten van de praktijk en over wat de betrokkenen hiermee doen, vermindert. Het model legt tevens de nadruk op het gezamenlijke belang van de drie sferen. Bij een loutere waarneming van wat er zich in de controlesfeer voordoet, is het onmogelijk om een zicht te krijgen op wat de praktijk teweeg brengt. Bij de interessesfeer is het echter niet eenvoudig om de veranderingen te koppelen aan een specifieke praktijk. De invloedssfeer wordt gezien als het niveau waarop men in kaart kan brengen hoe een bepaalde output effecten genereert die uiteindelijk kunnen bijdragen tot impact (Earl, Carden & Smutylo, 2001; Montague, 1999, 2000; Montague & Porteous, 2013; Uusikylä & Valovirta, 2007).

- • **Theory of Change**

Een veranderingstheorie (Theory of Change) beschrijft de redenering achter een praktijk of met andere woorden: de onderliggende mechanismen en assumpties op basis waarvan men verwacht dat een praktijk tot een bepaalde verandering zal leiden (Weiss, 1995, 1997). Een veranderingstheorie is dus steeds een coherent verhaal over hoe de activiteiten kunnen leiden tot de verwachte resultaten en de beoogde impact (Rogers & Weiss, 2007; Rogers, 2008; Rogers e.a., 2000; Uusikylä & Valovirta, 2007; Weiss, 1995; White, 2009).

Het hebben van een veranderingstheorie en het expliciteren van deze theorie kan het inzicht in specifieke programma's bevorderen. In combinatie met een impactevaluatie kan een veranderingstheorie een inzicht bieden in de redenen waarom praktijken al dan niet functioneren en waarom bepaalde effecten en een bepaalde impact al dan niet bereikt worden.

Een veranderingstheorie biedt eveneens een zicht op wat er onderzocht kan worden en het identificeert de elementen die zeker aan bod moeten komen bij een evaluatie (Rogers, 2008; Vogel, 2012; Weiss, 1995). Zo kunnen keuzes i.v.m. een methode en de evaluatieprioriteiten op een meer doordachte manier gebeuren.

Door het gezamenlijk en gedetailleerd bespreken van de veranderingstheorie, worden praktijkwerkers gestimuleerd hun assumpties en werkwijze te expliciteren en mogelijks vanuit een ander perspectief te bekijken (Weiss, 1995). Een gedeelde veranderingstheorie voorkomt dat elke professional de praktijk op een andere manier interpreteert en implementeert (Weiss, 1995). Het kan zo ook discussie en kritische dialoog op gang brengen en deuren openen naar alternatieve interventiestrategieën (Vogel, 2012).

Bibliografie

Bibliografie

Abma, T. A. (2005). Responsive Evaluation: Its Meaning and Special Contribution to Health Promotion. *Evaluation and Program Planning*, 28, 279-289.

Antonie, R. (2012). Going Counter to the Facts in Program Evaluation. Towards a Counterfactual Evaluation Model (CEM). *Review of Research and Social Intervention*, 36, 224-233.

Bamberger, M., Rugh, J., Church, M. & Fort, L. (2004). Shoestring Evaluation: Designing Impact Evaluations under Budget, Time and Data Constraints. *American Journal of Evaluation*, 25(1), 5-37.

Bamberger, M. (2012). *Introduction to Mixed Methods in Impact Evaluation* (Guidance Note No. 3). InterAction, Rockefeller Foundation.

Barder, O. & Ramalingam, B. (2012). *Complexity, Adaptation and Results*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "www.cgdev.org/blog".

Befani, B. (2012). Models of Causality and Causal Inference. In E. Stern, J. Mayne, K. Forss, R. Davies, & B. Befani (Eds.), *Broadening the Range of Designs and Methods for Impact Evaluation*. DFID Working Paper 38. London: Department For International Development.

Bennett, A. (2010). Chapter 10: Process Tracing and Causal Inference. In H. Brady & D. Collier (Eds.), *Rethinking Social Inquiry. Diverse Tools, Shared Standards*. Plymouth: Rowman and Littlefield.

Biggs, S. D. & Neame A. D. (1996). Negotiating Room to Maneuver: Reflections concerning NGO Autonomy and Accountability within the New Policy Agenda. In M. H. Edwards & D. Hulme, (Eds.), *Beyond the Magic Bullet: NGO Performance and Accountability in the Post-Cold War World* (pp. 40-52). West Hartford: CT: Kumarian Press.

Birckmayer, J. D. & Weiss, C. H. (2000). Theory-Based Evaluation in Practice - What do we Learn? *Evaluation Review*, 24(4), 407-431.

Bonbright, D. (2012). Note 4: Use of Impact Evaluation Results. *Impact Evaluation Notes*. InterAction, Rockefeller Foundation.

Brinkerhoff, D. W. (2005). Organisational Legitimacy, Capacity and Capacity Development. A case study prepared for the project 'Capacity, Change and Performance'. *Discussion Paper No. 58A* (pp. 1-20). RTI international.

Brinkerhoff, R. O. (2003). *The Success Case Method: Find Out Quickly What's Working and What's Not*. San Francisco: Berret-Koehler Publishers.

Brown, L. D. & Jagadananda, (2007). *Civil Society Legitimacy and Accountability: Issues and Challenges*. CIVICUS - Hauser Center. Verkregen op 19 februari, 2014 van “http://www.civicus.org/new/media/LTA_ScopingPaper.pdf”.

Centrum Ter Preventie Van Zelfdoding (2012). *Investeren in suïcidepreventie loont: Zelfmoordlijn vermijdt 35% van zelfdodingen bij haar oproepers. Persmededeling 11 oktober 2012*. Verkregen op 19 februari 2014 van “<http://cpzblog.wordpress.com/2012/10/11/investeren-in-suicidepreventie-loont-zelfmoordlijn-vermijdt-35-lfdodingen-bij-haar-oproepers/>”.

Chambers, R. (1994). The Origins and Practice of Participatory Rural Appraisal. *World Development*, 22(7), 953-969.

Chambers, R. (2008). *Revolutions in Development Inquiry*. London: Earthscan.

Chen, H.-T. (1996). A Comprehensive Typology for Program Evaluation. *Evaluation Practice*, 17(2), 121-130.

Cilliers, P. (2000). What Can We Learn From a Theory of Complexity? *Emergence*, 2(1), 23-33.

Clark, L. (2006). *Network Mapping as a Diagnostic Tool Manual*. London: DFID (Department for International Development).

Coates, B., & David, R. (2002). Learning for Change: The Art of Assessing the Impact of Advocacy Work. *Development in Practice*, 12(3-4), 530-541.

Cockx, F. & Bastiaensen, H. (2010). *De betekenis van sociaal-culturele praktijken: resultaten van een belevingsonderzoek bij participanten in het sociaal-cultureel volwassenenwerk*. Brussel: Socius.

Collier, D. (2011). Understanding Process Tracing. *PS: Political Science & Politics*, 44(04), 823-830.

Copstake, J. (2013). *Credible Impact Evaluation in Complex Contexts: Confirmatory and Exploratory Approaches* (Draft 18 Oct 2013). Bath: Centre for Development Studies (University of Bath).

Cousins, J. B., & Earl, L. M. (1992). The Case for Participatory Evaluation. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 14(4), 397-418.

Creswell, J. W. (2009). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. London: SAGE publications.

Creswell, J. W. & Clark, V. L. P. (2010). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. London: SAGE publications.

Davies, R. (2005). Scale, Complexity and the Representation of Theories of Change Part II. *Evaluation*, 11(2), 133-149.

Davies, R. (2009). *The Use of Social Network Analysis Tools in the Evaluation of Social Change Communications. An input into the Background Conceptual Paper. An Expanded M&E Framework for Social Change Communication.* Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://mande.co.uk/blog/wp-content/uploads/2009/10/The-Use-of-Social-Network-Analysis-Tools-in-the-Evaluation-of-Social-Change-Communications-C.pdf>".

De Dijn, H. (2007). Het beheersingssyndroom. Vragen bij de obsessie met evaluaties. In P. Develtere (Ed.), *Werk en Wereld. Confronterende visies op onderzoek en samenleving* (pp. 40-48). Leuven: Lan-noo Campus.

De Jong, D., Bos, S., Arkesteijn, M. & Potters, J. (2008). *Monitoring en Evaluatie van het innovatienetwerk. Waardewerken met de 'Most Significant Change' methode.* Wageningen: Wageningen UR.

Deprez, S. (2009). *Creating the (organisational) conditions for an OM-based M&E and learning practice. OutcomeMapping Learning Community.* Verkregen op 19 februari, 2014 van "www.outcomemapping.ca".

Deprez, S., Huyghe, C., Van Gool Maldonado, C. (2012). *Using Sensemaker to Measure, Learn and Communicate about Smallholder Farmer Inclusion.* Leuven: Vredeseilanden/VECO. Verkregen op 19 februari, 2014 van <http://www.veco-ngo.org/blog/using-sensemaker-measure-learn-and-communicate-about-smallholder-farmer-inclusion>.

Douthwaite, B. & Ashby, J. (2005). **Innovation Histories.** *A Method from Learning from Experience.* ILAC Brief No. 5. Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/52515/2/ILAC_Brief05_Histories.pdf".

Earl, S., Carden, F. & Smutylo, T. (2001). *Outcome Mapping: Building Learning and Reflection into Development Programs.* Ottawa: IDRC.

Ebrahim, A. (2003). Accountability in Practice: Mechanisms for NGOs. *World Development*, 31(5), 813-829.

Edwards, M. & Hulme, D. (1996). *Beyond the Magic Bullet: NGO Performance and Accountability in the Post-Cold War World.* West Hartford, CT: Kumarian Press.

Fetterman, D. (2003). Empowerment Evaluation Strikes a Responsive Cord. In S. I. Donaldson & M. Scriven (Eds.), *Evaluating Social Programs and Problems: Visions for the New Millennium* (pp. 63-76). Hillsdale: NJ Erbaum.

Fetterman, D. & Wandersman, A. (2007). Empowerment Evaluation: Yesterday, Today, and Tomorrow. *American Journal of Evaluation*, 28(2), 179-198.

Fleming, F. (2013). *Evaluation methods for assessing Value for Money*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://betterevaluation.org/resource/assessing-value-for-money>". *Managing for Learning and Impact*. (2011). Brussel: Koning Boudewijn Stichting.

Fowler, A. (1996a). Assessing NGO Performance. In M. Edwards & D. Hulme (Eds.), *Beyond the Magic Bullet: NGO Performance and Accountability in the Post-Cold War World* (pp. 168-185). West Hartford, CT: Kumarian Press.

Fowler, A. (1996b). Demonstrating NGO Performance: Problems and Possibilities. *Development in Practice*, 6(1), 58-65.

Gardner, D. (1977). Five Evaluation Frameworks: Implications for Decision Making in Higher Education. *The Journal of Higher Education*, 48(5), 571-593.

George, A. L. & Bennett, A. (2005). *Case Studies and Theory Development in The Social Sciences*. London: MIT Press.

Glouberman, S. & Zimmerman, B. (2002). *Complicated and Complex Systems: What Would Successful Reform of Medicare Look Like. Discussion paper 8*. Commission on the Future of Health Care in Canada.

Guijt, I. (2008a). *Assessing and Learning for Social Change: A Discussion Paper*. Sussex: Institute of Development Studies at the University of Sussex.

Guijt, I. (2008b). *Seeking Surprise: Rethinking Monitoring for Collective Learning in Rural Resource Management*. Wageningen: Wageningen UR.

Hamdi, A., de Meere, F., Verheijen, J. & Hermens, N. (2011). *Maatschappelijk Rendement Analyse Sociaal Raadslieden: Pilotstudie Beverwijk*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut. Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/8826_Sociaal-raadslieden-Beverwijk-totaalbestand.pdf".

Hansen, H. F. (2005). Choosing Evaluation Models. A discussion on Evaluation Design. *Evaluation*, 11(4), 447-462.

Hermans, K. (2005). Evidence-based practice in het maatschappelijk werk: een pragmatische benadering. *Sociale Interventie*, 3, 5-16.

Hermans, K. (2008). Evidence-based practice: opportuniteit voor sociaal werk. *Alert*, 34(2).

Hovland, I. (2007). *Making a Difference. M&E of Policy Research.* London: Overseas Development Institute.

Israel, N., & Wolf-Branigin, M. (2011). Nonlinearity in Social Service Evaluation: A Primer on Agent-based Modeling. *Social Work Research, 35*(1), 20-24.

Jans, M. (2011). Sociaal-cultureel werk in strijd tegen armoede en sociale uitsluiting. *Wissels: Handboek Sociaal-Cultureel Werken met Volwassenen.* Brussel: Socius.

Khagram, S. & Thomas, C. (2009). Evidence for Development Effectiveness. *The Journal of Development Effectiveness, 1*(3), 247-270.

King, J. A., Shanker, V., Miller, R. L. & Mark, M. M. (2010). The Oral History of Evaluation: The Professional Development of Marvin C. Alkin. *American Journal of Evaluation, (31)*2, 266-277.

Kurtz, C.F., & Snowden, D.J. (2003). The New Dynamics of Strategy: Sense-Making in a Complex and Complicated World. *IBM Systems journal, 42*(3), 462-483.

Kusters, C.S.L., van Vugt S., Wigboldus S., Williams, B. & Woodhill, J. (2011). *Making Evaluations Matter: A Practical Guide for Evaluators.* Wageningen, The Netherlands: Centre for Development Innovation, Wageningen University & Research Centre.

Leeuw, F. & Vaessen, J. (2009). *Impact Evaluations and Development: NONIE Guidance on Impact Evaluation, Draft Version for Discussion at the Cairo conference March-April, 2009.* Washington DC: The Network of Networks on Impact Evaluation. Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://scholar.google.be/scholar_url?hl=nl&q=http://www.mande.co.uk/docs/NONIE%2520Guidance%2520on%2520Impact%2520Evaluation_April%25202009.doc&sa=X&scisig=AAGBfm1SkD55JPN9nPFH1IKtQNXZtrmYyA&oi=scholar&ei=6iAFU-u-HoilyAOy1oC4Dw&ved=0CC8QgAMoADAA".

Mark, M. (2003). Toward a Integrative View of the Theory and Practice of Program and Policy Evaluation. In S. I. Donaldson & M. Scriven (Eds.), *Evaluating Social Programs and Problems: Visions for the New Millennium* (pp. 183-204). Mahwah, NJ: Erlbaum.

Mayne, J. (2008). Contribution Analysis: An Approach to Exploring Cause and Effect. *ILAC Brief, 16*, 1-4.

Mayne, J. (2012). Contribution Analysis: Coming of Age? *Evaluation, 18*(3), 270-280.

Mertens, D. M. (2009). *Transformative Research and Evaluation.* New York: Guilford Press.

Mertens, D. M. (2010). Philosophy in Mixed Methods Teaching: The Transformative Paradigm as Illustration. *International Journal of Multiple Research Approaches, 4*(1), 9-18.

Michon, H. & Kroon, H. (2013). En of het werkt!? Over de pragmatische RCT. In J.Omlo, M. Bool & P. Rensen (Eds.), *Weten wat werkt - Passend evaluatieonderzoek in het sociale domein* (pp. 185-205). Utrecht: Movisie.

Midgley, D., Marks, R. & Kunchamwar, D. (2007). Building and Assurance of Agent-Based Models: An Example and Challenge to the Field. *Journal of Business Research*, 60(8), 884-893.

Montague, S. (1998). *Build Reach into Your Logic Model: PMN*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.pmn.net/>".

Montague, S. (1999). *Focusing On Inputs, Outputs and Outcomes: PMN*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.pmn.net/>".

Montague, S. (2000). *Circles of Influence: An Approach to Structured, Succinct Strategy: PMN*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.pmn.net/>".

Montague, S. & Porteous, N. L. (2013). The Case for Including Reach as a Key Element of Program Theory. *Evaluation and Program Planning*, 36(1), 177-183.

Moore, R. & Offer, L. (undated): Assessing Changes in Social Capacity: Experience with the 'Most Significant Change' Technique. *Extension Farming Systems Journal*, 5(1). Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://www.csu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0007/109573/EFS_Journal_v05_n01_12_Moore_and_Offer.pdf".

Mortelmans, D. (2007). *Handboek Kwalitatieve Onderzoeksmethoden*. Leuven/Den Haag: Acco.

Movisie (2009). *Niet gemeten, niet gedaan? Verantwoorden in Welzijn*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "[http://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Niet%20gemeten%20niet%20gedaan%20\[MOV-225325-0.3\].pdf](http://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Niet%20gemeten%20niet%20gedaan%20[MOV-225325-0.3].pdf)".

Najam, A. (1996). NGO Accountability: A Conceptual Framework. *Development Policy Review*, 14(4), 339-354.

Neubert, S. (2010). *Description and Examples of MAPP Method for Impact Assessment of Programmes and Projects*. Lusaka: German Development Institute. Verkregen op 19 februari, 2014 van "www.ngo-ideas.net/mediaCache/MAPP/".

Nicholls, J., Lawlor, E., Neitzert, E. & Goodspeed, T. (2009). *A Guide to Social Return on Investment*. Cabinet Office, Office of the Third Sector. Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://www.bond.org.uk/data/files/Cabinet_office_A_guide_to_Social_Return_on_Investment.pdf".

Nobuko, F. (2010). *Beyond Logframe. Using Systems Concepts in Evaluation*. Tokyo: Foundation for Advanced Studies on International Development (FASID).

O'Dwyer, B. & Unerman, J. (2008). The Paradox of Greater NGO Accountability: A Case Study of Amnesty Ireland. *Accounting, Organizations and Society*, 33(7–8), 801-824.

OECD-DAC (2010). *Evaluation of Development Programmes: Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.oecd.org/dac/evaluation/glossaryofkeytermsinevaluationandresultsbasedmanagement.htm>".

Omlo, J., Bool, M. & Rensen, P. (2013). *Weten wat werkt: Passend Evaluatieonderzoek in het Sociale Domein*. Utrecht: Movisie.

Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Newbury Park: SAGE publications.

Patton, M. Q. (1996). A World Larger than Formative and Summative. *Evaluation Practice*, 17(2), 131-144.

Patton, M. Q. (1997). *Utilization-Focused Evaluation: The New Century Text*. Beverly Hills, CA: SAGE publications.

Patton, M. Q. (2012). A Utilization-Focused Approach to Contribution Analysis. *Evaluation*, 18(3), 364-377.

Pawson, R. & Tilley, N. (2004). *Realist Evaluation*. London: British Cabinet Office.

Pawson, R. (2007). *Causality for Beginners - draft*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://eprints.ncrm.ac.uk/245/>".

Prasad, C. S., Hall, A. & Thummuru, L. (2006). Engaging scientists through institutional histories. *ILAC Brief No. 14*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://www.cgjar-ilac.org/files/publications/briefs/ILAC_Brief14_institutional.pdf".

Preskill, H. & Catsambas, T. T. (2006). *Reframing Evaluation through Appreciative Inquiry*. Thousand Oaks CA: SAGE publications.

Pritchett, L., Andrews, M. R. & Woolcock, M. J. (2012). *Escaping Capability Traps through Problem-Driven Iterative Adaptation (PDIA)*. Working Paper 299. Center for Global Development. Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://www.cgdev.org/files/1426292_file_Andrews_Pritchett_Woolcock_traps_FINAL.pdf".

PSO (2004). *Learning Histories. A handbook for an exciting experience.* The Hague: Toelis Tekst & Publicaties / The Learning Company. Verkregen op 19 februari, 2014 van http://www.impactalliance.org/ev_en.php?ID=21090_201&ID2=DO_TOPIC

Rabearivelo, H.A. & Lamouri, J. (2011). L'évaluation "affranchie des objectives": une approche sans but? In P. Daigneault (Ed.), *Les Approches Théoriques en Evaluation: Cahiers de la Performance et de l'Evaluation* (Vol. 4, pp. 17-23). Québec.

Richardson, K. A., Cilliers, P. & Lissack, M. (2001). Complexity Science: A "Gray" Science for the "Stuff in Between". *Emergence*, 3(2), 6-18.

Rihoux, B. (2006). Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Systematic Comparative Methods. *International Sociology*, 21(5), 679-706.

Rihoux, B. & Ragin, C. C. (2009). *Configurational Comparative Methods: Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques.* Thousand Oaks, CA: SAGE publications.

Rihoux, B. & Lobe, B. (2009). The case for Qualitative Comparative Analysis (QCA): Adding Leverage for Thick Cross-Case Comparison. In D. Byrne & C.C. Ragin (Eds.), *The SAGE handbook of case-based methods* (pp. 222-242). Thousand Oaks, CA : SAGE publications.

Rogers, P. & Weiss, H. (2007). Theory-based Evaluation: Reflections Ten Years On. *New Directions for Evaluation*, 114, 63-66.

Rogers, P. (2008). Using Programme Theory to Evaluate Complicated and Complex Aspects of Interventions. *Evaluation*, 14(1), 29-48.

Rogers, P., Khagram, S., Bonbright, D., Earl, S., Carden, F., Ofir, Z. & Macpherson, N. (2011). *Impact Evaluation For Development: Principles for Action.* Rockefeller Foundation. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.scalingimpact.net/files/Impact%20Evaluation%20for%20Development%20-%20Principles%20for%20Action.pdf>

Rogers, P. (2012). *Introduction to Impact Evaluation (Vol. 1): Impact Evaluation Notes.* InterAction: Rockefeller Foundation. Verkregen op 19 februari; 2014 van "<http://www.interaction.org/sites/default/files/1%20-%20Introduction%20to%20Impact%20Evaluation.pdf>".

Rogers, P., Petrosino, A., Huebner, T.A. & Hacsí, T.A. (2000). Program Theory Evaluation : Practice, Promise and Problems. *New Directions for Evaluation* (87), 5-13.

Roper, L. & Pettit, J. (2002). Development and the Learning Organisation: An Introduction. *Development in Practice*, 12(3-4), 258-271.

Roth, G. & Kleiner, A. (1995). *Creating a Learning History (Working Paper No. 3966)*. Massachusetts: MIT Centre for Organizational Learning. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://ccs.mit.edu/lh/intro.html>".

Rushmer, R., Kelly, D., Lough, M., Wilkinson, J. E., & Davies, H. T. O.(2004). Introducing the Learning Practice – III. Leadership, empowerment, protected time and reflective practice as core contextual conditions. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 10(3), 399-405.

Savedoff, W. D., Levine, R. & Birdsall, N. (2006). *When Will We Ever Learn? Improving Lives Through Impact Evaluation*. Washington DC: Center for Global Development.

Schiffer, E. (2007). *Net-Map Toolbox. Influence Mapping of Social Networks*. Corfu: IFPRI.

Scriven, M. (1991). Prose and Cons about Goal-Free Evaluation. *American Journal of Evaluation*, 12(1), 55-62.

Scriven, M. (1996). Types of Evaluation and Types of Evaluator. *Evaluation Practice*, 17(2), 151-161.

Scriven, M. (2008). A Summative Evaluation of RCT Methodology and an Alternative Approach to Causal Research. *Journal of Multidisciplinary Evaluation*, 5(9), 11–24.

Shulha, L. M., & Cousins, J. B. (1997). Evaluation Use: Theory, Research, and Practice Since 1986. *American Journal of Evaluation*, 18(3), 195-208.

Snowden, D. (2000a). *Cynefin, a Sense of Time and Place: an Ecological Approach to Sense Making and Learning in Formal and Informal Communities*. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.196.3058&rep=rep1&type=pdf>".

Snowden, D. (2000b). New Wine in Old Wineskins: From Organic to Complex Knowledge Management Through the Use of Story. *Emergence*, 2(4), 50-64.

Snowden, D. (2005). Strategy in the Context of Uncertainty. *Handbook of Business Strategy*, 6(1), 47-54.

Solomon, M.J., & Chowdhury, A. M. R. (2002). Knowledge to action: Evaluation for learning in a multi-organisational global partnership. *Development in Practice*, 12(3-4), 346-354.

Stake, R. E. (2005). Qualitative Case Studies. In N. Denzin & Y.S. Lincoln, (Eds.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (pp. 443-466). Thousand Oaks, CA: SAGE publications.

Steenssens, K. & Van Regenmortel, T. (2013). *Grondslagen en uitdagingen voor het meten van empowerment. VLAS-Studies 6*. Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt.

Stern, E., Stame, N., Mayne, J., Forss, K., Davies, R., & Befani, B. (2012). *Broadening the range of designs and methods for impact evaluations.* (Working Paper No. 38). London: Department for International Development (DFID).

Stufflebeam, D. L. (1994). Empowerment Evaluation, Objectivist Evaluation, and Evaluation Standards: Where the Future of Evaluation Should Not Go and Where It Needs to Go. *American Journal of Evaluation*, 15(3), 321-338.

Stufflebeam, D. L. (2001). Evaluation Models. *New Directions for Evaluation*, 89, 7-98.

Swanborn, P. G. (2007). *Evaluëren: Het Ontwerpen, begeleiden en Evaluëren van Interventies. Een Methodische Basis Voor Evaluatie-Onderzoek.* Amsterdam: Boom Onderwijs.

Tashakkori, A. & Creswell, J. W. (2007). Editorial: The New Era of Mixed Methods. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), 3-7.

Trochim, W.M.K. (2006). Construct validity. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.social-researchmethods.net/kb/constval.php>".

UNDP (2013). *Discussion Paper. Innovation in Monitoring and Evaluation.* Verkregen op 19 februari, 2014 van "[http://www.undp.org/content/dam/undp/library/capacity-development/English/Discussion%20Paper-%20Innovations%20in%20Monitoring%20&%20Evaluating%20Results%20%20\(5\).pdf](http://www.undp.org/content/dam/undp/library/capacity-development/English/Discussion%20Paper-%20Innovations%20in%20Monitoring%20&%20Evaluating%20Results%20%20(5).pdf)".

Uusikylä, P. & Valovirta, V. (2007). Three Spheres of Performance Governance: Spanning the Boundaries from Single-Organization Focus towards a Partnership Network. *Evaluation*, 13(4), 399-419.

Van Hemelrijck, A., Guijt, I., Holland, J. & Proctor, A. (2013). *PIALA Research Strategy. Improved Learning Initiative (Internal Document)*. International Fund for Agricultural Development (IFAD).

Van Ongevalle, J. & Huyse, H. (2012). *Dealing with Complexity Through 'Actor Focused' Planning, Monitoring & Evaluation (PME).* Leuven: HIVA Kuleuven.

Vogel, I. (2012). *Review of the Use of 'Theory of Change' in International Development.* Review Report. UK: DFID. Verkregen op 19 februari, 2014 van "http://r4d.dfid.gov.uk/pdf/outputs/mis_spc/DFID_ToC_Review_VogelV7.pdf".

Wauters, B. (2013). *Conference Mastering Evaluation Skills: Strategies, Methods and Tools.* Paper presented at the European Institute of Public Administration, Maastricht.

Weiss, C. H. (1995). Nothing as Practical as Good Theory: Exploring Theory-Based Evaluation for Comprehensive Community Initiatives for Children and Families. In C.H. Weiss & L.B. Schorr (Eds.), *New Approaches to Evaluating Community Initiatives Concepts, Methods, and Contexts* (pp. 83-111). New York: The Aspen Institute.

Weiss, C. H. (1997). Theory-based Evaluation : Past, Present & Future. *New Directions for Evaluation* (76), 68-81.

Westhorp, G. (2012). Using Complexity-Consistent Theory for Evaluating Complex Systems. *Evaluation*, 18(4),405-420.

White, H. & Bamberger, M. (2007). Using Strong Evaluation Designs in Developing Countries: Experience and Challenges. *Journal of Multi Disciplinary Evaluation*, 4(8), 58-73.

White, H. & Phillips, D. (2012). *Addressing Attribution of Cause and Effect in Small n Impact Evaluations. Towards an Integrated Framework. International Initiative for Impact Evaluation: Working Paper 15.* 3IE. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://www.3ieimpact.org/en/evaluation/working-papers/working-paper-15/>".

White, H. (2009). Theory-based impact evaluation: principles and practice. *Journal of Development Effectiveness*, 1(3), 271-284.

Wholey, J. S. & Newcomer, K. E. (1997). Clarifying goals, reporting results. *New Directions for Evaluation*, 75, 91-98.

Wilson-Grau, R. & Britt, H. (2013) Outcome Harvesting. Ford Foundation: MENA Office. Verkregen op 19 februari, 2014 van "<http://betterevaluation.org/resource/overview/OutcomeHarvesting>".

Wimbush, E., Montague, S. & Mulherin, T. (2012). Applications of Contribution Analysis to Outcome Planning and Impact Evaluation. *Evaluation*, 18(3), 310-329.

Winberg, A. (1987). Using Multiple Lines of Evidence and Independent Teams to Enhance the Credibility of Evaluations. *Evaluation and Program Planning*, 10(2), 119-123.

Woolcock, M. (2009). Toward a Plurality of Methods in Project Evaluation. A Contextualised Approach to Understanding Impact Trajectories and Efficacy. *Journal of Development Effectiveness*, 1(1), 1-14.

Zinovieff, M.A. & Rotem, A. (2008). *Review and Analysis of Training Impact Evaluation Methods, and Proposed Measures to Support a United Nations System Fellowships Evaluation Framework.* Geneva: WHO's Department of Human Resources for Health.

